

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Jørgen Jørgensen | Borup
Gode Minder og Oplevelser

*Fra min Lærervirksomhed
i den grundtvig-koldske Friskole
1890—1933*

SÆRTRYK

Bavnen 1944—1947

Jørgen Jørgensen Borup

Gode Minder og Oplevelser

*Fra min Lærervirksomhed
i den grundtvig-koldske Friskole
1890—1933*

SÆRTRYK

Bavnen 1944—1947

GODE MINDER

I.

Hvordan en Friskolelærer blev til i gamle Dage.

(Jørg. Jørgensen Borup).

Lidt om mig selv.

*Jeg er født paa Jyllands Sletter,
der hvor Lam af Lyngen nipper,
der hvor hvergarnsklædt og liden
Moder tørred sine Stripper.*

(Jeppe Aakjær).

Det kunde for den Sags Skyld godt være mig, Jeppe har tænkt paa, da han skrev denne Sang. Det er, som jeg lugter Lyngen og ser mit lille fattige Hjem derude paa Fløe Hede i Brande Sogn, hvor ogsaa min Mor gik og puslede i sin daglige Huskvindedont, mens Far — især i Sommertiden — arbejdede ude som Tømrer et eller andet Sted i Omegnen og kun var hjemme om Søndagen. Deres Hjem hed „Swottborre“, hvortil der hørte lidt Hede og kun nogle Tdr. opdyrket mager Jord, hvis sparsomme Afgrøde (mest Rug og Kartofler) skulde tjene som Føde til en Ko og Husets Beboere.

I „Swottborre“ er jeg født den 26. April 1867 som den førstefødte. Siden kom en Søster og derefter en Broder med et Par Aars Mellemrum, og intet Sted

var skønnere paa den hele Jord — „for mig da“ — end dette lille Hjem paa Fløe Hede.

Hvordan jeg kom til Verden? Jo da! omtrent som andre Børn. Mor har rigtignok siden fortalt mig, at jeg var en genstridig Krabat at faa til Verden, og skreg gjorde jeg, saa en gammel Pige, der skulde passe Mor, blev arrig og klaskede løs paa min „bette Noms“ i Vrede og udbrød: „A ska' missel læ'r dæ o skri'g, saad'en en forvorpen Ung' du er!“ og imens laa Mor i Sengen og græd over en saadan Behandling, der blev mig tildelt. — Og saa havde tilmed min Fødsel nær blevet Aarsag til en Drukneulykke. Far vilde nemlig bære Jordemoderen over Aaen, hvorved hun kunde spare en lang Omvej til sit Hjem. Hun satte sig op paa Ryggen af ham, men da de nærmede sig den modsatte Bred af Aaen, snublede han (vistnok med Vilje?), saa Jordemoderen blev bange, dumpede baglæns ned fra Fars Ryg og havnede under „lott Laag“, saa der ikke blev en tør Trævl paa hende.

Jeg havde altsaa noget paa Samvittigheden allerede fra Fødselen af, som maaske har været medvirkende til, at Alvoren tidlig fandt Vej til min Barnesjæl, saa jeg følte Trang til — senere hen — at være Sjælesørger for mine to Søskende, klædte mig ud som Præst med et mægtigt Faareuldsskæg og talte om Himmel og Helvede, saa mine to Tilhørere rystede. (Ak ja, det er der andre større Folk end mig og mine Søskende, der har prøvet). Mor hørte en Prædiken af mig og sagde: „Du

skal nok blive Præst engang“. (Jeg var dengang 4—5 Aar gammel). — Jeg naaede dog ikke saa langt, endskønt jeg nu i min Alderdom ikke er langt fra Maalet. Min Præst *nu* kalder mig sin Provst, og min tidligere Præst, gamle Pastor Nielsen, kaldte mig sin Kapellan, saa det er da noget hen ad Vejen. —

Tidligt maatte jeg ud at tjene (knap 7 Aar), og endskønt jeg løb grædende af min første Tjeneste, fordi jeg ikke kunde undvære Mor, saa maatte jeg dog paa ny ud, og denne Gang saa langt bort (til en Morbroder), saa jeg ikke kunde løbe hjem. Og siden tjente jeg hver Sommer som Faare- og Kohyrde indtil min Konfirmation. Men hvor var det tungt og vemodigt for saadan en lille længselsfuld Purk at gaa Dag ud og Dag ind ude paa den vidtstrakte Hede fra Morgen tidlig til Aften sent uden andet Selskab end 150 Faar og en lille Hund. Her var god Lejlighed til at drømme om Konger og Prinsesser og om Helte (hvoraf jeg vilde være én), der tog Kampen op med Trolde og Udyr, mens jeg dog kun havde Ræven og Hugorme at slaas med.

Men her var endnu større Lejlighed til at længes og græde, og det har jeg prøvet saa godt som nogen, selv om Mor havde sagt til mig tit og ofte: „Naar du er ked af det, og du synes, du har det slemt, saa bed dit Fadervor, det skal nok hjælpe“. Aa jo, men naar Faarene nu drillede, saa jeg maatte løbe med Tungen ud af Halsen uden at kunne faa Styr paa dem, saa

var der ingen Tid til at bede Fadervor; det var meget lettere at bruge nogle Krafteder, og jeg forstaar saa godt den lille Dreng (Michael Kirkegaard), der i en saadan Situation gik op paa Højen derude paa Sæding Hede og knyttede sine Hænder imod Himlen. Gud forlader hans og alle andre Smaadrenge's Skyld, der er kommen saadan i Vaande, saa hele Livet medgaar til at søge Bod derfor. — Men trods alt det mørke og tunge i Heden, saa maa jeg dog synge med Blicher:

*„Min Fødestavn er Lyngens brune Land,
min Barndoms Sol har smilt paa mørken Hede,
min spæde Fod har traadt den gule Sand,
blandt sorte Høje bor min Ungdomsglæde . . .
Skøn er for mig den blomsterløse Vang,
min brune Hede er en Edens Have.“*

Heden blev for mig en god Skole (bedre end den Almue-Skole, jeg ellers var henvist til). Her lærte jeg at drømme om Livets Herlighed og Lykke, som engang skulde naaes — ogsaa af mig. Her lærte jeg at længes — ikke alene efter mit kære Hjem, men ogsaa efter engang at blive et godt Menneske, der maatte faa en Gerning i Livet efter Guds Bestemmelse. Og min Længsel fødte Bøn, og Bønnen bragte Opfyldelsen efter sig med Hensyn til min Livsgerning.

Efter Hyrdetiden kom Ungdomstiden.

Efter min Konfirmation (konfirmeret af Uffe Birke-
dal) var jeg endnu uklar over, hvad jeg vilde være,

naar jeg blev rigtig stor. Jeg havde været syg et halvt Aars Tid, var lille af Vækst og skrøbelig af Helbred, saa min Mor syntes, at jeg passede bedst til Skrædderhaandværket. Jeg havde det smaat med Skjorter og havde i den Anledning lavet følgende Vers:

*„Min hele Rigdom er kun en Skjorte,
og den er gammel og forslidt,
men naar jeg engang er død og borte,
saa maa Skjorten godt vær' dit.“*

Min Mor vildt, jeg skulde begynde med at sy en Skjorte for at lære at bruge Naalen, men da jeg havde syet en halv Dag paa denne, saa var det ikke skønt længere. Min Far holdt paa, at jeg skulde være Tømrer og Hjuler (Karetmager) ligesom han, det var dog mere mandigt, og saa kom jeg i Lære hos ham, blev udlært efter 4 Aars Forløb og arbejdede saa selvstændigt et Par Aars Tid sammen med gode Værkfæller, hvoraf én — en god Kammerat — raadede mig til at tage paa Vallekilde Haandværkerskole i Forbindelse med Højskolen.

Jeg havde haft den store Lykke i min Lærlingetid at finde mange gode Venner og Kammerater, som jeg nu mindes med dyb Tak, fordi de var med til at hjælpe mig hen imod det endnu for mig ukendte Maal, jeg skulde frem til. Vi mødtes i gode Hjem, naar Lejlighed gaves, og det var næsten hver Søndag, naar vi havde været i Kirke først og hørt saa gode Præster

som Uffe Birkedal, Pastor Nissen (senere Frimenighedspræst paa Mors) o. fl.— I denne skønne Flok af Unge fandt jeg min Pige, som blev min gode, trofaste Hustru og Medhjælper i ca. 50 Aar. I dette Ungdomslag, som jeg tidlig fandt ind i, blev der leget, men især sunget meget. Morten Eskesens Sangbog var ny for os, og den blev brugt. Gode Hjem lukkede Dørene op for os. Morskab og Alvor smeltede sammen i skøn Forening, og Sangene, vi sang, var især Bjørnsons herlige Sange: Løft dit Hoved; Ud vil jeg, ud, o saa langt, langt, langt; Nu Tak for alt ifra vi var smaa, og saadan fremdeles. Men der var ogsaa tit en dyb alvorlig Undertone i vor lyse Ungdomsliv, som afspejlede sig ogsaa i Sangene, vi sang, f. Eks.:

*„Naar engang i fjerne Tider med vemodig Lyst
Aandens Blik tilbage glider mod vor Ungdoms Kyst,
du vil Mindet om hvert Møde med en Ungdomsven
smile som en Morgenrøde over Livet hen.*

*Ja, det lyder lydt herinde med en liflig Klang:
„Kristi Venner ingensinde sees sidste Gang“.
I den store Morgenrøde samles Ven med Ven.
I det store Vennemøde skal vi ses igen.“*

O. Arvesen.

Men vi kunde ogsaa juble:

*„Om alle mine Lemmer var fuld af idel Sang,
om de saa højt istemmer, at det i Skyen klang,
og sang jeg Dag og Nat,
jeg kunde dog ej gælde med Tak Guds rige Skat.“*

o. s. v.

Aa, Gud give vor Tids Ungdom maatte opleve noget lignende, og gid mange gode Hjem vilde lukke deres Døre op, saa *den* der maa finde et Hjemsted og Vækstbetingelse for alt godt, saa er det skønt at være ung og velsignet at blive gammel.

Hvorledes jeg blev sat i Gang og fandt min Plads.

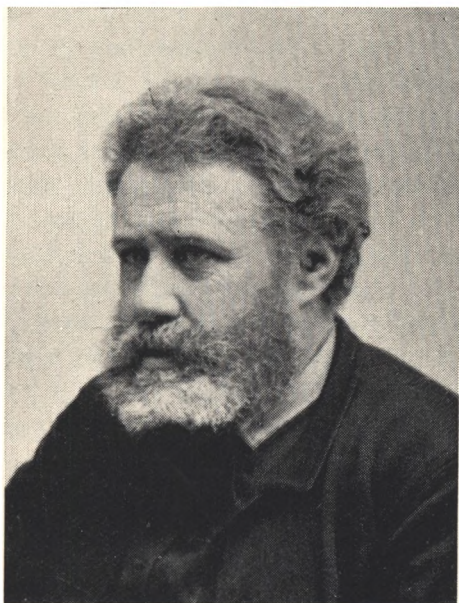
Den 1. November 1888 stævnedes jeg mod Vallekilde med Tilsagn om lidt Understøttelse og med faa Penge paa Lommen. Det var jo Meningen, at jeg skulde gaa paa Haandværkerskolen — og gik der ogsaa et Par Maaneder; men saa havde jeg ikke Raad til at fortsætte der mere. Opholdet paa Højskolen var 30 Kr. mdl., hvorimod Opholdet paa Haandværkerskolen skulde betales med 5 Kr. ekstra, og disse 5 Kr. havde jeg ikke, saa jeg maatte bryde af. Men dertil kom, at Trier havde talt saa varmt om Kr. Kold og hans Gerning som Højskolemand og Friskolelærer, saa et Hjerte var hensmeltet i Længsel og Begær efter at indvies til saadan en Gerning. Jeg vidste ikke før, hvad Friskole var for noget. Jeg havde jo selv gaet i Almueskolen og grædt mine modige Taarer over Balslevs Anmærkninger fra Lærebogen, som jeg ikke kunde lære udenad paa Ramse, og nu fik jeg at vide, hvordan Kold bar sig ad over for lille Maren, som heller ikke kunde lære udenad. Det førte til, at jeg en Dag gik ind til Trier, aabnede mit Hjerte for ham og spurgte om ikke han vilde hjælpe mig til at blive Friskole-

lærer, for det var gaaet op for mig, at jeg som saadan vilde finde den Livsgerning, Gud havde tiltænkt mig. — Trier slog sine Arme om mig og sagde: „Jo, det vil jeg, hvis du vil love mig ikke at rende din Vej igen, naar du møder noget, der ikke er rart.“ Det lovede jeg, og fra den Dag af var han min første og største Hjælper og Læremester. Den næste Lærer, som var med til at sætte mig i Gang, var Friskolelærer Søren Rasmussen, Ulstrup paa Røsnæs. — Og lad mig saa fortælle lidt om de to.

Ernst Triers Betydning som Højskoleforstander er saa bekendt, at jeg kan lade den Side af Sagen uberørt. Hans Betydning som den danske Friskoles Ven og varme Talsmand staar mere i Baggrunden, men er afgjort ikke af mindre Værdi. Søren Rasmussen, i hvis Hjem jeg efter Triers Anvisning opholdt mig i Sommeren 1890, var en varmhjærtet Mand ligesom Trier, og han var tillige en sjælden god Friskolelærer. De to var Hjærtensvenner, et Venskab, der varede Livet ud.

Søren Rasmussen var Østjyde og havde forberedt sig til Lærergerningen paa Jeppe Tangs Seminarium i København, hvor cand. theol. Ernst Trier var Lærer i Aarene 1863—64; men allerede i 1861 havde S. R. mødt Trier, og han skriver herom (Friskolens Tidende II Aarg.):

„Første Gang, jeg saa Trier, var i 1861 eller 62 midt imellem en Flok Kirkegængere, der strømmede ud fra Vartov Kirke i København. Han havde paa de brune,

krøllede Lokker en fin Studenterhue, der i mine Øjne klædte ham mageløst; men endnu mere betaget blev jeg ved hans voldsomme Bevægelser, friske Latter, de livfulde Øjne og den stærke Ordflom, der vældede lige ud fra hans varme Hjærte. Som stum Tilskuer stod jeg overfor det hele Optrin, og jeg anede ikke, at jeg en Gang skulde komme til at staa i saa nær Forbindelse med den unge, begejstrede Mand, som det siden viste sig. Senere saa jeg ham ofte her og der og følte mig underlig hendragen til ham hver Gang, jeg mødte ham. Havde jeg troet paa Hypnotismen, havde jeg rimeligvis antaget, at en magnetisk Strøm var udgaaet fra ham og bemægtiget sig min Person i Forholdet til ham; thi uden at vi havde vexlet et Ord, stod jeg altid i tavs Beundring, naar jeg kom i hans Nærhed.

I Vartov brusede hans mægtige Røst i Salmesangen, saa han næsten overdøvede det hele, og hans tindrende Øjne vidnede om, at hans Sjæl under Sangen „af By over Stjærnerne fór“.

De to fandt hinanden og blev Venner for Livet.

Søren Rasmussen fortæller videre: „I Begyndelsen af 1863 skulde jeg komme Trier paa nærmere Hold. Hvorledes det gik til, har jeg ofte hørt Trier selv fortælle, og det staar for mig, som det nylig var sket. Jeg sad en Aften i Klasserne ude paa Blaagaard ivrig sysselsat — vistnok med Matematik — da Tang raabte ind i Klassen: „Søren Rasmussen! Vil Du spad-

seré en Tur med Ernst Trier, der skal forstyrres i sin Eksamenslæsning, da den ikke vil lade ham i Ro hverken Nat eller Dag.“ — „Med Fornøjelse“, svarede jeg, og vi kom paa Vandring. Arm i Arm gik vi ad Lyngbyvejen, og Samtalen drejede sig om Blædel og Grundtvig, Kold og Friskolen og meget andet, og det blev en lang Tur. Da vi var kommen tilbage til hans lille Hjem ved Tivoli, erklærede han, at Examenstrolden aldeles havde forladt ham, og at han nu haabede at faa en rolig Nat og en styrkende Søvn.

Den, der kendte Trier, vil jo nok forstaa, at jeg ikke fik saa grumme meget sagt, men derimod fik jeg en Del at vide om hans tidligere Tid, og det var netop, hvad jeg ønskede. Han er født den 23. Januar 1837 i København og var Søn af Grosserer J. S. Trier og Bella, f. Nathanson, som begge ved hans Fødsel tilhørte det mosaiske Trossamfund. Ernst Trier var 3 Aar gammel, da han blev døbt. Hans første Skolegang var hos to gamle Jomfruer, som knubsede ham med Fingerbøllet i Hovedet. Senere kom han i Mariboers Realskole, hvor der brugtes en fra Datidens Skoler ikke saa lidt forskellig Undervisningsmaade. Lærerne der fortalte nemlig Historie, men paa en livlig og for Børnene tiltalende Maade. Blandt de Ting, som Mariboe ogsaa indførte, da Ernst Trier som lille Dreng gik i Skole der, var den enstemmige Korsang af Fædrelands-sange og Folkeviser, saaledes som disse kom frem i det den Gang nylig af Grundtvig stiftede „Dansk Sam-

fund“. Herfra udkom Sangene fra først af i smaa Hefter, som senere samledes i P. O. Boisens Visebog. I denne Skole var Egede Glahn, senere Stiftsprovst, Triers Lærer, og han vandt Ernst Triers Hengivenhed for hele Livet“ . . .

„Mariboës Skoleundervisning var vistnok noget af det fornøjeligste, som den Gang fandtes i Hovedstadens større Skoler, men saa meget føleligere blev derfor ogsaa Overgangen for Trier, da han kom i Latin-skolen. Denne omtalte han altid som noget af det mørkeste i hans Tid. Da han senere i sine Studenteraar hørte om Kolds Friskolegering paa Fyn, kendte han allerede for en Del af Erfaring noget til, hvad en saadan Undervisning kan være for det tillidsfulde og tro-skyldige Barnehjærte.

Den Dag, jeg paa hin Spadseretur med Trier — vistnok i 1863 — fik den Lykke at komme ind under hans gærende Sjæls umiddelbare Paavirkning, havde Trier været hos Seminarieforstander Tang for at træffe Aftale om at blive Lærer paa Blaagaard, naar han var færdig med sin theologiske Embedseksamen. Resultatet af deres Forhandlinger blev, at Trier kort Tid efter blev Lærer i Bibelhistorie for „Tangenterne“, som man spøgende kaldte Seminaristerne paa Blaagaard. Det viste sig snart, at han forstod at spille saaledes paa dem, at mange af dem endnu den Dag i Dag maa juble de dejlige Syner ud, som hans rige Sjæl den Gang lagde i dem. Han blev ikke alene en ivrig Tals-

mand blandt sine Elever for at faa dem til at tage en Gerning op i den frie Skoles Tjeneste, men han underviste selv paa en saadan Maade i sit Fag, at næppe nogen af Lærerne i den fri Skole har haft et bedre Forbillede at danne sig efter ved den bibelhistoriske Undervisning end Ernst Trier. Hvor kunde han dog barnlig og troende fremtrylle alle Helteskikkelserne i sit „eget Folks Historie“. Det gik mange af os Elever som Grundtvig synger om den Skare, der lyttede ved Betabara til Døberens glødende Ord:

*„Abrahams, Isaks og Jakobs Paulun
de skinned som Linet paa Blegen,
Himlenes Herre med Engle to
besøgte sin Ven under Egen.*

*Moses igen var paa Bjerget hos Gud,
hvor han blev i Løn aabenbaret
Guds Tabernakel hos Menneskens Børn,
og Aasynet hans blev forklaret.*

*David slog Harpen med Strenge af Guld,
Guds Aand gød Liv i hans Salmer.
Salomons-Templet stak atter i Sky,
Guldblade paany skød dets Palmer.*

*Atter Elias paa Skyerne fór
og styred de flammende Heste,
for han aad Kager af Edens Korn,
drak Vand af Livskilden den bedste.*

Naar Trier for Eksempel talte om alle dem, som flygtede ud til David i Ørkenen, og som var i Trang

og i Gæld og bedrøvede i Sjælene, og hvorledes David ved sin klippefaste Tro paa Gud og ved sine glødende Ord aandede et saadant Livsmod i de trætte Sjæle, at de ved Guds Kraft efterhaanden omdannedes til Israels største Helte, da følte vi, at Ernst Trier var en *ægte Abrahams Søn*, og at dette kunde en hedningbaaren Søn ikke gjort ham efter. Men naar han saa fortalte om Jesus fra Nazareth, til hvem alle Toldere og Syn-dere holdt sig nær, ja saa nær, at han kunde omdanne dem med sin Kærligheds Aand til Helte, der i Evighedsriget skulde straale i Renhed, Sandhed og Kærlighed med ham i Evigheds Evighed, da skønnede vi, at Ernst Trier ogsaa var en ægte Kristens Søn. Et Vers som dette:

*„Jesus Kristus, Guddomsordet,
Almagts var og er og blev,
min ved Badet, min ved Bordet,
Naade, Sandhed, Lys og Liv,
du kan gøre, hvad du vil,
jeg er, hvad du gør mig til.“*

kunde sprudle saa varmt fra hans Hjærte, som om det i Øjeblikket fødtes derinde, og det lød med en saa overordentlig Kraft, at Tilhørerne ganske overbevistes om, at det Maal skulde han som vi andre nok en Gang af Kristus blive opløftet til.“

Ja, saadan var Trier — en gudhengiven Mester og Lærer, som ogsaa formaaede at opvarme en stiltfærdig Jyde som mig.

Fra dette Øjeblik, han havde omfavnet mig og givet mig et et Par Klask ved Hovedet, samt lovet, at han nok skulde lave en Friskolelærer af mig, var jeg, saa vidt jeg kunde skønne, stadig i hans Tanker. Jeg blev sat til — hos Friskolelærer Alfred Graversen — at hjælpe ham med at rette Højskoleelevernes Stile, d. v. s. det var egentlig A. G., som derved lærte mig den Kunst at se andres Fejl. Jeg fik et Regr.ehold af talubegavede Elever, som undertiden satte min Taalmodighed paa en haard Prøve. To Gange om Ugen skulde jeg udøve lidt praktisk Undervisning og fortælle Æventyr for Børnene i Marie Junkers Børneasyl i Skippinge og saa forøvrigt følge godt med i Højskolens Arbejde, overvære Foredragene, som hverken jeg eller nogen anden maatte referere for ikke at spærre Hjærtevejen.

Jeg ser endnu i Minderne Trier staa paa Talerstolen under det vidunderlige Ansgarbillede. Vi havde sunget „Udrundne er de gamle Dage“, hvorefter Trier stod et Øjeblik stille med Hovedet drejet til højre og Blikket ud ad Vinduet, mens han bevægede Læberne — vel sagtens i en kort Bøn, som ikke vi — men Gud kunde høre. Og saa bruste hans beandede og hjertevarme Tale ud over Elevskaren, saa *den* glemte alt andet end at lytte og tage imod. — — — En velsignet Tid!

Om Sommeren 1889 aftjente jeg min Værnepligt som Sygepasser, og hen i Oktober samme Aar stævnedes jeg atter til Vallekilde uden Understøttelse og uden

ret mange Penge paa Lommen. Trier havde tilbudt, at jeg maatte komme igen som Elev, hvis jeg vilde hjælpe lidt til med at bygge „Hytten“, Niels Hansens og Ingeborg Triers Fremtidshjem, hvad jeg gladelig gik ind paa. Sammen med min Ungdomsven og Værkfælle fra Brande (som for anden Gang vilde paa Haandværker-skolen), lavede jeg Vinduer og Døre, og da Eleverne kom d. 3. November, begyndte jeg, hvor jeg slap om Foraaret. En af Lærerne, Ludvig Ingerslev (senere Valgmenighedspræst i Odense) fik til Opgave at læse Kirkehistorie med 5—6 Elever, der ligesom jeg vilde være „noget“. En af disse, Thorvald Knudsen, blev Præst i Amerika — og sidst Valgmenighedspræst i Ryslinge. To andre blev Friskolelærere, men faldt fra efter en kort Prøvetid. Vi havde den tunge Oplevelse, at Skolen maatte slutte midt i Februar grundet paa en meget ondartet Influenza-Epedemi, som hos flere Elever gik over til Lungebetændelse eller Difteritis. Flere Elever døde, saa Trier sammen med Skolens Læge Dr. Harpøth fra Snertinge fandt det uforsvarligt at fortsætte med Skolen, hvorfor Eleverne blev sendt hjem.

Men hvordan gik det saa med min Forberedelse? — Jo, jeg maatte fra Jul og til Hjemsendelse hjælpe Sygeplejersken Betty Jakobsen med at passe de mange syge — undertiden 20—30 ad Gangen. — Det var en svær og anstrengende Tid for os to, men ikke mindst for Trier. Ustandselig gik han rundt paa Værelserne for at trøste de syge, hvoraf flere laa for Døden. Mange

Gange var jeg Vidne til, hvordan han ved de døendes Leje kastede sig hulkende paa Knæ og bad for den syge, som kun en Mor kan bede, og bagefter rejste han sig, slog Armene om Betty eller mig, mens Taa-
rerne randt ham ned ad Kinderne. — Ja, det blev vel nok en Skole om Liv og Død. — Og saa bagefter om Aftenen efter en anstrængt Dag at være ene sammen med Trier fra en halv til en hel Time i hans Sovekammer eller i „Hulen“, hvor han talte, og jeg hørte, det kan ikke og skal ikke forklares, men her fik den vordende Friskolelærer sin Daab og Indvielse til en velsignet Livsgerning.

GODE MINDER

II.

(Jørg. Jørgensen Borup).

En Sommer paa Røsnæs (Refsnæs).

Hvem kender ikke Sangen:

*„De Refsnæsdrenge, de Samsø Piger,
de fører tit op en forunderlig Dans,
naar Stormen den stiger, og Solen den viger,
og Sømanden ønsker sig heller Tillands.“*

(Se Højskolesangbogen Nr. 746.)

Det er her, de brave Kalundborgjyder bor, og hvor jeg en hel Sommer syntes, at Solen stod op i Vest, gik nordenom og dalede ned i Øst. Det var ogsaa her-til, Trier (efter hvad Sagnet fortæller) kom svømmende fra Samsø for at opildne Røsnæsfolkene til at begynde en Friskole. Men herom vil jeg lade Højskoleforstander Povl Hansen fortælle:* „Med en brændende Kærlighed havde han (Trier) viet sit Liv til den frie Ungdomsskoles (Højskolens) Tjeneste; men ved Siden heraf var han en ikke mindre varm Ven af den frie Børneskole (Friskolen). Og mens han nu tilbragte meget af sin Tid med at flakke omkring og virke for sin

*) Se Vallekilde Højskoles Aarsskrift 1943.

Højskole, kom han ogsaa en Del ud paa Halvøen Røsnæs ved Kalundborg. Og dette førte til, at Folk ude i Aagerup bestemte sig til straks at begynde en Friskole, om Trier da vilde skaffe dem en Friskolelærer.

Hertil var Trier mere end villig, og hans Valg faldt øjeblikkelig paa Søren Rasmussen“.

Og herom fortæller S. R. følgende:*

„Sidst i August 1867, som jeg stod ved Døren til én af Klasserne i Blaagaards Realskole, kom Trier hurtig op ad Trappen og nævnte mit Navn. Jeg vendte mig hurtig og glad, da jeg hørte Røsten, men sagde: „Det er kedeligt, jeg skal lige ind i Klassen“. „Bare fem Minutter! Kan De bryde op her fra Blaagaard og drage ud at overtage en Friskole paa Refsnæs, som Bønderne der opretter?“ I en lynende Fart beskrev han de Familier — forøvrigt kun tre — som vilde begynde Friskolen, som de bedste Mennesker, der kunde gaa paa denne syndige Klode. Burkardis lysende Skikkelse**) stod straks for mig, og saaledes maatte de beskrevne Mennesker se ud efter Triers Skildring. Fristelsen var stor til at komme i saa herlige Omgivelser, og inden fem Minutter havde jeg lovet, at dersom Tang og hans Kone vilde give deres Samtykke, saa vilde jeg overtage Pladsen. „Ja, men De maa være derude inden 14

*) Friskolens Tidende 1894, S. 58.

**) Som S. R. havde set og hørt paa Vallekilde.

Dage“. Ogsaa det lovede jeg, dersom Tilladelsen kunde faas. Alt ordnedes, efter at en Del Vanskeligheder var overvundne, og til den aftalte Tid var jeg paa Refsnæs.

Her fik jeg det allerstærkeste Indtryk af, hvad Triers *faste Overbevisning* om den fri Skoles Ypperlighed formaaede at udrette i en Haandevending endog paa Folk, som ikke i Forvejen havde mindste Forstaaelse af de Grundtanker, der skal bære den frem. Han havde, kort før han hentede mig i København, været paa Samsø for at klare sine Tanker om Højskolens Nødvendighed for den danske Ungdom, og efter endt Gerning havde han faaet Samsingerne til at sejle sig over til Refsnæs, hvor han vilde holde et Møde om samme Sag. Før Baaden endnu naaede Land, klædte han sig af, sprang i Vandet, og for ikke at spilde Tid svømmede han omkap med Baaden og kom saaledes svømmende til Refsnæs Strand. Han gik til den første den bedste Gaard og bad om at faa Lov til at holde et Møde, hvor han kunde faa Røsnæsserne i Tale om den fri Skole. Der blev sendt Bud til Naboerne, hvem man mente, der kunde interessere sig for Skolevæsenet, . . . og hvad han nu end har sagt eller ikke, saa gjorde han den Dag det Kunststykke, som han selv hver Vinter og Sommer i mange Aar talte om som Hovedsagen: at sætte Hjertelivet saaledes i Bevægelse, at det aldrig mere gik i Staa . . . De første Tanker, der saa

smaat spirede frem af den Sæd, Trier havde saaet her ude, var:

1. Ansvaret for Børnenes Opdragelse er Forældrenes, og derfor bør de gøre alt, hvad de selv formaar, for at føre dem henad mod den Udvikling, som de ønsker, der skal naas.

2. Kan Forældrene ikke selv overkomme Opdragelsens Arbejde, maa de søge Hjælperne, som forstaar, hvorledes de ønsker Børnene opdragede, og som har Vilje, Hjærtelag og Taalmodighed til at arbejde i Samklang med Forældrenes Ønsker. Thi: „Hvad der først er i Karret, vil det gerne smage af.“

3. Børn skal behandles som Børn, have Føde, som passer for dem, og ikke, hvad der kun kan fordøjes af ældre, livserfarne Mennesker.

. . . Det var den unge Triers Haab, og det var den modne Triers Lyst og Glæde at sætte alle sine Evner og hele sin rastløse Virksomhed ind paa at drage vort Folk op til at leve „et jævnt og muntert, virksomt Liv paa Jord med Øjet, som det skabtes himmelvendt.“

*„Lysvaagent for alt skønt og stort heneden,
men med de dybe Længsler velbekendt,
kun fyldestgjort af Glans fra Evigheden“.*

„Men det kan kun ske“, sagde han, „naar baade Barndom, Ungdom og Manddom kommer under den Paavirkning, de forskellige Aldre kræver.“

Han gruede for Drengvidenskabeligheden, og han

kunde aldrig forson sig med den Tale, at Kolds Lærlinge skulde have meddelt deres Elever for faa Kundskaber.

„Jeg kan ikke forstaa den Tale, at Friskolefolkene nu skal ind paa ny Baner. Jeg har aldrig foragtet Kundskab eller Viden; men jeg mener rigtignok, at de Kundskaber, der kan fornøje og gavne voksne Mennesker, godt kan slaa Børn ihjel.“ —

Det var Trier, der sendte mig ud i „det bagvendte Land“, hvor jeg aldrig saa godt kunde synge: „I Østen stiger Solen op“, fordi jeg hele Sommeren syntes, at den gik den modsatte Vej. Men dejlig i Ulstrup Friskole, det var der, og jeg takker den Dag i Dag min gode Mester for, at han valgte at sende mig derud.

Jeg antager, jeg har været en meget mangelfuld Person i pædagogisk Henseende. Jeg havde jo kun enkelte Gange prøvet at fortælle for Børnene i Skippinge Børneasyll, men hvordan man ellers skulde behandle og undervise Børn, havde jeg ikke mindste Begreb om.

Men Søren Rasmussen og hans prægtige Hustru, Sofie, var praktiske Folk. De vidste nok, at Børn og unge Mennesker skal tages paa en fornuftig Maade, og derfor blev min Bestilling som Pædagog foreløbig den at klippe Havehække og skuffe Havegange. — Har man kendt Mage? Var det ikke, fordi Trier havde sagt, at Rasmussen var en af Danmarks bedste Friskolelærere, og at han nok skulde gøre mig i Stand, var jeg maa-ske flygtet fra det hele.

Men hvor er det dog godt ikke at komme baglæns ind i sin Livsgerning og Dagværk. Jeg kan nu forstaa, hvor kummerligt det vilde have gaaet mig, om jeg straks havde begyndt min Skolemestervirksomhed paa det Grundlag, jeg stod paa. Jeg maatte først selv gaa i Skole, og jeg har siden lært, hvor de to dygtige Friskolefolk dog forstod paa en fin og bevidst Maade at lede os unge (der er mange foruden mig, der har været i Ulstrup Friskole i samme Ærinde) ind i Gerningen saaledes, at vi fik fast Grund under os fra Begyndelsen af.

Jeg husker endnu, hvorledes Søren Rasmussen paa vore fælles Mørkningsture eller paa den ca. 2 Mile lange Spadseretur om Søndagen til Ubberup Valgmenighedskirke altid kom ind paa Emner vedrørende Undervisning eller Stoffet. Han kunde f. Eks. med stor Varme og en sjælden Taalmodighed gaa og forklare mig Hovedsætning, Bisætninger og andre grammatikalske Mærkværdigheder.

Men vi kom ogsaa ind paa dybere Ting — især paa Hjemvejen. Som Regel var vi efter Kirketjeneste Gæster om Eftermiddagen hos én eller anden af Rasmussens gode Venner: Hoff eller Koch, Burkardi, Birken-degaard, eller Holm, Ubberupgaard, Friskolelærer Niels Thomsen eller andre, og det var saavist ikke Vind og Vejr, der var Samtaleemnet dem imellem, men et eller andet aandeligt Sjælespørgsmaal.

Og bagefter — paa den lange Hjemtur — lukkede

den gamle prøvede Lærer sig ofte op for mig, saa jeg her sikkert fik noget af det Tro'smod og den urokkelige Tillid, der skal til for den, der skal ud paa de 70.000 Favne Vand, og det kan hænde — endogsaa ret ofte, at en Friskolelærer skal derud.

Efterhaanden gled jeg ind i Arbejdet; saa fik jeg et Fag, og saa fik jeg et andet, men aldrig mere, end jeg kunde være Herre over Stoffet, jeg underviste i. Børnene fik ikke at mærke, at der var Huller, hvorfor jeg ret hurtigt vandt deres Tillid og Venskab. Men det var Rasmussen, der lærte mig Kunsten.

Og saa glemmer jeg aldrig hans barnlige og tilforladelige Maade at tale til Børnene paa om det højeste for os Mennesker, om Forholdet mellem Gud og os. Naar Rasmussen gik op og ned ad Gulvet mellem Børnene og undertiden med Taarer i Øjenene og med en forunderlig Varme fremsagde og forklarede saa svære Ting som Grundtvigs „Nytaarsmorgen“ eller „Kristenhedens Syvstjerne“, saa Børnenes Øjne tindrede, da blev Skolen forvandlet til Kirke, og man blev overbevist om, naar Rasmussen f. Eks. fremsagde:

*„Johannes var Vorherres Ven,
han havde store Syner,
ej blot, som det kan times end,
naar det i Sjælen lyner,
men som, naar Herrens Hjærte næst,
i Himmerig man er tit Gæst,
har dog i Støvet hjemme“.*

at han da ogsaa havde sit Søndagssyn og følte sig som Gæst i Himmerig trods Støvets Kaar, og derfor blev han en gudbenaadet Skolemester baade for Børnene og for mig.

Hen i Oktober maatte jeg forlade dette herlige Hjem, endskønt Rasmussen gerne vilde have beholdt mig — for Løn — Vinteren over som hans Hjælper. Men Trier vilde noget andet. En af mine Medelever fra Vallekilde H. P. Hansen Sønderkøge, som ogsaa vilde være Friskolelærer, skulde nu ud hos Rasmussen for at gøres i Stand, hvorimod jeg skulde ud paa egne Ben, og Trier anbefalede mig at overtage en Vikarplads i Ellerup Friskole paa Fyn, mens den unge Friskolelærer der, Peter Nielsen, sammen med Friskolelærer Ole Jensen, Roskilde (senere mange Aar Højskolelærer paa Frederiksborg) gennemgik en Vinters Kursus paa Askov udvidede Højskole. Og saa blev jeg Friskolelærer. —

Men hvad sagde min ejegode, fromme og noget tungsindige Far til alt dette? — Jeg var jo hos ham udlært som Tømrer og Hjuler, og det var uden Tvivl hans inderlige Ønske, at jeg vilde fortsætte hans anerkendte og solide Haandværk, og saa brød jeg af midt i det hele. Det var strengt for mig at faa det skrevet til ham, at jeg gerne vilde være Friskolelærer — en Stilling, som i hans Øjne maatte være en usikker og tildels brødløs Livsstilling; men hør saa, hvad han svarede: „Du skriver, at du gerne vil være Lærer og be-

der os om ikke at lægge Hindringer i Vejen. Det kunde ikke falde os ind, fordi vi tror, det er noget godt, du vil. Men én Ting vil jeg raade dig til, førend du skrider mod Maalet, at du først beraader dig med ham, der kender vor Løbebane. Er det hans Vilje, da er det godt, thi han bedrager ingen; men vi maa af oprigtig Hjærte bede om, at han vil hjælpe og styrke os i det Kald, der er betroet os. Og det vil jeg ogsaa sige dig: Mange falske Røster lyder ude fra Verden og inde i os, som vi tror er gode, men er dog falske, derfor maa vi med oprigtigt og ærligt Hjærte søge Vorherre og bede ham om Kraft til at vælge det gode, han har bestemt for os. Da kan vi vandre trygt fremad, *thi han bedrager ikke*, og han har Kraft til at styrke os i vor Skrøbelighed, naar vi lægger alt i hans Haand, og holder fast ved ham.“

Uden Eksaminer eller andet Prøvebevis, men kun med tvende Anbefalinger blev jeg Friskolelærer og fik Lov til at virke som saadan i 43 Aar, først i Ellerup i et halvt Aar, saa i Norup (ude paa Sletten, Nordfyn) i fem og et halvt Aar, og endelig i Bøvling indtil 1933 sammen med min gode Hustru. Men det er en Livshistorie for sig.

Triers Anbefaling lød saaledes:

„Jørgen Jørgensen har opholdt sig to Vintre her ved Folkehøjskolen i Vallekilde.

Han er et særdeles alvorligt paalideligt ungt Menneske med stor Kærlighed til den fri Skolegærning.

Det er mig, der har anbefalet ham til den fri Skolegærning i Ellerup, og jeg vil anbefale ham fremdeles, hvor man søger at faa holdt *den* fri Skolegærning oppe, der med *Kold* blev begyndt i Danmark.

Ønsker man flere Oplysninger om ham, er jeg villig til at give dem, helst og mest til Gavn for Sagen mundtlig.

Vallekilde, d. 5. Nov. 1890.

Ernst Trier.“

Søren Rasmussen skrev:

„Jørgen Jørgensen (Borup) har været Medhjælper her ved Ulstrup Friskole fra Maj 1890 til Oktober samme Aar. Jeg og min Hustru har fra den Tid Indtryk af, at han er et varmtfølende og sandhedskærligt Menneske med stærke Længsler efter at kunne blive en god og trofast Tjener for sine Medmennesker ved at tage sig med Kærlighed af deres Børn.

Ulstrup Friskole, d. 8.—11. 1890.

Søren Rasmussen.“

Ja, Gud og gode Mennesker har kunnet bruge mig og min Hustru, og jeg lever i Haabet om, at vor Tjenergærning ikke har været forgæves.

GODE MINDER

III.

(Jørg. Jørgensen Borup).

En Vinter i Ellerup Friskole.

Efter Tilskyndelse fra Trier og med hans og Søren Rasmussens gode anbefalinger i Lommen kom jeg til Ellerup omkring 1. Oktober 1890, og med Triers Ønske om, at jeg maatte finde gode Mennesker ogsaa uden for Friskolekredsen, gav han mig to Breve med — et til Pastor Kragh i Gudbjerg, hvis Søn, Kunstmaler Johannes Kragh, jeg havde været Elev sammen med paa Vallekilde Højskole — og et til Pastor Thura i Hesselager, der var Triers gode Ven. Jeg bragte dem straks Brevene, og vel nok fordi jeg var en Udsending fra Trier, blev jeg begge Steder modtaget med stor Venlighed og kom siden ofte i Besøg hos Kragh.

Ellerup Friskole ligger dejlig i Sydkanten af Glorup Skov ved Nyborg-Ørbæk-Svendborg Vejen — et Sted, hvor der er rigelig med Læ og Solskin, men ogsaa til Tider med en stærk Taage, der sammen med Skoven spærrede for al Udsigt.

Her i Friskolekredsen fandt jeg straks gode og forstaaende Venner af Friskolen, bl. a. Enken efter Rasmus Kristensen, i hvis Gaard Skolen var begyndt i

1866 med 5—6 Børn. Rasmus Kristensen og Hustru havde ingen Børn selv; men de var stærkt grebet af Vilh. Birkedals Forkyndelse og levede med i det rige aandelige Liv, der udgik fra Ryslinge, og tillige var de varme Børnevenner, som gerne vilde hjælpe Naboernes Børn til en god Opdragelse, hvorfor de besluttede sig til at begynde en lille Friskole i deres Hjem. Friskolelærer Rasmus Hansen, Vejstrup, var deres gode Ven og Raadgiver, og han hjalp dem tilrette og sendte dem sin Søn, som saa var Lærer der i ca. tre Aar.

Den følgende Lærer blev den ejendommelige og dygtige *Niels Kristensen* fra Sønderholm i Brande Sogn. (Hans Broder Morten og to Søstre kendte jeg hjemme fra som nogle af Sognets mest oplyste og aandeligt grebne Mennesker).

Pladsen blev snart for lille hos Rasmus Kristensen, hvorfor der blev købt et lille Stykke Jord ved Landevejen, som laa mere centralt for en Skole. Og her ligger Ellerup Friskole den Dag i Dag.

Og nu citerer jeg følgende fra Kristen A. Lange: Den danske Friskole S. 298: „I 1875 giftede han (N. Kr.) sig med en Bondepige fra Nabosognet, og hun forstod med smaa Midler at gøre det hyggeligt i det lille Hjem og med sjælden økonomisk Sans at faa de smaa Indtægter til at dække det daglige Behov, ogsaa da der kom Børn i Hjemmet.

Hun delte sin Mands lyse og stærke Tro paa, at Gud baade kunde og vilde lægge sin Velsignelse i det

smaa, blot Menneskene vil lade ham komme til. Niels Kristensen har éngang sagt: „Jeg har altid haft det daglige Brød til mig og mine, og det har jeg hidtil kunnet lade mig nøje med, og jeg har nu den Tro, at blot Vorherre vil give mig noget at leve for, saa vil han ogsaa give mig noget at leve af.

Og denne Tro og Tillid var ægte og sand. Han, som bøjede sig saa dybt for Sandheden i Vorherres Ord og lod den lyse for sig i Hjærte, Ord og Gerning, han maatte ogsaa lægge denne Sandheds Kærlighed for Dagen i al sin Færd, ogsaa hvad det økonomiske angik.

Niels Kristensen var en ualmindelig dygtig og nidkær Lærer, der mere end de fleste levede i og for sin Skole. Den Stave- og Læsebog, han udgav i 1879 (og som i mange Aar blev brugt i de fleste af vore Friskoler — især paa Fyn), vidner om hans Kendskab til Barrenaturen og Forstaaelse af Børneundervisningen. Den var nemlig noget helt nyt paa dette Omraade, sammenlignet med de gamle ABC-Bøger. Det var ikke hele den stive Bogstavrække og de meningsløse Stavelser (b-a-ba, b-e-be, b-i-bi o. s. v.), som man ellers var vant til; men det var virkelige Smaaord og Sætninger, der havde Indhold og fortalte noget. Bogen var forsynet med et skønsomt Udvalg af Billeder, og den blev modtaget som et ypperligt Hjælpemiddel i Læsning for baade Skole og Hjem. Den blev efterfulgt af en 2. Del, der indeholdt et godt Udvalg af Fabler, Folkesagn,

Eventyr, Digte, Fortællinger, Kæmpeviser og Ordsprog.

Der blev arbejdet godt og grundigt i Niels Kristensens Skole, det gik med Liv og Lyst; men Jaskeri taaltes ikke. De skriftlige Arbejder var meget smukke. Her var ikke Tale om, at Børnene kunde gøre, som de vilde, og at de ikke lærte noget — saadan som Otto Møller f. Eks. vilde lade Friskolen høre. Her var der ikke en Legestue, men en Arbejdsstue. Hans Skole var en Ordets Skole; han fortalte levende og samtalte livligt og fornøjeligt.

Han følte sig som Hjemmets Tjener og mente egentlig, at Skolen skulde gøre sig selv overflødig, at Forældrene selv skulde vokse frem til at tage Undervisningen saa vel som Opdragelsen i deres Haand, og han satte her sin Lid til Højskolen. Al Skole- og Undervisningstvang var ham en Vederstyggelighed, og han kunde bruge stærke Ord, naar han talte om den Uret, der var øvet imod Forældrene ved, at Staten havde taget Omsorgen og Ansvar for Børnenes Undervisning bort fra Hjemmene. Han troede helt paa Friheden og var overbevist om den naturlige Rets Betydning. Den skulde nok vække Ansvarsfølelsen til Live.

Fromhed, levende Gudstro med inderlig Hengivelse i Livet i Jesu Navn og i alt, hvad Livet rummede, det var det betagende ved Niels Kristensen . . . Der foreligger mange Vidnesbyrd om, hvilken betydelig Lærer og hvilket udmærket Menneske han var, og enhver,

der lærte Hjemmet at kende, glemte aldrig den Aand, der gennemtrængte det, og det frimodige og tilforladelige Skær, der laa over det. Det følte, at Gud boede her hos dem, og at de levede deres Liv og gjorde deres Arbejde for hans Ansigt. —

Da Niels Kristensen i Foraaret 1881 blev klar over, at han snart skulde dø, ønskede han meget, at hans gode Ven Ernst Trier fra Vallekilde maatte naa at besøge ham før Døden, og det skete. Faa Timer efter gik han bort den 3. September 1882 og blev begravet paa Vejstrup Kirkegaard.“

Enken Marie Kristensen blev med sine tre Smaapiger boende i Friskolen, og Ernst Trier sørgede for, at hun fik gode Medhjælpere i Skolen, først Ole Jensen — senere kendt som en dygtig og afholdt Lærer paa Frederiksborg Højskole, og dernæst Peder Nielsen. Begge var (saa vidt jeg husker) fra Odsherred og havde været Triers Elever paa Højskolen. Peder Nielsen blev senere gift med Marie og fortsatte Niels Kristensens Gerning som Friskolelærer i Ellerup, indtil han i Slutningen af 1930erne trak sig tilbage paa Grund af Alder.

Det var altsaa Peder Nielsen, jeg skulde vikariere for, mens han gennemgik et Vinterkursus paa Askov, men det var Aanden fra Niels Kristensens Tid, jeg kom ind under; den mødte jeg i Friskolen og alle vegne i Kredsen, hvor jeg kom i Besøg, og jeg oplevede, hvad en gudhengiven, retfærdig og sandhedskærlig

Lærer betyder i sin Skole og sin Forældrekreds, — noget som en Begynder som mig havde rigt Udbytte af at møde i Tide.

I et Brev til min Trolovede skrev jeg (^{30/9} 90): „I Dag har jeg begyndt min Skole og for første Gang prøvet lidt af, hvad det vil sige at være ene om Arbejdet. Mange Tanker krydser min Hjerne, nogle lyse, andre mørke, og der opstiger i mit Indre forskellige Spørgsmaal om, hvordan det vil gaa mig i den Gerning, som her er bleven mig betroet. Jeg mærker nok, at der i flere Henseender vil tilstilles mig store Krav, som jeg maaske vil faa Vanskeligheder med at tilfredsstille; men til Gengæld tror jeg, at jeg her kan udvikle mine Evner, og det er jo dette, jeg trænger til. Jeg ved, det er en god Gerning, jeg har viet mig til, og derfor kan jeg trygt lægge min Sag i Gud-Faders Haand, saa det, jeg nu har begyndt paa, maa blive til Herrens Velbehag og Mennesker til Velsignelse.“

Jeg fandt i Marie Kristensen en god, omhyggelig og hjælpende Husmor, som ogsaa fik lært mig adskilligt, jeg havde godt af at faa lært, bl. a. dette: at holde mig ved Jorden, saa ikke mit Overmod skulde forstyrre mig i min Gerning. Jeg fik lært, at jeg ikke var en fuldfærdig uddannet Lærer, men at det vilde være nødvendigt hver Dag at hente Kraft og Visdom ovenfra (noget der forøvrigt siden har fulgt mig til den Dag i Dag). — Her et Par ydmygende Oplevelser: Marie og hendes to hjemmeværende Døtre, Sigrid og Ragnhild

vilde gerne, at jeg læste op for dem en Gang imellem, naar vi om Aftenen sad sammen og hyggede os. Men en Aften var jeg saa uheldig at læse Garne-ringen i Stedet for Garneringen. Marie stoppede mig og vilde vide, hvad Garne-ringen var for noget. Der var vel nok én, som blev rød i Hovedet og dygtig flov, men som ogsaa blev belært om, at jeg havde Mangler, som skulde afhjælpes.

Folk var ualmindelig gode ved mig, og efter adskillige Samtaler med dem om Forældre og Børn o. l. blev jeg opfordret til sammen med Knud Larsen, Friskolelæreren i Vormark, at holde et Foredrag ved et Møde, som skulde holdes i Friskolen. Jeg gik ind derpaa og forberedte mig grundig i flere Dage paa et religiøst Emne. Og saa kom Dagen med Spænding og Feber. Jeg skulde tale først og fik ogsaa begyndt, men da jeg havde talt i knap ti Minutter, var Posen tom og Forsamlingen en Flovpeter rigere. Men nu traadte den elskelige Knud Larsen til, optog Traaden fra mit mislykkede Foredrag paa en saadan Maade, at baade Forsamlingen og jeg fik stor Glæde deraf, — og jeg vandt en herlig og trofast Ven for Livet.

Om ham — min gamle trofaste Ven, maa jeg fortælle og citere lidt, fordi han ogsaa for mig blev en god Vejleder til Efterfølgelse.

Han var Fynbo (født i Ringe Sogn) og kom som Bondekarl i Forbindelse med Morten Eskesen, der dengang var Friskolelærer i Rudme. Siden blev Kn. L. Elev hos Kold og blev her „trukket op“, saa han aldrig

senere gik i Staa. Han var en stilfærdig Mand, men blev en ypperlig Friskolelærer af den gode, gamle Slags. Efter sit Højskoleophold kom han til Højby Friskole og vikarierede her en Tid for Klaus Berntsen, derefter til Asperup, hvor den gode grundtvigske Mads Melby var Præst (ham, der har skrevet en af vore bedste Kirkehistorier), og siden kom han til Vindinge Friskole, hvor en anden „Koldunge“ Anders Klinkby havde været Friskolelærer siden 1865.

I Slutningen af Tresserne kom han til Nyborg Drengeskole, som da blev ledet af Cand. theol. Olivarius og Valdemar Bennike. Her kom Kn. L. i Forbindelse med den varme og ivrige Friskoleven Pastor Morten T. Lange og fandt i hans Hjem sin hjertensgode Hustru, Hanne Bredsdorff — en Søster til Præstens afdøde Hustru.

Men nu citerer jeg fra „Den danske Friskole“:

„Hun (Hanne Bredsdorff) kom fra en helt anden Livskreds, var Datter af Lektor Bredsdorff i Sorø og Digteren Poul Møllers Søster og havde levet sin Barndom og Ungdom paa dette skønne Sted under Indflydelse af Ingemanns og Hauchs nye romantiske Digtning; men hun var mærkelig grebet af den folkelige Bevægelses nye Liv, her mødtes hun med Knud Larsen, og sammen med ham fik hun en lykkelig Evne til at udmønte Romantikens røde Guld i det jævne Dagliglivs Mønt.

I 1874 blev Knud Larsen Lærer ved Kolds gamle Skole i Dalum, der nu lededes af Kolds Svoger Lebæk, og her satte Knud Larsen og Hanne Bredsdorff Bo i

1876 under meget beskedne Forhold, men til stor Glæde og Velsignelse for de unge paa Højskolen.

Friskolen kaldte dog atter paa hans Kræfter, og i 1881 flyttede de til Vormark i Hesselager Sogn, hvor de blev i næsten tredive Aar, og hvor mange yngre Lærere fra Fri- og Højskolekredse fik et stærkt Indtryk af, hvad et lille Friskolehjem kan betyde for en Kreds, der her søger sit Midtpunkt“.

Det var denne Knud Larsen, der hjalp mig ud af Kniben i Ellerup Friskole, og i hvis Hjem jeg siden kom ret jævnlig. Her saa jeg første Gang Døtrene Leila Bredsdorff Larsen, som senere blev gift med sin Fætter og Plejebroder Jakob E. Lange, Forstander for Husmandsskolen ved Odense, og Margrethe, g. m. Bogbinderen i Fruens Bøge, ham der sørger for gode og smukke Bind til Højskolens og Friskolens Sangbøger. Og her i den lille Friskole fandt jeg hverken Rigdom eller Fattigdom, men en lille Flok gudhengivne og lykkelige Mennesker, der levede i deres Gerning under Herrens velsignede Forsyn.

„Knud Larsen var godt kendt inden for Friskolens Kreds — især naturligvis paa Fyn; men da han var en aldrig svigtende Deltager ved Friskolens Kursus lige fra det første i 1891, var han kendt af og kendte alle Friskolens Lærere og Lærerinder, og man vidste, at han var paa den yderste Fløj, naar det gjaldt at værge Friskolens dyreste Arv og kostelige Klenodier. Han havde gjort sine Erfaringer og saa klart og jævnt paa Tingene, og han forstod, at Skolen ikke kan Al-

verden. „Vi kan bringe Børnene et lille Skridt videre end Forældrene, men heller ikke mere.“ Det var Knud Larsens Erfaring.“

Det blev for mig en god og belærende Vinter i Ellerup, selv om jeg i Begyndelsen sattes paa en haard Prøve med Hensyn til Disciplinen. Det ligger jo i de allerfleste Børns Natur, at en ny Lærer skal prøves af, og det skulde jeg selvfølgelig ogsaa. I et Brev fra den Tid har jeg skrevet følgende en Maanedstid efter, at jeg var kommen til Ellerup: Det har knebet mig noget med at vinde Børnenes Opmærksomhed, f. Eks. naar jeg fortæller for dem. I Stedet for at høre efter, var nogle af Pigerne urolige og optaget af deres eget. Jeg prøvede med barsk Mine at sætte dem i Rette og skammede dem ud, men uden Forbedring. Jeg prøvede at forklare for dem, at jeg igennem mine Fortælle timer vilde vise, hvor skønt og herligt det er at høre om gode Mænd og Kvinder, som vi maa se at efterligne, og især om Vorherre Jesus, der jo er Børnenes Ven, og som har gjort saa meget for os, for at vi ogsaa skulde blive gode Mennesker. Denne Tale, hvor velment og indtrængende den end var, gjorde ikke noget dybt Indtryk paa de urolige Gemytter. Jeg var bedrøvet herover og grundede meget over, hvordan jeg skulde bære mig ad med at vinde Ørenlyd hos dem, men fandt ikke nogen Løsning. Men saa bad jeg Vorherre om Hjælp, og hans Hjælp udeblev ikke. Da jeg den følgende Morgen sang Morgensang med Børnene og bagefter som sædvanlig bekendte Troen og bad

Fadervor, blev jeg saa underlig bevæget og kom til at græde, og det gjorde et saa dybt Indtryk paa Børnene, saa selv de urolige blev stille og mærkede, at det virkelig var alvorlige Ting, jeg havde at byde dem, og siden var de lydhøre og gode Børn at tale til. Vi kom til at holde af hinanden, blev Venner og gode Kammerater. Disciplinen var i fuld Orden herefter, og jeg har aldrig siden haft Vanskeligheder med at opretholde denne selv i de ret store Børneflokke, jeg siden fik med at gøre.

GODE MINDER

IV.

(Jørg. Jørgensen Borup).

Norup Tiden (fra 1. 5. 1891 til 15. 11. 1896).

Hvordan jeg fik Pladsen i Norup Friskole ude paa Sletten i Nordfyn, husker jeg ikke. Pladsen har vel nok været opslaaet ledig, og jeg har søgt den, og hen i Marts 1891 kom der Bud derude fra efter mig. Friskolekredsen vilde gerne se mig og tale med mig, inden der toges nogen Bestemmelse. Jeg rejste derud, men havde i Odense den Oplevelse, at Toget til Bogense (over Otterup) kørte fra mig, saa jeg maatte gaa den lange Vej fra Odense til Norup og var nær kommen for sent til det berammede Møde.

I Friskolen mødte jeg saa den Kreds af „Slejtboere“, som jeg daarlig kunde forstaa. Deres Sprog var slæbende, syntes jeg. Det var jo her, de sagde Bæin, Stæin, Vøvni, Kakkelvøni, Ni's Jøns (Niels Jørgensen), Træskomaai og Skræjvøvmaai (en Mand, der var baade Skræder og Væver); men til Gengæld var de usædvanlig hjærtelige og gæstfrie Folk, saa jeg følte mig straks i godt Selskab, og de har jo ogsaa nok syntes, at jeg saa ud til at kunne bruges, siden de tilbød mig Pladsen med en aarlig Løn paa ca. 300 Kr. Der var i

Skolen omkring ved 40 Børn, som jeg skulde undervise i Friskolens Aand.

Jeg fik at vide, at Friskolens Tilblivelse skyldtes Præsten Thomas Rørdam, som var Sognepræst i Norup fra 1873 til 1879 og afløstes af den i grundtvigske Kredse saa afholdte Præst Chr. O. S. Spleis (80—88), som kom dertil fra Thorning og Lysgaard.

Thomas Rørdam kom til Norup fra Reerslev ved Ruds-Vedby, hvor han havde været Kapellan og der lært en ung Lærer Anders Gommesen at kende, som vilde være Friskolelærer.

Da Rørdam kom til Norup, begyndte han saa smaat paa sin venlige Maade at tale Friskolens Sag. Han gik fra Dør til Dør for at opmuntre Folk til at begynde „En fri Børneskole“ i Norup og lovede, at han nok skulde skaffe en god Lærer, som Forældrene vilde blive glade ved.

Den første, der sagde Ja, var Smeden Rasmus Mikkelson i Norup, som endog tilbød, at Skolen maatte begynde hos ham. Rørdam blev ovenud glad ved Tilbudet og satte sig straks i Forbindelse med sin Ven A. Gommesen, som lovede at overtage Gerningen som Lærer i den paatænkte Friskole.

Nogen Tid, før Skolen skulde begynde, indbød Rørdam til Møde i Præstegaardens smukke Have for her at tales ved om Sagen. Ordene, der faldt, var fulde af Begejstring og Kærlighed til Tanken, og Rørdam opfordrede til Slut alle de tilstedeværende, som vilde sende deres Børn til Lærer Gommesen, om at møde i Præ-

stegaarden samme Dag. Der mødte 3 Mand, som indmeldte 5 Børn(!)

Det var et nedslaaende Resultat, men Rørdam tabte ikke Modet. Han fik Skolen i Gang med de fem Børn og troede fuldt og fast paa, at den Lærer, som han havde kaldt paa, nok vilde og kunde føre Sagen frem til Sejr, og Tiden viste, at han fik Ret.

Norup Friskole begyndte sin Virksomhed i Efteraaret 1876. To Aar efter var Kredsen vokset saa stærkt, at Gommesen turde bygge sig et Hus med en lys og rummelig Skolestue, og her virkede han i mange Aar til rig Velsignelse for Børnene og for Kredsen.

Efter Rørdams Bortrejse fik Friskolen en støt og frisindet Ven i Pastor Splejs. Han fik ogsaa stor Betydning for Menighedslivet paa Sletten. Folk samledes om ham fra mange Sogne. I store Skarer strømmede de til Kirken, og bagefter Kirkegangen samledes ofte en Kreds af Venner i Præstegaarden, hvor Tiden hengik liflig med Samtale og Sang. Han kunde ved saadan Lejlighed sige: „Nu er vor Herre den selvsamme som for 1800 Aar siden, er i Norup og Lunde Sogn, som i Kapernaum, eet med sit Guddomsord, der udtrykker og omslutter hele hans Personlighed ved den hellige Daab og Nadveren“. Eller: „Den ægte kristelige Oplysning maa gaa ud fra, at Indgangen til Gudsriget fører gennem Troen og Daaben. Det er Grundvilkaaret, som Herrens Menighed uafviseligt maa kræve fyldestgjort af alle dem, der med Rette af Menigheden skal kunne regnes som gyldige Vidner.“

Ud af denne Kreds, som sluttede sig sammen om Splejs og hans Forkyndelse (en god Fortsættelse af Rørdams), blev der en lille, men trofast Menighedskreds, som efter Splejs' Bortrejse samledes en Gang maanedlig i Kappendrup Forsamlingshus, hvor saa Valgmenighedspræsten Fr. Nygaard fra Sdr. Næraa og Odense Valgmenigheder (og siden hans Efterfølgere i Odense Valgmenighed) holdt Gudstjeneste.

Omtrent samtidig med Splejs' Bortrejse fra Norup, rejste Gommenen fra Friskolen. Han havde forsøgt med en Uddannelsesskole for vordende Lærere, men det vilde ikke gaa, og tilmed var Lønnen jo lille, som Friskolekredsen kunde byde ham, saa det var vel Aarsagen til, at han søgte ind i et Statsskoleembede paa Samsø.

Hans Eftermand (og min Formand) var den fra „Ugens Nyheder“ saa bekendte og meget skrivende *Hagbard*. Hvor megen Indflydelse, han havde haft i Kredsen, kunde jeg ikke ret blive klog paa. En stor Mand faar jo let baade Velynder og Modstander, og det havde han i Norup.

Farvel — Goddag.

Det blev ikke saa let at sige Farvel til Ellerup. Jeg skrev i et Brev til min Trolovede: „Det piner mig en Del, at jeg nu skal forlade de Børn, jeg her har faaet saa kær, og det gør mig ondt at skulle sige Farvel til dem og Kredsen, og dog maa det ske. Men paa den anden Side glæder jeg mig til at faa egen Skole og

eget Hjem, hvori jeg haaber at faa Lov til at virke i lang Tid — og igennem min Gerning blive til Gavn og Glæde baade for Børn og Forældre. — Undertiden synes jeg, det er underligt, at jeg allerede er naaet saa langt, og jeg maa tit sige til mig selv: Mon jeg nu ogsaa er moden nok til at paatage mig et saa ansvarsfuldt Arbejde. Jeg føler, at et Lærerebøde er let og bekvemt at forestaa for en lunken og ligegyldig Lærer, som kun har et Levebrød i Sigte; men der er vel heller ikke noget mere elendigt, usselt og strafværdigt Menneske til end netop saadan en Lærer. Paa den anden Side er der vel intet Embede saa farligt og ansvarsfuldt — men tillige af Gud saa velsignet, — som just Lærerens, naar Gerningen bliver gjort efter Guds Vilje og i hans Navn. Derfor bed for mig, kæreste Ven, at jeg maa lære at fuldføre min Gerning paa en saadan Maade, at den maa blive Herren velbehagelig og os og vore Medmennesker til Velsignelse.“

Min Indgang i Norup Friskole blev festlig. Et dejligt Hus (dog foreløbig uden Indbo) stod parat til mig; en god Have, — og Sommeren i Vente. Venlige Naboer: den gamle Smed Rasmus Mikkelsen, paa hvis Mark Skolen laa, og hvis Hustru, Maren Kirstine, tog sig moderlig af mig og blev foreløbig min gode Madmoder. Formanden Niels Jørgensen og Møllerens, hvis Koner dækkede op med Steg, Faarelaar, Rullepølse, Røgest o. m. m. hver Gang, jeg besøgte dem, og det skete omtrent daglig. — Og saa den herlige Børneflokk, som

hver Dag samledes i Skolen fra ca. 7 Sogne. De mødte med Smil og skiftevis med Mælk, Fløde, Pandekager, Æbleskiver, Frugt og (i Slagtetiden) med Sortepølser, Ribbensteg og mange andre gode Lækkerier, saa det var et rent Slaraffenland, jeg var kommen ind i.

I Skolen gik det med Liv og Lyst, og noget af det første, Børnene lærte mig paa Legepladsen, var at „staa Trolde“ og „spille Munk“. Da Vinteren kom, maatte jeg paa fynsk Maner holde Aftenskole et Par Gange om Ugen for de unge — og Møder for de ældre omtrent hver Søndag Aften, hvortil der ogsaa mødte mange af de unge, saa Skolen var stoppende fuld saadanne Aftener. Naar jeg nu tænker tilbage paa den Tid, undrer jeg mig over, at det gik godt. Jeg var jo ung og umoden, og det var alt for svære Ting, jeg bød Forsamlingen, f. Eks. „Kristenhedens Syvstjerne“ med Forklaring fra Johannes Aabenbaring, Kirkehistorie o. l. Men mine Tilhørere havde jo i Rørdams og Splejs' Tid faaet Ørene lukket op for „Aandens Sus over Sletten“ og havde dybt tilegnet sig de Livsværdier, som de to Præster saa varmt havde vidnet om. Nu var der — efter deres Bortrejse — bleven Dyrtid for Aandslivet; den levende Strøm fra Livskilden var som stoppet, og derfor var der aandelig Tørst, saa det var nok Grunden til, at man var glad ved, hvad jeg havde at byde paa, derfor gik det.

Vi havde det skønt for os selv uden Indblanding ude fra; men Åh! Hvor længe var Adam i Paradiset?

Da Foraaret kom, fik jeg Bud om, at Sognepræsten Th. Thomsen og et Par Mænd mere nok vilde se, hvad jeg var for en Fyr, og om jeg havde bestilt noget med Børnene, saa de kunde staa Maal med, hvad Staten og nidkære Præster krævede. Jeg havde aldrig holdt Eksamen før, men derimod var jeg grundig bleven præpareret af Trier mod al Eksamensvæsen som noget af det sorteste, der er til. Nu havde jeg den over Hovedet, og jeg vidste, at Præsten var Missionsmand og langtfra en Ven af saadanne „Udvækster“ som Friskoler og Valgmenigheder. Men her var intet for mig at komme udenom, „Lov er Lov, og Lov skal holdes.“

Den 2. Maj 1892 skulde Slaget staa, og det blev et Slag, der fik Efterdønninger. Præsten og en af Skolekommissionens øvrige Medlemmer mødte op samt en Del af Børnenes Forældre. Vi begyndte med Morgensang, hvorefter jeg bekendte Troen og bad Fadervor. Jeg skulde derefter gøre Rede for, hvad Børnene havde lært i Balslevs Lærebog, hvortil jeg bemærkede, at Børnene ikke havde den Bog, men at jeg fortalte for dem baade fra Lærebogen og fra Bibelen. Præsten: „Ja, men lærer Børnene da ikke Lærebogen udenad, saa kan de jo hverken Budene, Troen eller Fadervor, det er jo uforsvarligt!“ Hvortil jeg svarede: „Hvor meget eller lidt de kan paa Ramse efter Lærebogen, bryder jeg mig ikke om, og jeg undersøger det ikke. Børnene udgaar fra gode Hjem, hvor deres Mor sikkert baade synger og beder med dem, og her i Skolen bekender jeg

Troen og beder Fadervor med dem hver Morgen, (som De nu har hørt det), og saa fortæller jeg for dem ud fra den kristelige Børnelærdom saa godt og saa barnligt, som jeg kan det, og saa lægger Gud nok sin Velsignelse til, saa Børnene faar nedlagt en god Sæd i Sjælen, som der ikke skal pilles ved.“ Men nu var Præsten vred og udbrød: „Jeg har Ansvaret for, at Børnene faar lært deres Lærebog, og jeg forlanger, at De hører dem én for én i Trosbekendelsen og Fader- vor, for at jeg kan vide, om de kan den.“ Hertil svarede jeg bestemt Nej og betonedede, at Ansvaret for Bør- nenes kristelige Oplærelse paahvilede Forældrene og den Skole, de henviste deres Børn til, saa jeg vilde ikke bøje mig for Præstens Krav i saa Henseende.

Hermed var den første Eksamen forbi. Præsten smæk- kede Protokollen i og sagde til Medlemmet: „Vi har intet mere at gøre her. Vi gaar, og jeg klager til Sko- ledirektionen“.

Klagen er indgivet den 3. Maj, og den 27. Juli fo- relaa følgende Skrivelse fra Direktionen (som Præsten glemte at meddele mig):

„Foranlediget af Norup Skolekommissions Formands Skrivelse af 3. Mai sidstleden, tiltraadt af det andet til- stedeværende Skolekommissions Medlem i Skrivelse af 22. f. M., hvorefter Læreren Jørgen Jørgensen i No- rup Friskole ved Eksamen i nævnte Skole d. 2. Mai d. A. ikke var at formaa til at anstille nogen virkelig Overhøring i Religion, og ikke vilde indlade sig paa

at faa Børnene til at svare, og nægtede at spørge Børnene enkeltvis om Daabspagten, skal Skoledirektionen herved bemærke følgende.

Skolekommissionen er ifølge Lov af 30. September 1864 § 2 berettiget til at opgive, hvad Skolens Lærer skal eksaminere over, og naar Overhøringen har været utilfredsstillende, kunne Børnene henvises til den offentlige Skole ifølge Lov af 2. Mai 1855 § 1, med mindre der ifølge § 1 i Lov af 30. September 1864 fremlægges for Distriktets Skolebestyrelse skriftligt Vidnesbyrd fra en i Folkekirken ansat Sognepræst eller residerende Kapellan om, at Børnene i Forhold til deres Alder besidde tilstrækkelige Kundskaber i Henseende til Religion og Bibelhistorie.

Hvis altsaa førnævnte Lærer ikke inden 2 Maaneder efter, at nærværende er ham meddelt, fremlægger et saadant skriftligt Vidnesbyrd for Skolekommissionen, ville Børnene i øverste Klasse kunne henvises til den offentlige Skole.

Foranstaaende meddeles herved til behagelig Efterretning og videre Bekjendtgørelse for Vedkommende."

Dette Svar paa Skolekommissionens Klage var underskrevet af Skoledirektionen for Lunde, Skam og Skovby Herreder d. 27. Juli 1892, som da bestod af Amtmand Heltzen, Provst Carl Fog og Grev C. Petersdorff til Einsidelsborg.

Præsten glemte(?) imidlertid at meddele mig Udfaldet, og da der var gaaet omtrent 2 Maaneder, lod

Præsten mig vide (mundtlig), at Børnene i Friskolen vilde blive henvist til den offentlige Skole, eftersom jeg havde været Direktionens Skrivelse overhørig og intet foretaget mig for at efterkomme denne. Jeg protesterede, fordi jeg ikke havde modtaget nogen Meddelelse om Sagens Udfald, hverken fra Direktionen eller Kommissionen. Præsten studsede og svarede: „Det tror jeg ikke paa, og nu skriver jeg til Direktionen for at faa opklaret, om det forholder sig, som De siger.“

Fra Pastor Thomsen fik jeg d. 17. September s. A. følgende Skrivelse (med Direktionens Svar paa Klagen): „Fra Hr. Provst Fog har jeg i Dag modtaget Underretning om, at han ikke mindes at have sagt til mig, at der fra Skoledirektionen vilde blive givet Læreren i Friskolen særlig Underretning om Direktionens Afgørelse i Sagen om Religionsundervisningen i denne Skole, og han mener, at det er tilstrækkeligt tydeligt angivet i Skrivelsen til Skolekommissionen, at Afgørelsen skulde meddeles af denne til Læreren.“

(Det er vist dette, man kalder en „Næse“?)

Meddelsen var underskrevet af Th. Thomsen.

Naar ovenstaaende Episode er meddelt saa udførlig, er det fordi, jeg hverken er den første eller den sidste, der har været udsat for noget lignende, som har medvirket til, at der inden for Friskolebevægelsen blev en Flok, der følte, at de for Friskolen værnende Lovparagraffer havde sine Mangler og gav ikke den fulde

Frihed til de Forældre, som selv vilde bære Ansvaret for deres Børns Oplærelse i Kristendomskundskaber og andre Aandsfag som Historie o. l. — Jeg meldte mig selvfølgelig til denne Flok og oplevede siden den store Glæde at være med til at skaffe Forældrene mere Frihed og Ret, saadan som det nu er lovfæstet i Friskolernes Tilsynslov med sine smaa Hager, som det endnu ikke helt er lykkedes at faa væk. —

Men nu tilbage til Norup. Jeg havde dog ikke ligget paa den lade Side saadan, som Præsten troede. Straks efter det spændende Opgør raadede Kredsen mig til at rejse til Ollerup og Sdr. Næraa for at tale med Kristensen Randers og Frederik Nygaard om, hvordan vi havde at forholde os under Sagens videre Forløb. Paa Rejsen til Odense var jeg saa heldig at træffe Klaus Berntsen i Toget, og det var lige den rette Mand til at give gode Raad. Han havde jo selv været i en lignende Situation som Friskolelærer og var som Rigsdagsmand godt inde i Lovens Finesser og Fortolkninger vedrørende Friskolen. Han roste mig, fordi jeg havde protesteret mod Skolekommissionens Forlangende, og lovede mig sin Støtte i Kampen for Forældrenes Ret i denne Sag. Og han udtalte, at Friskolens Grundide er, at Ansvaret for Børnenes Opdragelse og Undervisning ikke paahviler Staten, men derimod Hjemmet hos Børnenes Forældre, og kun hvor Forældrene forsømmer deres Pligt, bør Staten træde til.

Da Kold begyndte, var det Statsskolens Ide, at Sta-

ten skulde autorisere alt, hvad Børnene skulde lære, den skulde sætte alt indtil Enkeltheder i System. Friskolens Idé er slet ikke, som nogle i Misforstaaelse har hævdet, at Skolen skal være overflødig, saa al Undervisning og Opdragelse skulde foregaa i Hjemmet. Det vil aldrig kunne naaes, thi det er kun de færreste Hjem, hvor Forældrene kan afse Tid til at give Børnene fuld Undervisning. Men de Hjem, som har aandeligt Syn fælles, maa have Lov til at vælge en Mand eller Kvinde til at hjælpe dem, men det skal kun betragtes som Medhjælp.

Forældrene bør derfor ogsaa være vaagne overfor Skolens Arbejde og være sig bevidst, at det er dem, der helt ud har Ansvar og ikke nogen anden, og naar der sker Overgreb som her og andre Steder, da maa Forældrene staa sammen og værne om deres Ret.“

Og saa fortalte Kl. B., hvorledes Forældrene i Højby ved en Provstevisitats i Friskolen, hvor de var mødte, tog Børnene med sig hjem, da de tvivlede om, at Provsten havde Ret til at optræde, som han gjorde. Dette blev siden Genstand for en Forespørgsel til Ministeriet, og dette gav Forældrene Medhold. Eksemplet viser, hvorledes Forældrene den Gang selv tog det fulde Ansvar paa sig for deres Børns Undervisning og Opdragelse, og saadan bør det alle Dage være.

Fr. Nygaard (som jeg var Sognebaandsløser til) lovede at tage til Norup Friskole en Dag for at overvære min Religionstime med Børnene, og skulde Pastor

Thomsen saa finde paa at kassere hans Erklæring, fordi han ikke var Sognepræst eller residerende Kapellan, skulde han nok tage Affære.

Nygaard besøgte os derefter hvert Aar forud for den ordinære Eksamen, overværede min Fortælletime i Religion og gav følgende Erklæring: „Børnene i Norup Friskole faar efter deres Alder en forsvarlig Undervisning i den kristne Børnelærdom“.

Pastor Thomsen var sur næste Gang, han vilde holde Eksamen, og bemærkede, at hvert Barn skulde have Karakter i Religion, men da Børnene klarede sig godt i de elementære Fag: Regning, Skrivning, Dansk og Læsning og ellers opførte sig godt, faldt Sagen, og vi havde ikke senere Vrøvl med ham. Nygaards Erklæring vilde han ikke se siden den første Gang.

I al den Tid, jeg har holdt Skole (i ca. 40 Aar), har jeg haft den Lykke at være fritaget for at holde Eksamen i den kristne Børnelærdom. Det var altid en Festdag for Børnene og os, naar Nygaard besøgte os, og i Bøvling sagde min kære, gamle Pastor Nielsen (som i ca. 33 Aar skulde føre Tilsyn med os i Friskolen) altid: „Nej, hvad skal jeg der efter. Naar Forældrene har valgt jer og betroet jer Børnene, saa har de og I Ansvaret for Undervisningen, og den vil jeg ikke blande mig i. Men forøvrigt er jeg gennem mine Konfirmander slet ikke ukendt med, hvordan der undervises i Friskolen, saa jeg kan med god Samvittighed give min Erklæring om, at Børnene er forsvarligt underviste i

den kristne Børnelærdom, om en saadan skulde blive afkrævet.“ — Det blev den nu aldrig.

Gid alle Præster eller Skolekommissioner var lige saa frisindede, saa behøvede vi ingen Tilsynslov.

GODE MINDER

V.

(Jørg. Jørgensen Borup).

Jeg giftede mig.

*„Det er ikke godt at Mennesket
er ene, jeg vil give ham en Med-
hjælper til at være hos ham.“*

En saadan Medhjælper gav Gud den endnu syndfri Adam i Paradiset ved at skabe Eva, som skulde være hans Livsledsagerinde. De samme Ord lyder den Dag i Dag til de ensomme, selv om de er Syndere, og de har ogsaa lydt til mig. — Jeg var (syntes jeg) kommen i Paradiset, da jeg begyndte som Lærer i Norup Friskole. Mit Livsønske var ved at gaa i Opfyldelse, og dog opdagede jeg snart: „Det er ikke godt, at Mennesket er ene“, for selv om Friskolekredsen gjorde det aldrig saa skønt og godt for mig, saa savnede jeg dog „Livet i Huset“ — en trofast Hustru og en god Medhjælper, og en saadan Kvinde havde jeg alt da i Beredskab.

Og hvem var saa hun? — Jo, hun var en Bondepige fra Brande, som jeg der havde fundet imellem mine gode Ungdomsvenner og Kammerater, — eller (jeg kan lige saa godt vedgaa det) det var hende, der

først kastede sin Kærlighed paa Snedkersvenden, og jeg bed godvillig paa Krogen og fandt i hende den bedste Kvinde paa Jorden „for mig da“.

Og nu faar jeg Lyst til at beklage (?) — nej lad mig hellere sige: prise (!) min Lykke. Min Else Marie burde have været Prinsesse, men Rænker og Intriger medførte, at hendes Stamfader Knud Henriksen Gyldenstjerne ikke blev „formælet“ med sin Elsker og Genelsker Enkedronning Dorothea og derved gik Glip af Danmarks Kongetrone og Kongeværdighed. Han maatte i Stedet tage til Takke med Hilleborg Skinkel til Rugaard, Ivernæs (nu Wedelsborg) og Langesø m. fl. Godser, som jeg med en vis Vemod (?) kredsede om i Tankerne fra mit lille Herresæde ude paa Sletten. Tænk, om jeg ved Giftermaal med min Pige var bleven Greve, Baron eller noget lignende, saa var den danske Fri-skole blevet et Par lykkelige Mennesker fattigere.

Jeg har nævnt, at min tilkommende Hustru var Bondepige. Hendes Forældre var Bønder med Liv og Sjæl, men hvordan var det gaet til? Jo, hendes Oldefar Laurids Lasson Jørgenssøn? Lange til Nr. Karstoft og hans Far før ham — havde forspildt deres Adelsret ved at gifte sig med borgerlige Kvinder. L. Lange først med en Borgerdatter fra København og siden efter hendes Død med en Præstedatter af den bekendte Brasch-Wellejus Slægt. Og dertil kom saa, at L. Langes tre Døtre (de eneste efterlevende af hans mange Børn) giftede sig med Bondesønner.*)

*) Se „Fra Adel til Bonde“ Hardsyssels Aar

Fælles Stamfader havde min tilkommende Hustru med to saa bekendte Aandsfrænder som Frimenighedspræsten Krebs-Lange og Seminarieførstander K. A. Lange, ham der saa ypperlig har skrevet Bogen: Den danske Friskole.

Else Marie Søndertoft skulde efter Faderens Ønske have været Bondekone; en Bondesøn var udset til hende; men hun skejede ud, vilde være Lærerinde, og vilde siden giftes med mig, naar Tiden dertil var inde, og hun fik sin Vilje.

Hun var vokset op i et Hjem, hvor Nøjsomhed og Gudsfragt kendetegnede det daglige Liv, og hvor man gerne undte andre Hjælp i Nød, — i et Hjem, hvor Kristendommen fik Indpas baade gennem *den kirkelige Retning* ved Pastor Nissen (siden Frimenighedspræst paa Mors) og gennem *Indre Mission*, hvortil hendes Forældre sluttede sig.

Tidlig sluttede hun sig til den herlige Ungdomskreds, jeg før har omtalt, og var med til med Liv og Sjæl at synge vore Ungdomssange: „Naar en Gang i fjerne Tider“ eller: „Om alle mine Lemmer var fuld

af idel Sang“ eller Bjørnsons Sange. Og med sit bløde bevægelige Sind tog hun imod det bedste, der blev hende rakt. Trosliv og Bønsliv blev baade naturligt og og en dyb Nødvendighed for hende. Dertil kom, at igennem Skolen — og især Aftenskolen — blev hendes historiske Sans vakt, saa hun siden fik en forunderlig varm Kærlighed til Land og Folk.

Det var naturligt, at den Dag maatte komme, da hun bad om Lov til at blive Lærerinde, (det skete efter en svær Sygdom), det, der boede i hende og saa dybt rørte hendes eget Hjærte, maatte hun dele med andre, hun maatte opleve den Fryd at bære Aandsværdierne gennem det levende Ord til Børnene; men hun maatte ogsaa engang naa frem til at blive sin bedste Ven en god Hustru og Hjælper. I et Brev til mig skrev hun herom (knap 19 Aar gammel):

„Min kære Jørgen!

... Jeg bad til, at Du maatte blive min Mand, allerede da jeg var et Barn paa 11—12 Aar, og nogle af mine Drømme fra den Tid gik særlig ud paa at forestille mig vort lykkelige Hjem. Jeg var saa glad ved at se dig ved Kirken eller paa Vejen eller hvor som helst, jeg saa dig, saa jeg maa nu le ad mig selv, naar jeg tænker derpaa.

Og endelig kom den Stund, da jeg første Gang mærkede, at jeg blev genelsket. Jeg kunde knap sove, saa glad var jeg. Men ogsaa først da kunde jeg se det alvorlige ved noget saadant. Jeg følte, at min Kærlig-

hed til dig var større, end jeg vidste før, og jeg blev saa bange, at jeg næppe turde bede til Gud for dig, som jeg tidligere havde gjort. Jeg vaandedes ved det, som før var min største Glæde, men Vorherre hjalp mig saa forunderlig, naar jeg var mest bange, saa jeg igen nød Barndomshjemmets uskyldige Glæder, og den Tid dannede Overgangen fra at være Barn til at blive en ung Pige, der sværmede for alt og dog næsten for intet.

Saaledes forløb halvandet Aar, men da blev jeg syg, og da skete et Gennembrud for mig. Det blev mig klart, at jeg skulde være Lærerinde, men ogsaa, at jeg ikke kunde undvære dig, og da jeg igen følte Helbred og Sundhed vende tilbage, var jeg saa glad, at jeg næppe kan beskrive det, og da jeg et halvt Aars Tid efter fik dit første Brev (fra Vallekilde), vidste jeg noget nær, hvad Ende det vilde tage. Jeg vil nu ikke opholde mig længere ved dette, thi Du ved lige saa godt som jeg, hvor forunderlig godt al Ting er gaaet. Vi vil i Forening takke Gud for vore kostelige Minder, og saa vil vi af al vor Flid forberede os paa kommende Dage. Hvad dé vil bringe, ved vi ikke, men desuagtet vil vi kappes om at være lykkelig i Troen paa, at Vorherre holder os i sin stærke Haand og slipper os ikke, selv om vi end maa sukke over Syndens Magt i os. Vi er med i hans store Børneflok, og derfor vil vi slutte os nær sammen i Tro og Bekendelse, og Kærligheden skal være den Glød, der smelter og udskiller

det uædle i os. Vi vil gøre vort Arbejde i Tro paa Guds Velsignelse, og saa vil vi række Haanden ud til alle, der vil tage imod — og hjælpe dem som Brødre og Søstre, saa godt vi kan, og vort Hjem ska lvære en Fredens Bolig. — Ja, kære Ven, alt dette maa vi ville, og vi vil det ogsaa. Gud hjælpe os dertil ved sin gode Helligaand!"

Hendes Uddannelse til Lærerinde foregik i følgende Orden: Først læste hun privat et Aarstid hos den dengang bekendte Indre Missionær og Lærer Jensen, Alling, (ham med „Sennepskornet“, Skriftsteder paa Brevpapir og Konvolutter, og et Slags gudeligt Lotteri, der bestod af nogle smaa firkantede Papstykker med trykte Henvisninger til et eller andet Skriftsted i Bibelen. Papstykkerne blev lagt i en passende Lærredspose, og naar man saa trængte til et Guds Ord, stak man bare Haanden i Posen, trak et Papstykke frem med Henvisning paa, hvor det „Guds Ord“ var at finde i Bibelen, som den søgende Sjæl trængte til i Øjeblikket).

Hendes Forældre var den Gang missionske, og følgelig ønskede de, at hun skulde have sin Uddannelse i denne Aandsretning, og da de kendte Lærer Jensen som en varm Talsmand for „Guds Riges Sag“, blev det ordnet saadan, at hun skulde have sin første Undervisning hos ham. Og den fik hun paa almindelig Vis i Regning, Skrivning og Dansk under stor Kærlighed med Broderkys i Jesu

Navn som Flidsbelønning — og i intim Omfavnelse med Forsikring om, at hun var ret et Guds Barn. Hun fik lært, at der er noget, der hedder erotiske Tilnærmelser og Fristelser, som en ung Pige paa 18 Aar ikke har godt af at møde, selv om det sker i den højstes Navn, og det blev en af Aarsagerne til, at hun sagde Indre Missionen Farvel for bestandig.

Fra Alling kom hun til Maarslet Skole, hvor en betydelig grundtvigsk Lærerfamilie, Laursen Nordvig og Hustru, tog sig af hende og retledede hende i grundtvigsk Aand. Det blev et godt Forberedelseshjem, hvor hun ikke alene fik en god og grundig Undervisning, men hvor hun ogsaa fik god Lejlighed til at overvære de offentlige Onsdagsmøder paa Testrup Højskole, hvor netop Dr. Jens Nørregaard i den Tid gennemgik Johannes's Aabenbaring, og Christoffer Baagø holdt sine ypperlige historiske Foredrag. Og saa fik hun Lejlighed til at overvære Gudstjenesten — enten i Bering Valgmenighed, hvor Teilmann var Præst, eller i Gylling hos Otto Møller.

Hun var i Maarslet Skole et Aar og fik herfra følgende Anbefaling: „*Else Marie Søndertoft* opholdt sig i mit Hus fra 1. Maj 1890 til 1. Maj 1891, i hvilken Tid hun dels hjalp min Hustru med huslig Gerning, dels modtog Undervisning af mig i forskellige Fag for at uddanne sig til Lærerindegerning. Jeg lærte hende da at kende som en særdeles elskvær-

dig Pige. Det sunde kristelige Husliv, der levedes i hendes Barndomshjem, havde sat dybe Spor i hendes Sind og Færd, og min Hustru og jeg fandt i hende en god Veninde, som vi kunde have den største Fortrolighed til. Sin Gerning udførte hun med største Troskab, og saa ung hun var, omgikkes hun vore Børn med en Omhu og Kærlighed, der var en Moder værdig. Hun sad desuden inde med betydelige Kundskaber, hvilke hun fik Lejlighed til at udnytte ved undertiden at deltage i Undervisningen i min Skole, og det viste sig da, at hun var flink til at undervise. Jeg kan derfor anbefale hende paa det fortrinligste som en kristelig, takkelig og kærlig Kvinde, og det er min Overbevisning, at hun vil kunne virke til stor Velsignelse, særlig hvor hun faar med Børn at gøre". N. J. Laursen Nordvig.

Fra Maarslet blev hun Elev paa Testrup Højskole, hvor Nørregaard og Baagø fik stor aandelig Indflydelse paa hende, og hvor hun yderlig modnedes til sin Livsgerning som Lærerinde, Hustru og Moder. Hun var stærkt interesseret i Historie og Geografi, hvorfor hun i et Brev bad mig om, at de to Fag maatte blive hendes, naar hun en Gang om 2 x 7 Aar blev min Hjælper.

Hun oplevede den Glæde at være med til en Afsløringsfest paa Himmelbjerget, og herom skrev hun: „Sidste Fredag var jeg paa Himmelbjerget sammen med alle de andre Elever. Baagø skulde

afsløre et Mindesmærke for Frederik d. 7. Det var en dejlig Tur. Smukt var Vejret, og god var Stemningen ved denne Fest. Baagø holdt Hovedtalen, hvorefter vi (5—6000 Mennesker) marcherede hen til Taarnet, hvor Afsløringen skulde finde Sted; men forinden sagde Baagø med hele den Varme, hans Sjæl fyldtes af ved at mindes noget godt: „Vend Øjet ud over dette vort Lands skønneste Sted og se al den Herlighed. Se hvilken Herlighed i Naturen! Maner den os ikke til at leve et frodigt Folkeliv! Her maa Kærligheden til vort lille skønne Land flamme højt! Solens Glans er stærk, men stærkere er Mindets Straaler. — Husk paa I unge, som er til Stede her, og som skal bygge paa de danske Sletter, naar vi er gaet bort, at bevare hans Minde, vi her er samlet for at hædre“. Da faldt Dækket. Der var Taarer i Øjnene paa mange, især paa gamle Mænd, som havde været med i — og oplevet de haabfulde Dage under Frederik d. 7.“.

— Ja, saadanne Oplevelser kan røre baade til Taarer og Bøn, og er det ikke netop saadan noget, der griber dybt vore Sjæle og rører os baade til Taarer og Bøn, naar Kaj Munk midt i Danmarks — vort Fædrelands — Ulykke og Nød kan synge for os:

„Underfuld befriende
det er Modersmaalets Tone. —
Christian den Tiende

bærer nu den gamle Krone.
 Han kan ride Solen frem.
 Sønderjylland red han hjem
 paa sin hvide Ganger.

KAJ MUNK.

Min Trolovede skrev videre i sit Brev: „Jeg har hørt mange Foredrag over, hvad *den danske Sag* skulde sejre over, men jeg har ingensinde faaet Klarhed over, hvad den danske Sag var eller vilde. Jeg maa med Skam sige, at jeg ved det ikke endnu paa en tilfredsstillende Maade. Men er den danske Sag ikke vort Værn om det danske Sprog og det, som er det danske Folks Ejendommelighed, det, vi med Ret maa holde fast paa over for dem, der vil trampe ned, hvad vi har lært, og vil fratage os det, som kan udvikle os til at være levedygtige inden for vore egne Grænser?

Min kære Ven! Der er mangan god Sag fremme i vor Tid, og det er godt at se, at en gammel Sag som den, der angaar Folk og Fædreland, stedse er i Live og stedse drages frem for de unge, saa de kan have det for Øje, at skal vi bevare vore Minder fra Fædrene, saa maa vi værne om vort Sprog og Tankeliv og altid været kampberedt imod alt, hvad der er fremmed og usundt.

Jeg vil arbejde paa at tale et godt Sprog, som staar i nøje Samklang med min Moders Maal, og

jeg vil arbejde frem i mine Tanker det, som har været levende og bærende imellem vore Fædre, og som min Natur er gennemtrængt af og mit aandelige Liv kan virke under. Men derom maa jeg bede til min Gud, at han vil lære mig at leve et jævnt og muntert, virksomt Liv paa Jord, saa jeg daglig maa leve for min Gud og gøre mit Arbejde i hans Navn. Og derom vil du ogsaa bede, min kære Ven!

Efter sit Højskoleophold blev hun paa Nørregaards Anbefaling Lærerinde paa en Gaard i Lemvig-Egnen, hvor hun daglig skulde undervise 15—16 Børn i forskellige Aldre, fra 6 til 15 Aar, og i én Klasse. Hun skrev herom efter Tiltrædelsen af Pladsen: „Jeg føler mig saa livsglad og lykkelig over at faa begyndt som Lærerinde. Dagen er fuld af Sang. Børnene er flinke og begavede. De voksne — hele og halve Søskende — er rare men højst forskellige af Karakter og Væsen. Een er Kunstmaler og Elskværdigheden selv; han er klog, beleven, men Fritænker (Brandesianer og Darwinist). En Broder er Askovit, Friskolelærer, ung, elskværdig og klog, med hvem jeg har mange Samtaler om Opdragelse, Pædagogik, hvorom vi er kønt enige. En Halvsøster har været Elev sammen med mig paa Testrup og er min gode Ven“.

Det var — syntes hun — et Paradis, men — saa kom Fristeren i Engleklæder og indpodede Giften Dryp for Dryp i hendes Sjæl, saa hun i sin Vaande

skrev til mig: „Er det Sandhed, det med Jesus, eller er det Løgn? Hvad kommer det af, jeg ikke kan bede, naar Hjærtet sig vaander i Uro og Tvivl? Er ikke min Gud hos mig tilstede? Hvorfor kan jeg ikke ham møde med Smil? Er alt det vel Løgn, hvad jeg ikke kan fatte med Tankens ubundne forvildede Magt?

Nej, det kan ikke være muligt, men hvordan skal jeg finde den Traad, der leder til Liv og til Lys? Jeg gaar her saa ene, arbejder og leger, og dog er der saa mørkt, hvor jeg skulde have Lys. —

Men kom du min Broder, min Ven og Lærer, saa gaar ej det Frø til Grunde, der har Kærne, saa glipper ej Troen, der ene har Vægt. — Ja, kom min Jesus, kom til mig og lad mig eje dig med al din Kærlighed, og lær mig at bede Fadervor i Forening med dig! Lad ikke mine egne Ord drive mig bort fra dig, thi du er Livet, og naar jeg ejer dig, saa ejer jeg Livet, og saa gaar jeg trøstig fremad mod min Fuldendelse!" —

Og hun skrev videre: „Jeg kan ikke nu tænke mig min Stilling, hvis jeg skulde undvære dig. Du, hos hvem jeg har kunnet le og græde, alt som Stemningen var til. Jeg beder stedse min himmelske Fader, at han vil vedblive selv at opdrage mig, saa jeg ikke skal blive bange ved at møde Livet i sin haarde Skikkelse, men saadan, at jeg maa eje det sande, stærke Mod, der staar fast under *Fristelsen*,

— og saadan, at jeg ydmyg bøjer mig, naar han selv tager Roret i sin Haand".

Efter dette Hjærtesuk med Bøn i Følge skrev hun:

„En hel Sjæl maa være der, hvor Mand og Kvinde finder hinanden og bliver forenede, og derfor Tak, du min Gud, fordi jeg har fundet den blandt Mennesker, som jeg ved, jeg kan elske, og som vil elske mig igen".

Mange af hendes Breve (som jeg endnu har — vi saa hinanden højst ti Gange fra 1888 til 1893) vidner rørende om Tro paa Gud og om Kamp mod Tvivlen, om Sandhed i Vidnesbyrdet om ham. — Hun skrev engang:

„Hvad er det, der tynger mit Sind
og lukker Mismod derind,
saa Dagen blir mørk og trang
og Natten usigelig lang?

Er det Verdens — dens falske Spil,
der lokker mig til
at glemme, hvad Herren har sat
til at lyse i mørkeste Nat?

O min Sjæl, løft da Øjet derop,
hist paa Bjergets Top,
hvor det lysende Kors endnu staar
og bekræfter den evige Vaar!

Se d e t lyser for vaklende Fod,
 d e t er stænket med Blod! —
 O Knæ, du maa bøje dig ned
 i Støvet i Ydmyghed.

Thi paa Korset med Døden H a n stred,
 for mig han led
 den højlovede Kristus, Guds Søn,
 som kender mine Suk i Løn.

Det er sandt: staar det klart for min Sjæl,
 at før var jeg Træl,
 men nu har jeg fundet et Hjem
 hos Barnet fra Betlehem.

Da føler jeg dybest hans Fred
 sig sænker ned
 i Hjærtets inderste Rum,
 hvor før var øde og tom.

Ja Herre, min Fader og Gud,
 driv Mismodet ud!
 da bliver ej Dagen for trang,
 og aldrig blir Natten for lang.

(M. S. d. 20. 11. 92)

Efter et Aars Lærerindegerning kom hun tilbage til Maarslet, hvor hun paa Børnehjemmet *der* skulde hjælpe til med Børnene og ved Siden af lære lidt Husholdning. Og herfra skrev hun til mig i Paasken (1893): „Tænk dig, naar vi to nu om lidt (til Pinsen)

kan *tale* sammen om smaat og stort, om Børnene og om os selv! Det bliver Alvor og Gammen. Vorherre give os Naade til, at vi begge maa vokse i Jesu Navn til hans Ære, saa bliver Livets Kamp vor Lykke; thi derunder lærer vi at bøje vort Hoved under hans Haand og sige ham Tak".

— — —

Se, saadan blev vi to Tjenere til den „Danske Friskole“ forberedt i Livets Skole, hvor Guds gode Aand var Forstander, og kærlige, forstaaende Mennesker var Aandens Redskaber i Uddannelsen.

—————

Vort Bryllup. (Jeg er lidt i Tvivl, om det er ret over for „Bavnen“s Læsere at skrive herom, da det vel næppe interesserer ret mange uden for Familiers og Venners Kredse; men dette gammeldags Bondebryllup hører nu ogsaa i høj Grad til mine „Gode Minder“, saa jeg vover min Hat).

Pinselørdag den 20. Maj 1893 var der Fest og Glæde i Søndertoft (Brande Sogn). Et stort Telt var rejst paa Grønningen Vest for Gaarden — noget dengang uhørt, at Stuehusets mange Stuer ikke kunde rumme alle de Gæster, som var indbudte. Hvad var paa Færde? — Jo, Datteren Else Marie vilde giftes med daværende Friskolelærer i Norup paa Fyn; det var altsaa mig.

To Dage i Forvejen var jeg ankommet til mit

Hjem i Borup i Følge med nogle af mine gæve Fynboere, som med Glæde havde givet sig ud paa den besværlige Rejse dels for at være Vidner til, at deres Lærer blev ordentlig gift, og dels for at være med til et gammeldags jydsk Bryllup. En gammel Fynbo, Lars hed han, boende i Borup, havde mine Forældre betroet til at hente de fynske Gæster og mig i Jellinge.

Gæsterne var Simon Urmager fra Velling, Anders Kristian Jørgensen fra Emmelev, Petrine Mikkelsen (Smedens Datter) og Maren Simonsen (Møllerens Datter). De to sidstnævnte skulde være mine Brudepiger.

Humøret var højt, og især var den gamle Fynbo ovenud glad over, at han med sit Enspænder-Køretøj (en tarvelig Fjedervogn og et gammelt forslidt Øg) var bleven betroet til at hente sine Landsmænd til det forestaaende Bryllup. Simon Urmager havde sin Cykle med og vilde cykle Vejen fra Jellinge til Brande. Sin pæne Overfrakke bad han Anders Kristian om at passe paa, at den ikke skulde lide nogen Overlast. Anders Kristian tog den paa, da han mente, at han paa den Maade bedst kunde værne om den. Lars Fynbo slog jævnlig Knald med Pisken for at faa den gamle til at trave, og det gik ogsaa saa nogenlunde, indtil han uden Forvarsel tabte et Baghjul, saa Anders Kristian kom betænkelig nær Vejbanen og raabte: „Holdt! Ihjanne dow! Simons

Frakke!" Der skete dog intet udover Forskrækkelsen. Lars fik Hjulet sat paa Plads, og med stor Forsigtighed naaede vi Borup.

Bryllupsdagen oprandt med dejlig Foraarsluft og Solskin. Paa gammeldags Vis skulde vi — hver fra sit Hjem — mødes uden for Byen, min tilkommende Hustru nordfra, jeg vestfra, for at hilste paa hinanden, efter at hendes Forridere havde været imod mit Vogntog og vendt tilbage til hendes.

For én Gangs Skyld kom jeg for sent (hvad ellers ikke er min Vane). Hendes Vognrække (21 ialt) maatte holde stille Nord for Byen, medens Lars Fynbo, som var min Kusk, stod op i Vognen og piskede paa de stædige, gamle Krikker, der havde faaet den Idé, at „der er ingenting, der jawwer“.

Endelig naaede jeg frem og fik hilst paa min yndige Brud. Jeg ser endnu hendes Smil og hendes milde, glade Øjne. Pastor Julianus Plesner viede os. Bryllupet var stort og herligt; men herom vil jeg meddele, hvad en af vore kære Ungdomsvenner skrev til os fem og tyve Aar efter til vort Sølvbryllup:

„Glædelig Pinse! I to gamle Venner, og tillykke paa Sølvbryllupsdagen!

Der var en god Vestjyde, som vilde holde en Tale for sin Hustru paa deres Sølvbryllupsdag. Han rejste sig op og sagde: „Ka du hous Marie i Dau

for fem o tyw Or sien, da haad vi saa møj en faale gue Grø'vejer." — Saa fik han ikke sagt mere og satte sig igen. Det blev jo ingen lang Tale; men jeg kom til at tænke paa dette nu, jeg vil skrive til jer, for jeg husker, at paa jeres Bryllupsdag var det straalende Skærsommervejr, saa man jo godt kunde kalde det „en faale gue Grø'vejer“, om man var prosaisk nok dertil.

Men det er ikke just Vejret, jeg saa godt husker, men mere et lykkeligt Brudepar, som følte Hjærtet slaa i Takt med det skønne i Naturen omkring sig, og som jeg kørte med hjem fra Kirken den Dag. Jeg husker, da vi kørte op ad Bakken ud for, hvor jeg nu bor, da gav du, Else Marie, dine Følelser og din Glæde Luft ved at istemme Bjørnsons dejlige Sang: „Jeg kører frem gennem Straalefryd“. Den var vist ikke tilfældig valgt. Du vilde være for din Mand det, Bjørnson i denne Sang bedre end nogen anden har givet Udtryk i Ord. Og jeg er vis paa, at du, Jørgen, kan gøre Bjørnsons Ord til dine. Du har sikkert tit gennem de mange Aar følt: „Mig følger én med en Sjæl saa stor, for mig hun ofrede alt paa Jord“ osv.

Det maa være skønt og herligt paa Sølvbryllupsdagen at kunne trykke hinanden i Haanden og sige Tak for Vandringen sammen i fem og tyve Aar. „Ej maaler Tankens og Digtets Søn saa høj en Hvælving, saa dyb en Brønd, som fra den himmelske Kær-

lighed til der, den spejler i Vuggen ned". — At se sig omgivet af en stor Børneflokk i alle Aldre fra den 24-aarige Mand til den lille (jeg husker ikke, hvad han hedder), det er Livets Sommertid, der er gaaet — vel nok den lykkeligste. Men September kan ogsaa være smuk og skøn. Luften kan være klar som ingen anden Tid, og Farvepragten i Naturen rig, da er der den vide Udsigt fra Højderne, og Øjet møder det skønne i Naturens Farvespil — og de modne Frugter. Man ser tilbage over den tilbagelagte Vej, og man ser de mange rige og skønne Steder, man er kommen igennem; det er dem, der ligger klare i Sollyset fra oven.

Der ligger maaske ogsaa enkelte Steder, hvor I mindes, det var tungt at færdes, hvor Solen var dækket af tunge Uvejrsskyer, men de ligger ikke saa klare for. I husker, at Solen atter brød frem, og Stormen stilnede af.

Hvor maa der være mange rige, gode og skønne Minder, der dukker frem for jer nu — fra de 25 Aar, I har fulgtes ad Haand i Haand — ja ogsaa fra Tiden forud. Hvor er der mangt og meget, der er værd at lade Tankerne dvæle ved; man kan blive ved med at sige til hinanden: „Husker du —!“ I vil sikkert ikke have nødig at tie, fordi I ikke kunde finde mere at minde hinanden om: end det faale gue Grø'vejer paa jer Bryllupsdag. — Men Fremtiden ligger ogsaa for med mange endnu

skjulte Glæder. I har jo de mange Børn om jer, som hver især er en Blomst i Kransen af Fortidsminder, men som ogsaa er det for jeres Fremtidsforhaabninger. I kan jo glæde jer ved, at I har dem alle paa én nær ... Han er „bøjet ind“, — „I maa videre køre“ ... (Martinus Søndergaard).

Af vore fælles Oplevelser. Saa begyndte vi Samlivet i Lys og Glæde og i fælles Gerning. Det blev en Fest for os hver Dag at samles med glade Børn, især var det festligt, naar Børnene i barnlig Glæde sang deres Morgensang med os, og vi saa bagefter samledes i Bekendelse og Bøn, inden vi begyndte at fortælle Bibel-, Verdens- eller Danmarkshistorie, der var Indledningen til Dagens øvrige Gerning i Skolen. (Jeg har liggende i min Brevsamling ca. 400 Breve og Kort med Tak og Lykønskninger fra gamle Elever i Anledning af min 75 Aars Fødselsdag, hvor alle takker for Skoletiden og mange især for Morgentimerne: Morgenandagten og Timen derefter.

Her et Par Uddrag. — En nu ældre Kvinde boende i Vordingborg skriver: ... „Jeg vil gerne sige dig Tak for den Tid, jeg gik i Friskole. Jeg synes aldrig, jeg kan takke dig og Fru Jørgensen nok for den gode Start, I har givet mig. Særligt vil jeg takke dig for *Morgensangen*. Og alle de dejlige Sange, jeg lærte i Skolen, dem glemmer jeg aldrig. De er

som et Skatkammer, man kan blive ved at bruge af, og der er stadig lige store Værdier. Jeg vil ogsaa altid mindes Fru Jørgensen med Tak; det var en Oplevelse, naar hun havde Bibelhistorie. Der er særlig én Time, jeg mindes, fra jeg gik i anden Klasse (vi havde dengang fire Klasser), den husker jeg, som om jeg havde været i Skole i Dag."

En anden af vore gamle Skolepiger (nu Børnehavelærerinde) skrev følgende:

Kære Lærer Jørgensen!
 Af hvad du saaede sandt og godt
 vel liden Frugt, du saa.
 Du spejded' ej, men øved blot
 din Gerning blandt de smaa,
 i Troskab mod det Kald, du fik,
 du gik med Tro og Bøn.
 Det Lys, du saa i Barnets Blik,
 for dig var største Løn.
 I Barnehjærtets bløde Muld
 du saaede Livets Frø,
 af denne Gerning underfuld
 kan Frugten ikke dø.
 Inderlig Tak!

Men min omhyggelige og trofaste Lærerinde i Skolen blev tillige „Livet i Huset“ og en god Hustru, saa vi i fælles Lykke kunde efter fuldendt Gerning synge ved vort Aftensæde:

Det er saa yndigt, naar Sol gaar ned,
 naar Nat fremruller, og Dagen ender,
 at sidde sammen i Kærlighed
 om Arnens Lue — blandt gode Venner,
 og blidt og stille i Kvælden silde
 at tales ved!

Det er saa yndigt at tænke paa,
 naar Stjerner tindrer paa Himmelbue,
 at der vort Hjem vi engang skal faa
 og Jesu Aasyn til Aasyn skue!
 Saavist derinde skal Sorgen svinde
 og Glæden vinde til evig Fred!

Saa kom, vor Frelser, og vær vor Gæst
 saa ofte, som vi her sidder sammen!
 Din Aand den milde os lærer bedst
 med Barnetro at istemme: Amen.
 Da skal med Glæde vi én Gang kvæde
 i Himmelsæde: Halleluja.

Vor Aftenbøn var følgende:

„Du kære Gud og Fader, Du højlovede Frelser!
 og Du gode Helligaand! Vær hos os tilstede i denne
 Nat og til alle Tider, at vi ikke skal vige et eneste
 Haarsbred fra den levende og sande Tro. Hold
 Haanden over os og velsign vor Gerning og os
 deri. Velsign de smaa, Du har betroet os, og opluk
 deres Hjærter for alt, hvad der er godt, saa de maa
 lære at kende Dig, hvorfra alt det gode har sin

Rod, — ja at takke derfor. Se i Naade til os allesammen trods vor Synd og daglige Udskejelser. Hold Din Haand over vore Venner, bevar de, som kender Din store Naade, og kald paa de, der gaar paa vilde Veje!

Ja almægtige Gud! Dit Navn være højlovet i al Evighed! Amen!

En Mor med et Barn paa Skødet er en Yndighed. En bedende, ansvarsfølende, god og omhyggelig Mor er en Velsignelse, og en saadan blev min Hustru.

Vor første Søn fødtes d. 16. April 1894 (hun blev efterhaanden Mor til 10 Børn). Han blev hjemmedøbt paa min Fødselsdag (d. 26. April) af vor gode Præst Fr. Nygaard og fik Navnet Ernst efter min gode Læremester og Hjælper Ernst Trier, som til min og mangfoldige andres dybe Sorg var død i Julen 1893. — Herom skrev Harald Holm: „I Fredags døde Ernst Trier, Vallekilde, af et Hjerteslag. — Hans Død vækker Sorg i mange Hjem i Danmark, thi deres Tal er stort, der skylder ham deres aandelige Eje.“

Jeg var én af de mange, der sørgede, og derfor skulde Triers Navn levendegøres i vor førstefødte Søns Navn.

Den 15. Juli samme Aar blev han fremstillet i

Odense Valgmenighedskirke, og det blev for os én af de skønneste Højtider, vi havde oplevet. — Jeg havde tit fortalt for mine Skolebørn om Jesu Fremstilling i Templet, om gamle Simeon og Anna, som tog ham i Favn og velsignede ham under deres profetiske Syner. Nu fik vi en lignende Oplevelse ved Fremstillingen af vor Dreng, idet nogle af Menighedens ældste Kvinder og Mænd — og heriblandt den gamle, hvidhaarede Cornelius Appel, Dr. H. C. Helweg o. m. fl. slog Kreds om os omkring Døbefonten og bagefter rakte os Haand og ønskede os Lykke og Velsignelse til, at vor lille Søn maatte blive et Guds Menigheds Barn — et Ønske, Gud ikke har overhørt. Han blev og er endnu en Guds Tjener.

Denne Fremstilling af vor Dreng i Menigheden greb os dybt, og jeg (som har overværet saa mange Barnedaab) har tit ønsket, at vi i den danske Menighed engang maa naa dertil, at ikke blot et Par Faddere, men hele Menigheden maa føle Faderpligt over de døbte, saadan som det f. Eks. sker i Frimenigheden paa Mors.

Skulde vi ikke engang naa dertil at erkende i Guds Menighed, at de døbte Børn ikke alene er Forældrenes dyreste Eje, men at de tillige er Menighedens „himmelske Poder“, som ikke blot et Par Faddere (tit tilfældig valgt), men enhver kristen Kvinde og Mand bør være med til at sørge for, at

de smaa oplæres (indledes) i den kristne Børnelærdom, om Forældrene dør (her kan vist ogsaa tænkes paa aandelig Død), inden Børnene kommer til Skælsaar og Alder.

Ansvaret for Børnene ligger hos Forældrene, og vore gamle Friskolefolk — præget af Grundtvig og Kold — var klar over, at:

Barnetiden er en Saatid,
 Ungdomslivet er en Grotid, og
 Manddomslivet den Tid, da det vil aabenbares
 i Frugten, hvad Sæd der er saaet.

Som vi saar, skal vi høste!

Naar der nu i vor Tid tales og skrives saa meget — og ikke uden Grund — om den afsporede Ungdom, saa melder Spørgsmaalet sig strængt: „Hvor ligger Skylden?“

Grete Mølbak Frederiksen har — synes jeg — svaret godt herpaa (i Højskolebladet 1944 Nr. 10), hvoraf jeg her fremfører nogle Brudstykker. Hun skriver: „Ansvaret for stort og smaat har man lige saa lempelig listet fra Far og Mor over paa det offentlige ... og det var os, der lod det ske.

Derfor er det ikke de unge og Moralen, men det er Moralen og vi selv, der skal tales om. For der, hvor der er syndet først, det er i Hjemmene. Men der er syndet mange andre Steder — ikke mindst i vor Lovgivning, men ogsaa i vore Højskoler og Børneskoler.

Lærer Urup er ikke Nutidens Skoleideal.

Men det er Hjemmet først, der har syndet, og saa kan vi begynde der.“ —

De gamle sagde: „Det er Forældrene, der først og fremmest har Ansvar for deres Børns Oplærelse og Moral, og Skolen skal kun være Hjælper og Tjener, saa længe Forældrene er deres betroede Opgave bevidst.

Men *nu* er det kommet dertil, at Skolen er Herre, og Forældrene er saa dejlig fri, og derfor bliver Moralen ogsaa derefter. *Men det er galt!* Ansvar kan vi ikke skyde fra os, om Slægten skal bevares, og *der* maa begyndes i Tide.

Grete Mølbak Frederiksen skriver: „En Mor skal synge for sin lille Dreng og Pige endnu før de fatter andet end Indtrykket. Et Barn skal have faste Rammer om sit Liv. Der skal være Ting, der sker hver Dag, og der skal være Oplevelser, der kommer igen Aar efter Aar paa samme Tid.

Mennesket ligger gemt i Barnet, det dukker ikke op i 14 Aars Alderen saadan delvis færdig, og saa skal man 1-2-3 endelig til at tage sig af det.

Nej, det skal tværtimod gennem sin Opvækst bringes sunde Forestillinger — have Begreb om mit og dit — lære at tage et Ansvar.

Det skal have Lejlighed til at udvikle gode Anlæg — og ogsaa Anlæg for Fritidssysler. Det skal gennem sin Opvækst leve i en Verden, der stadig

styrker dets naturlige Interesse samtidig med, at Pligtfølelsen bliver noget helt selvfølgelig." —

Det er klart, at saa vigtig en Opgave som Børneopdragelse og Skolegang har fælles Formaal for ligesindede Forældre, og derfor føler de ofte Trang til at tale med hverandre derom og lade sig belære — de unge af de ældre — for at opnaa de bedste Resultater. Forældre og Lærere maa være i Forstaaelse med hverandre. Det er et fælles Anliggende, og derfor holdes der Sammenkomster og Møder til Belæring og Vejledning, hvor man kan høre og diskutere i god Forstaaelse om Sagen.

Møder og Sammenkomster om Friskolesagen har igennem Tiderne haft (og har endnu) sin uvurderlige Betydning baade for Forældre og især for unge Lærere. Jeg mindes med stor Glæde og rigt Udbytte de mange Fastelavns møder, jeg har overværet i Odense.

De blev i sin Tid begyndt af Chr. Appel, Ryslinge, Klaus Berntsen, Højby, og Morten Eskesen, Odense, som i en Aarrække ledede Møderne, indtil „Dansk Friskoleforening“ omkring Aaret 1890 overtog Ledelsen. De holdes den Dag i Dag i Odense hver Fastelavnsmandag, først i mange Aar i det cirkuslignende „Pantheon“ i Vindegade og nu i Fyns Forsamlingshus, hvor der samles indtil 3000 Mennesker. Her samles de fynske Friskolefolk og Venner ikke alene fra hele Fyn, men ogsaa fra

Langeland og ikke sjælden en Del baade fra Sjælland og Jylland. Det er en sikker Regel, at alle, der kan være borte fra Hjemmet, maa til Odense den Dag, og det er lige saa sikkert, at alle vender glade og opbygget tilbage til deres Hjem i Følelse af: Der er noget, vi er fælles om, noget, der maa bevares og værnes for vore Børns og for Efterslægtens Skyld, og her gaar det op for mange, at vi ikke alene er fælles om vort Folks og Lands Fremtid, som maa grundlægges i vore Børns Opdragelse og Oplæring, men vi er „fælles om Guds Liv og Fred, Lys og Kraft og Herlighed“.

Og hvem ser vi saa ved saadanne Møder? Mange glade Mennesker, som rækker hinanden Haanden til kær Hilsen og Tak for sidst. Jeg har erfaret, hvor godt det gør langt ind i Sjælen, naar ældre erfarne Mennesker som Knud Larsen, Vormark, Hans Nielsen, Stige, Jørgen Nielsen, Lyndelse, Laurs Rasmussen, Ringe, Klaus Berntsen, Særslev, Jørgen Pedersen, Odense, og mangfoldige andre tog saadan en ung Knold (som jeg dengang var) i Haanden og ønskede én Lykke og Velsignelse og alt godt i den Gerning, jeg havde givet mig ind i; det vækker Glæde og Mod.

Fyn er et herligt Land, som ikke er større, end at Folk fra hele Øen kan samles til Fællesmøder. Det kniber mere paa Sjælland og mest i Jylland med at samles, fordi Afstandene er saa store. Her

maa vi flytte omkring skiftevis i de forskellige Landsdele med Afdelingernes Sommermøder f. Eks. Men ogsaa disse har deres store Betydning for at styrke Forældrene til Sammenhold om Friskolesagen og til at sprede Oplysning om saadanne Ting, som har Betydning for Friskolens Fremtid og Udvikling.

Minder fra „Dansk Friskoleforening“s Kursus.

„Der brænder en Ild, den brænder for mig, den brænder i Tusinde Flammer!“ — Hvor tit har vi ikke som Børn og unge Mennesker glædet os i Leg ved at synge disse Linjer. Men at ældre ærværdige Lærerinder og Lærere op til 70 Aar slaar Gækken løs og bliver som store Børn i Sang og Leg, det er der nok mange, der ikke forstaar. Og dog sker det — heldigvis.

I ca. 35 Aar har jeg deltaget i „Dansk Friskoleforening“s Kursus (det hører ogsaa med til min Opdragelse) og har her hvert Aar været Vidne til, hvordan vi alle blev Børn igen, naar vi i Fritimerne tog hinanden i Haanden, dansede rundt i Kæde og sang bl. a. „I Dag er det første Maj! Farvel, Farvel, min lille Ven! Vi ses vel nok engang igen“ o. s. v. eller „Alle mine Gedebukke“, og hvem husker saa ikke den 60—70-aarige, glade Ole Jakobsen, Mors, med sit lange brune Skæg stikke Hagen frem som

en rigtig Gedebuk til stor Moro for hele Flokken, saa ogsaa den alvorlige Jørgen Pedersen, Egebjerg, maatte tage Piben ud af Munden og le med. Eller hvem husker ikke A. P. Sørensen fra Odder staaende paa eet Ben med forreste Knæ bøjet og bageste Ben strakt lige bagud — løftet fra Jorden — mens han i dybeste Alvor kastede Ringen efter Nipinden uden at ramme. — Eller Anna Hansen, Oure, som sammen med en Flok ligesindede, heriblandt Kindvig, Lindstrøm og mange andre, kaste Kugle efter „Grisen“, medens Laurs Rasmussen, Ringe, Klinkby, Dalby, og flere fornuftige saa til som retfærdige Dommere, der skulde afgøre, hvem der kom „Grisen“ nærmest. — Jo, store Børn var vi alle. „Naar store Børn leger, faar vi godt Vejr i Morgen“, siger et gammelt Ord. — Kunde vi alle bevare Barnligheden, det gode Barnesind, Livet ud, saa blev der nok Solskin over Danmark igen i Modsætning til, hvad vi nu oplever.

Den levende Natur. En af de store Oplevelser, som ogsaa er et fast Led i vore Kursus, er vore Udflugter til Danmarks skønneste Egne. Vi lærer her Danmarks Geografi og Natur at kende — ikke efter Lærebøger, men ved Selvsyn, som sikkert har bidraget til at gøre Danmarkshistorie, Geografi og Naturhistorie levende for Børnene i vore Skoler langt bedre end selv efter de bedste Haandbøger. Hvem af os (nu) ældre mindes ikke Jakob E. Lange

eller Friskolelærer Andreas Madsen, Elholm, naar de fartede rundt med os i Mark og Skov, i Eng og Mose for at vise og forklare for os Naturens og Blomsterflorets Herligheder, og hvor har det ikke ansporet mange Lærerinder og Lærere til selv at følge deres Elever ud i Markens levende Skole i Stedet for at sidde indendørs og indterpe kolde Kundskaber i Børnenes Hjerter.

Og saa de lange Udflugter under kyndig Vejledning og med mange morsomme Oplevelser. Jeg nævner her i Flæng et Uddrag af saadanne: Fra Vraa Højskole til Skagen med alle dens Seværdigheder: Kunst, Kongens Slot, Drachmanns Grav, Fyrtaarnet og Grenen, hvor unge lystige Lærerinder og Lærere skrævede ud, saa de stod med det ene Ben i Skagerak og det andet i Kattegat. Det var et ordentligt Skræv. —

Og saa til *Himmelbjerget*, hvor vi bogstavelig saa „Holger ride (paa en Kæp) op og ned ad Himmelbjerg med Ære“. Her fra Bjergets Top har vi den dejligste Udsigt, nogen kan ønske sig. Og Sejlturen fra Ry til Bjerget og tilbage igen glemmer ingen, der var med. Ogsaa til Øm Kloster sejlede vi, men det var nær gaaet galt. Baaden var overfyldt og blev læk og truede med at synke. Lærerinderne og Konerne var blege af Skræk. Mændene øste med deres Hatte og Sko, andet var der ikke at øse med, og det lykkedes at faa Baaden saa nær Land, at de

modige unge Mænd sprang i Vandet, tog Damerne og ældre Mænd paa Ryggen og bjergede dem i Land. — Jeg har aldrig hørt, at der er bleven uddelt Redningsmedalje for nævnte Daad; men tænk, om en stor Del af Danmarks Friskolelærere og Lærere her var gaaet „nedenom og hjem“. — Men Ry, du dejlige Ry med Sø og skovklædte Bakker, og saa Højskolen, hvor Rasmus Bording og Hustru var sjældne Værtsfolk for os, og Peder Jakobsen med sin Fele og Kornet satte Liv og Humør i „Samlingen“. Ikke saa sært, at Ry Højskole tit har været et kært Samlingssted for andre end Friskolens Lærere (Lærerinder medregnet). Om Sagnet taler sandt, var det her ved et Studentermøde, at en bekendt Præst vilde takke Pastor Hans Koch for hans gode Foredrag og udtrykte sig saaledes: „Jeg vil gerne paa Forsamlingens Vegne bringe Hans Tak en hjertelig og stor Kok!“ (Jubel og Klap).

Og nu til Møn. Frede Bojsen synger saaledes om sin Ø:

„Under Skovens grønne Kroner,
 ud til Klintens stolte Mur,
 der, hvor Fuglesangen toner
 i den dejlige Natur,
 se fra Dronningsstolens Tinde
 Østersøens blanke Spejl,
 medens friske Sommervinde
 fylder smukt det hvide Sejl.

Se hist over Gunners Bakke
 Kongsbjerg med sin hvide Top!
 Nær ved Graarygs Kæmpenakke
 knejser Sommerspiret op;
 under Taleren hin høje,
 som fra skæmtsom Aandemund,
 hvert et Raab gentager nøje
 Genlyd fra den dybe Grund.

Se fra Skovens dunkle Øje —
 Hognæssøens dybe Blaa —
 hæver dristig mod det høje
 Birken hist paa Bjærget staa!
 Skov og Mark og Søer blanke
 slynger sig om Stenen tæt;
 Gran og Bøg og vilde Ranke
 smykker herlig hver en Plet.

Liselund med Slot og Hytte,
 Norskehus og Lund saa skøn,
 der til Vandets Fald vi lytte
 dybt i Dalen sommergrøn.
 Korset skinner højt paa Randen,
 mens i Dybet Stien gaar,
 viser os, hvor smukt ved Stranden
 ensomt hist Kapellet staar.

Ja, det skønne Højemøen
 er min Yndlingsplet paa Jord!
 Raser Stormen, bruser Søen,
 dog saa trygt og glad man bor
 her blandt Klintens vakre Sønner
 i det frugtbarskønne Hjem;
 fro opstiger Hjertets Bønner:
 Sign du, Gud, vort Land og dem!“

Saadan priser F. Bojsen Højemøn, og den Plet skulde vi ogsaa faa Lov til at gæste i Sommeren 1901. Med stor Venlighed modtog daværende Forstander Andersen med Familie (heriblandt Datteren — den senere saa berømte Skuespillerinde Sigrid Neiiendam) de ca. 110 Lærere og Lærerinder fra Fri-skoler rundt om i Landet. Frede Bojsen, den forhv. Forstander paa Rødkilde Højskole, boede i Gaard sammen med Skolen; det var jo ham, der havde grundlagt Højskolen og endnu paa den Tid ejede den — men havde forpagtet den ud til Andersen.

Bojsen var en af Foredragsholderne paa Kursuset, og det var i høj Grad velgørende at høre hans klare historiske Foredrag, fremført med den kønne, melodiske Stemme, der var ham egen, — eller at føres rundt i hans Stuer, hvor Væggene prydedes af en Mængde kostbare Malerier baade af danske, norske og hollandske Malere.

Og saa Naturen udenom Skolen: den mægtige, store og smukke Have, — og Stege Nor, der var saa indbydende til Lystsejlad i Højskolens Baad, at Fru Nylev i Begejstring ofrede sit Ur til Norgudinden, og hun saa det aldrig mere.

Selvfølgelig maatte vi baade til Ulfshale og Klinten, den første Tur i dejligste Solskin og sejlene i Bojsens fint udstyrede Lystbaad, hvor han selv var Kaptajn og derimellem en ypperlig Leder paa „Hallen“. Anden Tur (til Klinten) foregik til Vogns i

øsende Regn, saa jeg ved Elmelunde Friskole, hvor Peder Rasmussen den Gang var Konge, maatte have Støvlerne af for at tømme dem for Vand, og alle lignede vi mer eller mindre druknede Mus. — Vi kørte igennem Borre og sang: „Det haver saa nyligen regnet, og de Træer de dryppe endnu“. Solen kiggede da igennem en Skysprække og opdagede Flokken af Danmarks vaade Friskolepædagoger, og saa gav den sig til at skinne i al sin Glans, da vi stod paa Højklinten med den storslaaede Udsigt omkring og under os. — Hvad vi saa? Ja, det har Bojsen i foranstaende Sang fortalt saa godt som nogen. Vi var (trods vort vaade Kluns) jublende glade; men én — vore alles gode Ven, Kindvig, traskede dybt bedrøvet bagefter Flokken, saa da min Kone saa ham, løb hun tilbage, slog Armene om ham og svingede ham rundt, idet hun sagde: „Kindvig! Du skal være glad med os andre; ser du ikke, hvor dejligt her er, og Solen skinner jo ogsaa paa dig!“ Men da brast Kindvig i Graad, og min Kone blev ulykkelig derover. — Hvad var der i Vejen? Jo, det fik vi at vide ca. 30 Aar efter af en Lærerinde, der fortalte os, at Amor havde saaret ham med sin Pil, og Kindvig havde netop den Dag spurgt vedkommende Lærerinde, om hun ikke vilde læge hans Saar, hvortil hun afvisende svarede: „Nej, det ved Gud, jeg ikke vil!“

Aa, det var Synd for den ensomme Mand, vor

kære, gode og trofaste Ven, som vi alle holdt af. Trofast var han i Venskab, trofast Deltager i saa at sige alle vore Kursus, trofast til at fejre sin Fødselsdag d. 6. (eller var det den 8.) August, inden Kursuset sluttede, og trofast til at give os en lille god Afslutningssang, inden vi rejste hver til sit. — Siden jeg første Gang saa ham paa Vallekilde i 1894, har han været mig en hengiven Ven. Nu er han død, saa jeg tør nok betro hans mange Venner, at ogsaa han har drømt om og længtes efter ægte-skabelig Lykke og Kærlighed, men som han aldrig naaede.

Hans Minde leve længe iblandt os!

(Om Kursusets videre Forløb paa Rødkilde maa jeg henvise til en god Skildring i Højskolebladet 1901 S. 1135).

Paa Bornholm. Det 36. Feriekursus holdtes 1926 paa Bornholms Højskole, hvor Frode Aagaard (nu Vestbirk) den Gang var Forstander. Den vidunderlige Ø med sin storslaaede Natur lokkede, saa der meldte sig 170 Deltagere til Kursuset — det største Antal, der nogensinde har meldt sig. Saa mange Deltagere var der ikke Plads til, saa Antallet blev nedsat til 130, idet alle Ikke-Medlemmer og de, der havde meldt sig for sent, blev afvist.

Højskolen havde normalt kun Plads til 37 Elever, men ved stor Imødekommenhed fra alle Sider —

ikke mindst fra de nærmestliggende Beboere — blev der Plads til de 130.

Vort Ønske udover selve Kursuset var naturligvis at lære Bornholms Natur og Historie at kende, og dette Ønske fik vi i rigt Maal opfyldt. Vi fartede rundt over hele Øen, saa Hasle var den eneste By, der undgik vor Invasion. I den store Almindingen Skov paa ca. 5000 Tdr. Land er der Seværdigheder af mange Arter. Vi var i Ekkodalen, hvor vi selvfølgelig spurgte om, hvad der er Menneskers højeste Glæde, og fik omgaaende Svaret: „Æde“. Vi hjem-søgte „Fuglereden“, „Maaneskinsklippen“, „Røverspringet“ og „Heksenes Danseplads“ o. s. v. (men her maa jeg igen — for ikke at blive for vidtløftig — henvise til Meddelelsen i Bavn 1926 Nr. 34). Kun skal jeg omtale vor Udflugt til „Verdens Ende“, som de fire smaa Klippeøer: Christiansø, Frederiksø, Græsholmen og Ærteholmen kaldes. Disse Øer ligger ca. 18 km Nordøst for Bornholm og bestaar saa at sige af den bare Klippegrund, saa Beboerne (ca. 150 Mennesker) har maattet hente Jord fra Bornholm til en Kirkegaard og smaa Haver. At denne Tur var en Begivenhed ikke alene for Klippeøernes Beboere, men ogsaa for os, der var med, er en Selvfølge, og som sent vil glemmes.

Vi har fartet rundt i Nordsjælland fra Frederiksborg Højskole til Frederiksborg Slot, Fredensborg, Helsingør, Kullen o. m. fl. Steder. Vi har levet højt

i Sorøs skønne Egn, i Ingemanns By, med Sejlture til „Parnasset“ og med Udflugter til Fjenneslev, Pedersborg o. s. v. Det var i Sorø, at Ideen til Bavnen undfangedes (se herom i Bavnen 1944 Nr. 1), og det var i Sorø, Stjernerne tindrede og Sct. Hans-orme lyste saa vidunderligt i den stille Nat, mens Lærerinderne ivrigt diskuterede Brugen af Lærebøger i Skolen, saa én raabte ud fra et Vindue: „Jeg vil aldrig bruge Lærebøger i mit Liv!“

Det var ogsaa i Sorø, at Brøndsted (d. ældre) sparkede mig ud af Sengen. Jeg glemmer ham det aldrig, det Asen! selv om han for mange Aar siden er død.

Og saa Fyn, det skønne Land, med Udflugter fra Særslev, Ryslinge, Ollerup, Vejstrup til Egeskov, Brahetrolleborg, Svanninge Bakker, Svendborg, Taasinge o. m. fl. Steder. — Ja, jeg kunde jo blive ved, men ogsaa dette maa have en Ende.

Det var jo ikke Udflugterne alene, der samlede os, men først og fremmest for at styrkes og fornyes til den Livsgerning, vi havde viet os til. Vi mødtes det ene Aar efter det andet som gode Værkfæller og Kammerater, der hilste hinanden med Smil og Gensynsglæde, og især var vi unge glade, naar mange af de ældre mødte op, for det var jo alligevel dem, vi skulde lære af, selv om vi mente, at vi ogsaa kunde en hel Del.

Vi samledes for at synge og tale sammen og

for at høre opmuntrende og gode Foredrag, og det var jo mestendels Højskolerne, der maatte laane os Hus og være Værtsfolk for os. En enkelt Gang har vi dog ogsaa været paa et Seminarie (Gedved).

Jeg erindrer, at der undertiden har været anket over, at Forholdet imellem Stor- og Lillebror — Højskolen og Friskolen — ikke var saa godt, som det burde være. Man har ment, at den første tog sig for lidt af den sidste og var tilbøjelig til at se den over Hovedet e. l. Den Tale har jeg aldrig kunnet forstaa. Det har været saadan igennem Tiderne, at vi ved vore Sammenkomster og Møder (Fastelavnsmøderne iberegnet) gerne skulde have en eller flere Højskolemænd til at tale Friskolens Sag, og de har gjort det godt. Lad mig ud af Flokken nævne saadanne Mænd som Trier, Nørregaard, Schrøder, Jens Bech, Jens Lund, Kristensen Randers, Alfred Poulsen, Frede Bojsen og især Holger Begtrup, Jakob Lange, Jakob Appel, Dissing, Dolleris og senere mange af de yngre Højskolemænd, som hver paa sin Vis har været Friskolesagen til uvurdelig Støtte. Og det er Højskolerne, som aarlig oplukker deres Døre for os, for at vi der i 10—12 Dage kan befinde os vel som kære Gæster, der nyder af alle Livets Goder baade i timelig og aandelig Henseende.

Det er selvfølgeligt, at der er enkelte Kursus, som staar i særlig Glans for os. Jeg nævner her Vallekilde 1894 med Triers Død i frisk Minde. Vi, der

kendte Trier, følte hans Aand gennemtrængt i alt, hvad vi mødte, og hele Kursuset kom til at bære Præg deraf. — Eller Frederiksborg under Verdenskrigen (1914), hvor vi under dens Udbrud samledes ængstelige og opskræmte og vidste ikke, om vi var købte eller solgte. Mange af de mødte Deltagere rejste straks hjem, og vi, der blev tilbage, var i høj Grad nervøse. Kursuset gennemførtes dog med dem, der blev, men var selvfølgelig præget af Tidens dybe Alvor, saa det var rigtigt, hvad Lederen Jens Nylev udtalte, at vort Kursus aldrig før er blevet afholdt under saa alvorlige Forhold og Begivenheder som de, der gjorde sig gældende i disse Dage. Men, skrev Kindvig (Bavnen 1914 Nr. 11): „Samlivet i de fjorten Dage har været indholdsrigt og vil aldrig glemmes. De mørke, truende Skyer paa Europas Himmel stemte Sindet til Alvor; og blev Solen end af og til skjult for vort Øje, saa har dette sikkert bidraget til at knytte os inderligere sammen end nogen Sinde før. Vi har vist alle mærket noget til den Følelse, som mere eller mindre gennemryster os, naar Tordenskyen hænger over vort Hoved; i et saadant Øjeblik bliver vor Tillid til det jordiske usikker, alt af den Art kan i et Nu rammes af det dræbende Lyn. Gennem en saadan Oplevelse opdrages vi til at se opad mod ham, der raader for alt — ogsaa for Danmarks Sag.“

Hvert Kursus har haft sin Ejendommelighed; men

om dem alle kan det siges, at de har været med til at bringe Glæde og Forstaaelse ind i vort Arbejde i Skolen, og det er vanskeligt at tænke sig, hvordan den grundtvigsk-koldske Friskole kunde have været saa skøn en Enhed og dog med hver sit frie Præg, om ikke Højskolen havde staaet bagved med sin Hjælp og Bistand. Det passer sikkert, hvad min Kone sagde til mig: „Du kommer altid saa oplivet og glad hjem fra Kursus; du maa med næste Gang igen.“

En meget væsentlig Side ved Kursuset er Samlivet og Samværet. Mange af de gifte Friskolelærere har gerne deres Koner — undertiden ogsaa deres Børn — med, saa der er mange Familier samlet, som staar i den samme Gerning og er undergivet de samme Kaar hver paa sit Sted i Landet. Det, at de lever sammen som en stor Familie i en halv Snes Dage og er sammen med unge Lærere og Lærerinder under det hele: ved Foredragene og Sangen, ved Arbejdet i Skolestuen og i Gymnastiksalen, ved Maaltiderne, paa Legeplads og Plæner ved de mange Spil i Fritiden, ved Aftenunderholdninger og Udflugter, er sammen under den store Gæstfrihed og hjemlige Hygge, som Højskolerne overalt møder os med — alt dette er med til at skabe gode Minder og livsvarigt Venskab. Kammeratlivet styrker og opliver, man hjælper hinanden tilrette gennem Samtaler,

vinder nyt Mod og stærkere Tro paa sin Sag og Gerning i Friskolen.

Som Eksempel paa saadant et livsvarigt Venkab skal jeg nævne, at vi ved Kursuset paa Askov Højskole i 1896 var en lille Flok, som blev saa glade ved hverandre, at vi bestemte os til at danne et Vandrebogslaug for stadig paa den Maade at kunne holde Forbindelsen imellem os vedlige. Vandrebogen gaar endnu efter 48 Aars Vandretid; men af Flokken, som vi ved Begyndelsen kaldte „Den lille Snes“, er der nu kun 7 tilbage. Jeg nævner af Medlemmerne flere gamle Kendinge (de med † er døde): Friskolelærere: Emanuel Pedersen†, Kassebølle; Sigurd Hansen† og Hustru Anna†, Oure; Hans Lund† og Hustru Marie (lever endnu i Ribe), Øster Aaby; Stenbæk†, Ferritslev; Frandsen†, Sdr. Næraa; Højskolelærer Aleksander Højlund†, Ryslinge; Johanne Lange†, Anna Lohse† og Kirstine Engberg, Odense; Friskolelærere: Knud Larsen†, Vormark; Martin Rudum†, Sødinge; Lindstrøm†, Klim; Søstrene Gregersen, Kerteminde (3), hvoraf een, Gertrud Gregersen, er død; Guria Svendsen, Sundbylille; Secilie Blaaberg, Nykøbing M.; Gymnastikinspektør N. Illeris, Holte, og Jørg. Jørgensen Borup, Bøvlingbjerg. — Af Vandrebogens 34 Bind findes nu 32 Bind i Rigsarkivet og er tilgængeligt for enhver, der bryder sig om at stifte Bekendtskab med disse.

Kristen Kold har jeg aldrig hørt eller set; men Triers Vidnesbyrd om denne mærkelige Aandshøvding og hans Betydning som Folkeopdrager og som Højskolens og Friskolens Fader gjorde, at jeg tildelte ham min højeste Beundring og ønskede at følge i hans Fodspor som Lærer i en Friskole, om jeg var brugelig dertil. Det var jo noget helt nyt, jeg mødte i Vallekilde paa Skolens Omraade, naar Trier med Hjærtensvarme f. Eks. fremhævede, hvad Kold havde sagt: „Børneopdragelsen er Forældrenes Sag. Dette Ansvar maa Staten ikke tage fra rette Vedkommende, og Fader og Moder maa ikke skyde det fra sig. Det er jo her i Danmark blevet en meget almindelig Mening, at naar blot Forældrene sørger for Klæder og Mad til Børnene, saa har de ikke stort mere at gøre som Opdragere, den aandelige Side af Opdragelsen tager Staten sig af, og herfra maa Forældrene helst holde deres Fingre. Men denne Opfattelse er saa forkert, som noget i Verden kan være. Nej, danske Forældre maa lære at sige, ja sige med hele Hjærtets Alvor og Varme: „Den vigtigste Side af vore Børns Opdragelse vil vi ikke overlade til en fremmed Magt, der ikke elsker og ikke kan elske de smaa, som er os betroet. Vi holder af dem, og derfor kan vi bedst opelske dem; i en saa vigtig Sag vil vi ikke træde til Side og blot nøjes med at se til. Vi overtager det hele og fulde Ansvar for vore Børns Opdragelse; og trænger vi

til Hjælp, saa vil vi selv skaffe denne Hjælp, Staten maa helst holde sine Fingre derfra." Se, i en saadan Tale er der Mening; naar blot nogle faa Familier i ethvert Sogn i Danmark lærer at sige saaledes, saa er vi i Sandhed inde paa Oplysningens Vej." —

Jeg havde den store Lykke som ung Friskolelærer paa Fyn at vinde mig Venner iblandt de Friskolelærere, som Kold havde sat igang, saa de aldrig gik istaa. Jeg har allerede omtalt Niels Kristensen, Ellerrup, og Knud Larsen, Vormark, men vil gerne i Korthed nævne nogle flere af Kolds Lærlinge, som har været med til ogsaa at udbygge mine gode Minder. Jeg mindes min nærmestboende Friskolelærer *Hans Nielsen* i Stige. Han var en sproglig bred „Slejtbo“, som holdt ihærdigt paa sit „Muersmoel“, ogsaa naar han underviste — eller fortalte for Børnene. Bekendt er det, at den myndige Provst Hald i Lumby følte sig stødt af, at Hans Nielsen saavel som Børnene i Skolen brugte deres syngende fynske Maal og Sletbodialekt, saa da Hans Nielsen ved en Eksamen fortalte om Isaks Ofring, og hvordan Abraham blev en „Væ'er" var, udbrød Provsten: Nej, det er dog for galt! De maa dog lære Børnene deres Modersmaal. Det hedder jo da en Vædder," hvortil Hans Nielsen svarede: „Ja, jeg tror dog nok, at Drengens Moder siger Væ'er,," og det kunde Provsten jo ikke benægte. Det var ogsaa galt med Kubikindholdet i Skolestuen. „Her er for lidt," sagde

Provsten, hvortil H. N. svarede: „Det kan saamænd gerne være, vi forstaar os ikke paa Kubikkerne.“

Første Gang jeg saa H. N. var ved et politisk Møde i Otterup, hvor Kredsens Folketingsmand Højmark fik sagt noget i sin Tale, som H. N. ikke syntes om, hvorfor han sindig besteg Talerstolen og svingede sin Hat saa kraftigt foran Højmark, at Forret fløj ud af denne og hen over Hovedet paa de nærmeste Tilhørere, mens H. N. uanfægtet heraf og paa sit brede Sletbomaal talte Folketingsmanden haardt tilrette.

Hans Nielsen var en sjælden god Friskolelærer, trofast og nøjsom, som de gamle trofaste Stigeboere sikkert mindes med dyb Taknemmelighed. Han var en ægte Lærling af Kold og en af dem, der gik helt op i sin Gerning, stolende paa Gud og uden Bekymring for dagligt Brød i Morgen. Kneb det med Føden til Koen, slog han om Sommeren Græs til den i Vejgrøfterne, læssede det paa en Trillebør og lod Koen trække, mens han selv skubbede paa, og saa sang de: „Vi kører frem gennem Straalefryd“. — De gik Haand i Haand med praktisk Arbejde, men Skolearbejdet betragtede de som et Kald, givet af Gud, en Livets Glæde, som de var taknemmelige for. Lønnen, udover hvad deres lille Ejendom indbragte, var lille, og dog kunde H. N. ikke saa sjælden finde paa at sige til en og anden af Forældrene, som hav-

de det smaat: „Behold du dine Penge selv, du har vist mere Brug for dem, end jeg har.“ —

Det var en god Oplevelse at være hans Gæst.

Anders Klinkby fra Kolds Friskole i Dalby saa jeg første Gang (i 1892 var det vist) ved et Friskolemøde paa Munkebo ved Kerteminde, hvortil Forældrekredsen i Norup sammen med mig var sejlet over Odense Fjord for at høre Pastor Møller, Rønninge, og Pastor Bruun, Levring, som talte henholdsvis om Pligter og Danmark i Sorg og Glæde. Her hørte jeg Friskolelærer P. Mortensen fra Langtved (Kirkesanger i Kerteminde Valgmenighed) synge: „Ved Babylons Floder vi sørgende sad“, saa varm og inderlig, saa jeg glemmer det aldrig. Det gik ved denne og andre Lejligheder op for mig, hvilken Skat der i vore bibelhistoriske Sange — og historiske Sange i det hele taget — er givet os Forældre og Lærere til Brug i vores Undervisning, om vi vil bruge dem. Børn vil synge, saa her er god Lejlighed til at synge Livet ind i Sjæl og Sind. „Som Fugle smaa, naar Skov er grøn, da kvidrer Barnesjæle“.

Ved nævnte Møde var Klinkby Lederen, og hans stoute Skikkelse og sikre Væsen fangede straks min Opmærksomhed. Siden mødtes vi ofte ved Møder og især ved vore Kursuser, hvor han var en sikker Deltager, og jeg kom til at sætte megen Pris paa ham. Han har faaet den Ros, at „han var en livlig Lærer og et frisk og fornøjeligt Menneske, der var

Fyr og Flamme, naar det gjaldt at fremme, hvad der havde hans Hjærte, og selv op i de graanende Dage var han som en Ungdom frisk, hvad enten det gjaldt det daglige Arbejde, en Gymnastiktime ved et Fri-skolekursus eller en Forhandling ved et Møde. Han var altid rede til at være med til at faa Gang i Sagerne.“*)

Oscar Geismar sammenligner Klinkby med Bjørnsons Skolemester Baard og skriver om ham i sine Erindringer følgende: „Anders Klinkby, som uden alt for megen Stemme var en hel Velsignelse af en Kirkesanger. Han var paa mange Maader en Original. Naar han lodret under Prædikestolen sad og lyttede, havde han en mærkelig Gebærde, som i Begyndelsen ængstede mig: Han fo'r sig med Haanden over sin blanke Skaldepande, som var der noget, han absolut skulde børste væk. Var det mon mine arme Ord? Men saa sagde man mig, at saadan gjorde han altid, naar noget bekom ham vel. Siden ligefrem spejdede jeg efter Haanden. Foruden Kirkesanger var Klinkby ogsaa Lærer ved den af Kristen Kold grundlagte Friskole, og man tør sige, at han med Ære fortsatte Traditionen. Den, der har set gamle Klinkby, har set selve den grundtvigske Friskole i legemliggjort Skikkelse og kan saa siden dømme om dens Værdi. Det var ikke i Kundska-

*) Se videre om ham i „Den danske Friskole“.

berne, disse gamle Friskolelærere havde deres Styrke, men til Gengæld var de mærkeligt levende i Sindet, og de kunde fortælle, saa Børnene ikke kunde andet end lytte. Og naar Timen var omme, og Sangbogen kom frem, passede den Verslinje mageløst: „End kvidrer Barnesjæle“.

Gamle Klinkby (f. 1841, d. 1922) var paa det ganske jævne en folkelig Opvækker. Vaagen dansk Ungdom var det hans Maal at skabe, saa fik det gaa med Kundskaberne, som det kunde.“ (Geismar).

Han var Vestjyde, født i Klinkby ved Lemvig.

Klaus Berntsen (ogsaa en af Kr. Kolds bedste Elever) „havde gaaet i Folkets Skole“, sagde Morten Eskesen om ham.

Han var groet lige ud af Folket og havde næret sig af Folkets Livskilder i Historie, Poesi og Kristendom. Selv om han ogsaa brugte sin Pen med Dygtighed, var han til sin Død især det levende Ords Mand.

Han var i sin Skole en glimrende Fortæller, og udadtil var han Taleren blandt de fynske Friskolelærere. Fynboerne skattede hans muntre og følelsesfulde Taler. Han kunde gribe sine Tilhørere saadan, at de næsten lo og græd paa én Gang, og naar de saa hørte andre ypperlige Talere, sagde de gerne: „Nej, Klaus er li' godt den bedste“.

Da jeg lærte ham at kende, havde han i en Aarrække været en betydelig og anset Friskolelærer i

Højby ved Odense og siden Højskoleforstander for den af ham begyndte Højskole i Særslev (Nordfyn), hvor min Ven Rasmus Nielsen blev hans Eftermand i 1892 og virkede her som en værdig Afløser af Klaus Berntsen. (R. Nielsen er en god Ven af Friskolen. To Gange har Dansk Friskoleforening holdt Sommerkursus der, og i en Aarrække var han Bavnens ypperlige Redaktør).

Klaus Berntsens Højskolevirksomhed ophørte i 1889 — vel grundet paa hans Hustrus Sygdom og paa, at Rigsdagen, hvori han var indvalgt anden Gang, lagde Beslag paa hans Kræfter. Trods Befolkningens indtrængende og ærefulde Opfordring til at fortsætte, trak han sig dog tilbage og fik som bekendt en straalende Fremtid som Politiker. Han skriver i sine Erindringer: „Det var jo vemodigt at skulle slutte sin Virksomhed som Skolemand, en Gerning, som jeg havde ofret mig for i henved en Menneskealder . . . Men min Beslutning var taget efter moden Overvejelse, og jeg saa mig ikke i Stand til at forandre den.“

Det var i Begyndelsen af 90'erne, jeg mødte ham første Gang (samtidig med, at han udgav „Friskolens Tidende“, som jo desværre fik en alt for kort Levetid). Jeg mødte i ham en varmhjærtet Friskolemand, en klog og god Raadgiver og Hjælper og en Ven for Livet, som jeg siden i min Egenskab af Formand (i 14 Aar) for Dansk Friskoleforening fik meget med

at gøre, og Bestyrelsen kunde altid regne med hans Støtte, naar det gjaldt Friskolen og dens Sager. Selv efter at han var bleven Førsteminister og havde nok andet at tænke paa, kunde han blive saa forunderlig varm, naar Talen blev om hans Hjertebarn, Friskolen.

Men dette her gaar ikke! Jo længere jeg skriver, des flere bliver der, som jeg kunde knytte til mine „Gode Minder“, fordi de hver for sig har været med til at give min Sjæl Livsindhold, saa jeg igenem et langt Liv stadig har faaet Paaskyndelse til at være trofast i den Tjenergerning, der blev mit Livsværk; men jeg maa standse hermed. Det var ikke ved Eksaminer, jeg dygtiggjorde mig, men ved at leve sammen med aandsbaarne og frigjorte Mennesker, der havde et Livsmaal udover det dagligdags. Ved Eksamensbordet vilde jeg sikkert have dumpet med Glans; men naar jeg tænker derpaa, trøster jeg mig ved, at det gik to saa store Pædagoger som Klaus Berntsen og hans gode Ven Landstingsmand Jørgen Pedersen paa samme Vis, da de som unge Kammerater fulgtes ad til Jellinge Seminarium i Svendsens Tid. De *dumpede* ved Optagelsesprøven, men lod sig derfor ikke slaa ud, hvad jo dansk Skolehistorie — og ikke mindst Friskolens Historie — noksom bærer Vidnesbyrd om. — Men hvordan gaar det nu under vor Tids haarkløvende Censur ved Optagelsesprøver, hvor det mere drejer

sig om Eksamensresultater ved vordende Læreres Optagelse paa Seminarierne end om levende, personlige pædagogiske Egenskaber, som Kr. Kold, Trier o. fl. satte alt ind paa at fremelske og nære ved deres levende Ord, og som de gamle Friskolelærere omsatte i Handling igennem en vidunderlig Opofrelse og Tro? De havde faaet indblæst Aand og Begejstring og var alle Fortællere i den store Stil med ejendommelige Evner til at fængsle Barne-sindet. „Man maatte uvilkaarligt rykke nærmere, naar man hørte en af dem fortælle,“ skriver Povl Hansen, Vallekilde. Eller man kom, som Grønvald Nielsen, Vestbirk, har sagt, til at hungre og tørste efter Kundskab og Livsvisdom ved at høre deres jævne og varmtfølede Fremstilling af et historisk Emne. De forstod som gode Tjenere, at Friskolens Væsen skulde være Hjemmets Liv og Stræben, og den (Friskolen) „skulde paa én Gang tjene til Fremme af „Livssynet“ i Forældrekredse og til Afstemning af Børnenes Sind efter de Idealer, der aandelig talt bar Hjemmene oppe.

Kærnen i dens Undervisning var Fortælling af Bibelhistorie og Fædrelandshistorie i karakterdannende Øjemed, det vil sige: med stadig Fremhævelse af store Linier i Udviklingen og store Personligheder, ved hvis Indsats Lyset sejrede over Mørket. I sine væsentlige Træk støttede Fortællingen sig til Grundtvigs bibelske og fædrelandshistoriske

Sange ... Læreren havde her Emneskema og Tankestof til Kommentarer ved Haanden, og Sangen kunde synges i nøje Tilknytning til Emnebehandlingen, hvorved dennes Grundtanker yderligere fremhævedes. Hver „Time“ indlededes og afsluttedes regelmæssig med Fælleslæsning.“ (Efter M. T. „Det grundtvigske Sydfyn“).“

„Friskolelæreren var som Forældrenes nærmeste Ven jævnlig Gæst i Hjemmene, hvis Glæder og Sorger han delte. Ved Familiiefester i Anledning af Barnedaab, Konfirmation eller Bryllup holdt han en personligpræget Tale til Glæde og Opmuntring for alle Deltagerne, og ved Begravelse holdt han Mindetale om den afdøde. I Kraft af sit nøje Kendskab til hvert enkelt Hjems Forhold forstod han at finde smukke og rammende Udtryk for raadende Stemninger i Glæde og Sorg, og i personlige Samtaler under selskabeligt Samvær kunde han ved sin Fortælleevne give værdifulde Bidrag til Forstaaelse af Emner, der rakte ud over Dagen og Vejen. Lys og Varme udstraalede fra hans Person.“ (Samme Kilde som ovenfor).

„Med de gamle Friskolelærere fulgte der Sang, Leg og Fortælling i langt stærkere Grad, end der nu gør med os unge,“ skrev nu afdøde Friskolelærer Bertel Thomsen i 1911 (se Aarsberetningen). „Han følte det, som han var sat i sin Plads af Gud; det gav Mod og Fortrøstning, selv om Kaarene var

smaa:" „Den, der har noget at leve for, faar ogsaa noget at leve af," saaledes trøstede de sig. Kredsen, de levede i, var som Regel lille, men sluttet, med den delte de Glæder og Sorger. De fik faa Penge, men megen Venlighed og Taknemmelighed." —

MINDER OG OPLEVELSER

fra min Lærergerning i Friskolen

(1890—1933)

Jørg. Jørgensen Borup

Fortsættelse af »Gode Minder«

Trykt i Bavn 1944—47

Fra Norup-Tiden.

Det var (som nævnte i „Gode Minder“ S. 40) i Foraaret 1891, jeg overtog Gerningen som Lærer i Norup Friskole, og den 20. Maj 1893 hjemførte jeg min Brud, som jeg fik Lov til at leve et højest lykkeligt Samliv med i knap 50 Aar. (Vi manglede kun 7 Maaneder i at kunne holde Guldbryllup).

Vi var sjælelykkelige ved vor fælles Gerning med de 30—40 flinke og gode Børn, som vi skulde undervise. Et lille, men dejligt Hjem havde vi, og mange trofaste Venner fik vi, som jævnlig besøgte os — især ved vore ugentlige Møder. Valgmenighedspræsten Fr. Nygaard var jævnlig vor Gæst, naar han holdt sine maanedlige Menighedsmøder i Kappendrup Forsamlingshus. Han var et ualmindeligt tiltalende og hyggeligt Menneske at have i Besøg, og vi havde Indtryk af, at han befandt sig vel hos os.

Min Kone har altid været godt til at føre en Samtale — ogsaa af dybere Art, saa selv Præster vilde gerne disputere med hende. Fr. N. og hun kunde godt mødes i fælles aandelige Oplevelser, naar hun f. Eks. fortalte om sin Missionstid — og Nygaard om, at han ogsaa i sine første Studenteraar havde været en ivrig Tilhænger af Indre Mission og gik Søndag efter Søndag hen i Johannes-Kirken i København for at høre Pastor Frimodt — men søgte dog en Gang imellem ud til Præsten Peder Rørdam i Lyngby, som efterhaanden fik større og større Indflydelse paa ham, saa han tilsidst vovede sig ind i Vartov for at høre Grundtvig, og saa gled han over og blev en værdig Lærling af ham.

Da Fr. N. blev os to saa god en Præst og saa kær en Ven, der senere hen blev os til saa stor Hjælp, vil jeg her kort fortælle, at han i 1870 efter sin theologiske Embedseksamen blev Højskolelærer i Ryslinge, hvor han blev stærkt grebet af Vilh. Birkedals Forkyndelse og endte som fuldblods Grundtvigianer. I 1871 giftede han sig og blev derefter Leder af Folkehøjskolen Sønderholm ved Nibe, flyttede senere (1875) til Mors, hvor han først var Kapellan i Redsted og senere Sognepræst i Frøslev-Mollerup. Her blev han i særlig Grad Ven med sin Nabopræst Valgmenighedspræsten Rasmus Lund, Ø. Jølby, var Ven af Højskoleforstander Ludvig Schrøder, Askov, og blev en ivrig Deltager i Askov-

Mødet i 1881 om de kirkelige Frihedskrav, som gav Anledning til, at han sammen med Vilh. Birkedal, Rs. Lund, V. I. Hoff, Karl Rønne og V. Brücker fik en Retssag paa Halsen, den saakaldte Askov-Sag. — I Midten af Firserne (1883) blev Fr. N. — Valgmenighedspræsten fra Sdr. Næraa — tillige Præst for den nydannede Valgmenighed i Odense, men blev dog fremdeles boende i Sdr. Næraa, hvor han døde i August 1897.

Men saa igen til Norup. Vanskeligheder undgik vi ikke, og vi maatte sande, hvad Ambrosius Stub synger:

„Fra Vuggen til Graven maa krydses omkring
blandt Haabets og Frygtens de stridige Ting:
snart vipper vi oppe paa Bølgernes Toppe,
snart nærmes vi Grunden i flyvende Spring.“

Men kan vi egentlig undvære Spændingen imellem Haab og Frygt? Der er noget, der hedder „Spændingens Land“ (Berggrav), som vi maa ind i, om vi skal blive til Mennesker efter Guds Bestemmelse.

Ogsaa vi maatte prøve at ængstes for mørke Skyer, og det endte med, at vi løb vor Vej — glemmende, hvad jeg havde lovet Trier, da jeg bad ham om at hjælpe mig til at blive Friskolelærer.

Friskolekredsen var vidt omspændende. Vi havde skolesøgende Børn fra 7 Sogne, men næsten ingen

fra selve Norup Sogn. Tilslutningen var størst fra to Yderkanter, den ene 5—6 km mod Nord, den anden lige saa langt mod Syd, saa de Børn derfra havde alt for lang en Skolevej — især om Vinteren. Det var derfor ikke saa underligt, at Tanken fremstod om at dele Skolekredsen i to — hver med sin Skole. Huset, vi boede i, ejedes af min Formand, Hagbard, som nok vilde sælge, men Kredsen havde ikke Mod paa at købe det. Lønnen, vi fik (ca. 300 Kr.), var jo ikke stor, skulde Kredsen deles, vilde den sandsynligvis blive mindre, og vi havde allerede opdaget, at Kærlighed og Kildevand nok er en god Kost, men der maa „bittedød“ lidt Brød til. Vel fik vi jævnlig baade Mælk og Mad, og især om Lørdagen kom Børnene med Stabler af Pandekager eller Æbleskiver med Syltetøj til (Sletboernes Lørdagsret) — og i Slagtetiden med Flæskesteg og Pølser; men en Friskolelærer — selv de gamle — lever nu ikke af Pandekager og Pølser alene, der maatte en bette „Skjelling“ til en Gang imellem, og her kneb det. Det var jo før Statstilskuddets Tid, og de fleste i Forældre-kredsen var Smaakaarsfolk, som ikke havde Raad til at ofre ret meget paa os, saa det hændte, at vi om Aftenen ikke vidste, hvor vi skulde faa Mad fra næste Dag, og dog har vi aldrig sultet, saadan sørger Gud for sine: Føde og Klæder nok du faar af ham i Morgen som i Gaar!“

Men nu en lille munter Historie til Optriskning. Min Kone var undertiden noget i Forlegenhed med altid at skulle modtage Gaver. Hun var fra sit Hjem vant til at være den givende, det havde hun efter sin Mor. En Dag, hun som lille Pige var ene hjemme, kom der en Tiggerske, Lene Hus, og bad om en Tot Tow (Uld) å en pa Æk (et Par Æg) i Jøsse Navn. Else Marie (som min vordende Kone dengang hed) fattede den raske Beslutning ikke alene at give Lene, hvad hun bad om, men hun gav hende i Tilgift et dejligt, stort Faarelaar og fik herfor følgende Lovtale: „Do ær endda saa møj en hvelle Pig, do kommer te o liign di Mue. Fowal, o manne Tak. Wohæ'r væ mæ dæl!“ — Det sidste fromme Ønske syntes E. M. nok, hun fik for lidt af, for da Moderen kom hjem og fik at vide, hvad der var sket, blev hun kropslig belært om, at man kan ogsaa være for rundhaandet.

Vor Fimbulvinter.

Før endnu vor Sorg vi vidste,
til os var Guds Hjælp paa Vej.

En Dag i Forsommeren 1895 sad Fr. Nygaard igen i vor Stue, og det er muligt, han kunde mærke, at der var noget, der trykkede os. Vi havde bestemt os til at rejse fra Norup; men vi krympede os ved at faa det sagt til Forældrekredsen. Pludse-

lig siger Nygaard med en Skælm i Øjet: „Naar I to engang vil rejse herfra, saa ved jeg en god Plads, der vil passe for jer.“ Jeg spurgte nysgerrig efter, hvor den var, men fik med et Smil dette Svar: „Det er i Vestjylland et Sted.“ Og saa tænkte vi ikke mere paa den Samtale foreløbig.

Hen i Efteraaret var der en Højskoleforstander paa Djursland, som søgte sig en Medhjælper. Jeg indgav min Ansøgning og fik omgaaende Svar paa, at jeg kunde faa Pladsen. Skolen var nybygget med gode rummelige Lokaler, og der skulde komme 20 Elever og efter Jul sikkert nogle flere. Jeg skulde være en Slags Medforstander. Tilbudene om Arbejde og Løn, Kost og Fribolig saa ret lovende ud, og saa skulde jeg faa Løntillæg i Forhold til Elevantallet.

Jeg har sommetider været et *godtroende* Fæ — men aldrig saa stort som her. Uden at undersøge Forholdene (jeg havde simpelthen ikke Raad til at rejse saa langt efter dette), modtog jeg Pladsen, og den 13. November rejste vi med vor lille Ernst og med al vort Gods fra Kredsen og vort lille kære Hjem i Norup. At vi kunde gøre det, det glemmer jeg aldrig. — Vi havnede ved vor Ankomststation midt om Natten og blev her modtaget af Forstanderen, og jeg maa tilstaa, at det hulkede i mig, da jeg saa hans ynkelige, forpju-skede Figur og fik at vide, at der (d. 13. Nov.)

kun var mødt 4 $\frac{1}{2}$ Elever, og det blev for os en nedslaaende Meddelelse, at Resten nok skulde komme saadan lidt efter lidt (de havde bare ikke bidt paa Krogen endnu). Forstanderen rejste straks efter til København for at redde lidt Statsunderstøttelse, som han mente, han havde Løfte om, og ellers rejste han rundt i Landet paa Fiskeri uden at fange noget. Saadan gik en Maaned uden Elevforøgelse, og en Dag ved Kaffebordet brast Boblen af mit onde Sind saa kraftig imod ham i Vrede, at han i Befippelse plantede Flødekanden midt i Sukkerskaalen. Jeg vilde rejse straks, og en af Eleverne — en stor Molbo ved Navn Anders — sprang op og sagde: „Rejser do, Jørgensen, saa rejser vi au!“ — Og saadan blev det.

Til Forstaaelse af det skete maa jeg meddele et Par Træk. Jeg talte — kort efter min Ansættelse — med Forstanderen om hans Højskoleideal, der syntes mig saa underlig ubestemt og planløst, og jeg foreslog, at vi skulde se at faa lidt mere bestemte Linier at gaa efter i Lighed med andre Højskoler. Herpaa fik jeg følgende overraskende Svar: „Vor Højskole skal være noget for sig selv og ikke en Efterligning af saadanne Skoler, hvor der staar en Forstander bag en fedtet Vest og prædker for Eleverne.“ — Saa vidste jeg dette, og jeg saa ned ad min Vest, om den var fedtfri.

Hvordan der paa vor Skole skulde tales til Ele-

verne, fik jeg hurtigt lært ved at overvære en af Forstanderens Timer om Svineracers Forædling. Han var ikke veltalende, snublede over sine Ord og kunde bedst fremsætte sine Meninger i Samtaleform, som vi nu skal høre en Prøve paa. „I gamle Dage — hm — havde vi ikke Fedesvin, vi havde — hm — ikke saadanne Svin, som vi har nu — hm.“ En af Eleverne: „Hvordan saa de da ud?“ — „Jo — hm — det var brogede Skovsvin.“ — Eleven: „Naa, saa havde de vel broget Flæsk?“ (Latter fra hele Flokken, hvoraf Halvparten (2) laa langs ad Bænken). — Forstanderen irriteret: „Nej vist havde de ikke — hm —, og de var ikke saadanne Grinebidere som jer, der ikke kan sidde ordentlig — hm — og høre efter!“ — Eleverne forlod nu Skolestuen en for en med et passende lille Melletrum, og tilbage var kun Forstanderen og jeg — den ene vred, ærgerlig og flov, den anden klar over, at værre Humbug skal der ledes længe efter. Hvad vi sagde til hinanden efter dette, er ikke værd at referere.

Eleverne var ellers flinke, vi havde mange gode Timer sammen, og for ikke at min Kone skulde føle sig helt tilsidesat fra sin Lærerindevirksomhed, fandt jeg paa (mens Forstanderen var paa Udflugt), at hun passende kunde fortælle Thorvald Vidførles Saga for Eleverne, hvad hun var en Meister til. Det gik godt, indtil Manden kom hjem.

Eleverne samledes hos os om Aftenen til Oplæsning, Sang og Samtale, og vi havde det skønt; men saa faldt Bomben. Det passede sig ikke for min Kone i den „velsignede“ Tilstand, hun var i, at fortælle Sagaer for en Flok (!) unge Karle. Forstanderen følte paa deres Vegne, at Blufærdigheden let kunde tage Skade, og det maatte ikke ske paa hans Højskole.

Forstanderen og jeg havde adskillige smaa Sammenstød om Højskolearbejdet, som vi efterhaanden blev grundig uenige om, og det endte — som ovenfor nævnt — med et Rabalder, der satte en Stopper for den meningsløse Højskolevirksomhed for bestandig. Eleverne og vi rejste i Utide (midt i December); men hvor var vi to — min Else Marie og jeg — ulykkelige; adskillige Timer har vi grædt sammen over, saa mørk og utrøstelig det saa ud for os. Vi havde det som Kr. Kolds „Lille Mis“, der skulde ud i Verden og prøve at sørge for sig selv, men maatte vende hjem til sin Mor — forpjusket, elendig og sulten — efter at have mødt saa megen Ondskab og Modgang i den store, vide Verden.

Hvor havde min Kone ikke for to Aar siden jublet:

„Nær Kysten paa Fyn,
der hvor Frugter og Blomster i Klynge
henrykker mit Syn,
ligger Hjemmet, hvorom jeg vil synge.
Hvor Bøgene staa langs den lille og rislende Aa,

og de flittige Møllehjul gaa,
 hvor Søen blaaner, og Bakken skraaner,
 og Vejen bugter sig frem,
 hvor Fuglen bygger i Lindens Skygger,
 der ligger vort yndige Hjem.

— — — —
 Men sig eder, hvad Hjemmet hedder,
 det vil jeg ikke, fordi
 derhen jeg frygter al Verden søgte,
 og Freden var da forbi.

(Caroline Reche) m. e. Omskrivning.

Og nu var det hele ramlet for os. Jeg maatte hjem til vore Forældre for at bede dem — indtil videre — at tage imod os som husvilde og erhvervsløse Børn. Vore Møbler og øvrige Bohave maatte vi bede om Husplads til hos en Gaardmand i Nærheden af Højskolen, og da vi ikke fik nogen Løn ud over Kosten og Husly for den Tid, vi havde været Højskolefolk, maatte jeg laane Rejsepenge hos gode og medlidende Mennesker, saa vi hurtigst muligt kunde komme afsted hjemefter. Min Kone, som snart ventede en lille, rejste til sit Hjem, og jeg og vor lille Ernst til mit, hvor jeg maatte have fat paa Høvlen igen. Vi blev modtaget begge Steder med stor Kærlighed — og Bekymring, og jeg kan forstaa, at min Svigerfar, (som aldrig havde været rigtig glad ved det usikre Friskolevæsen) udbrød: „Var du, Jørgen, endda bleven ved din Høvlebænk, saa kunde vi jo nok

have hjulpet jer, men dette her ser saa sort ud for jer."

Ja sort saa det ud, men almægtig er Gud; Før endnu vor Sorg vi vidste, til os var hans Hjælp paa Vej.

Jeg hævlede løs; min Kone fødte en lille rødhaaret Datter, som fik Navnet Karen Søndertoft efter sin Mormor, vor lille Ernst laa i sin Farmors Seng, meget syg af Lungebetændelse. Ingen Lysning var der at øjne nogen Steder. Jeg skrev til Povl Hansen, Vallekilde, og til flere af vore Venner, om ikke de paa en eller anden Maade kunde hjælpe os. Povl Hansen meddelte mig, at der netop paa den Tid skulde oprettes en Børnekoloni med Landbrug til i Nordsjælland, hvortil han vilde anbefale os. Han satte mig i Forbindelse med Bestyrelsen, men jeg var ikke dristig ved at overtage Ledelsen af Kolonien, ogsaa fordi jeg aldrig havde haft med Landbrug at gøre.

Mens Forhandling herom stod paa, fik jeg Brev fra Bestyrelsen for Norup Friskole, om ikke vi kunde tænke os at komme tilbage igen. Kredsen havde efter os faaet en ung Lærer, som slet ikke passede dem, og nu troede de nok, de var bleven saa varme for Friskolens Bestaaen, saa de kunde byde os bedre Vilkaar at arbejde under. De havde meget fortrudt, at de lod os rejse, men nu først bagefter var det gaaet op for dem, at Sammenholdet om Skolen havde

været for ringe. — Fra Venner paa Fyn og Sjælland fik jeg Opfordring til at foretage en Foredragsrejse til forskellige Friskolekredse, vel mest for at sætte Humøret lidt op hos mig. Det var særlig Friskolelærer Stenbæk i Ferritslev, der planlagde Møderækkerne for mig paa Fyn, og min gamle Lærermester, Søren Rasmussen, paa Sjælland i Kalundborgegnen. Det blev en oplivende Rejse. Det første Sted, jeg talte, var paa Særslev Højskole, og derefter i min gamle Kreds i Norup, hvor man nu paa ny bad os indtrængende om at komme tilbage igen, og jeg stod nu meget vaklende mellem Ja og Nej, men lovede at tage Sagen under grundig Overvejelse sammen med min Kone.

Jeg gæstede en Del Friskolekredse baade paa Fyn og Sjælland og mødte allevegne stor Venlighed og Deltagelse. Det var en stor Oplevelse at mødes med Venner i en tung Tid, men den største — og en for vor Fremtid afgørende Oplevelse havde jeg paa Trappen op til Odense Højskolehjem. Her mødte jeg min Præsteven, Fr. Nygaard, og her fortalte jeg ham, at Friskolekredsen i Norup havde bedt os om at komme tilbage igen, men at jeg endnu ikke havde givet dem noget Løfte herom. „Nej, det skal De heller ikke gøre“, sagde Nygaard, „det strider mod Aandens Love. Men nu skal jeg fortælle Dem noget glædeligt. Jeg har for et Par Dage siden modtaget et Brev fra Valgmenighedspræsten Niel-

sen i Bøvling, hvori han minder mig om en Samtale, vi havde, sidst jeg var i Besøg hos ham. Jeg havde da sagt til ham: Hvis I her i Bøvling snart skulde komme til at mangle et ungt Lærerpar til eders Friskole, saa ved jeg saadant et Par, som sikkert vil passe godt her. Tænk paa det, naar I faar Brug derfor.“ — „Nu er vi i den Situation“, skriver Nielsen, „at vi mangler en Friskolelærer, som sammen med sin Hustru vil overtage Gerningen her, og kan Du huske, at Du fortalte om et ungt Par, som Du troede vilde passe godt her. Hvis Du har dem endnu, vil vi gerne sættes i Forbindelse med dem snarest muligt.“ — Det slog ned i mig: Her er Pladsen, og pludselig stod det klart for mig, hvad Nygaard før havde sagt: „Naar I engang skal flytte (fra Norup), saa ved jeg en god Plads i Vestjylland et Sted, som vil passe for jer.“

Efter denne Samtale var der vel nok en voksen Mand, der brast i Graad i jublende Glæde, for jeg følte, at her var en højere Magt, der havde taget vor Sag i sin stærke Haand, og jeg maatte juble:

„Dit Forsyn, o Fader, det fører os hjem,
 det styrer saa sikkert, hvor Søen er slem;
 vor Gisning kan fejle,
 hvor vi end vil sejle,
 selv stævner vi mere tilbage end frem.“

(Ambrosius-Stub)

Og saa begyndte et nyt Afsnit af vort Livs Oplevelser.

Bøvling Friskole ligger i Læ af Valgmenighedskirken, Marie-Kirken, som den hedder — for den barske Nordenvind. Saadan var det ikke fra Begyndelsen 1877—96, da maatte Valgmenighedspræstegaarden være Lægiveren. Det har ikke været uden Betydning, at den har ligget — og fremdeles ligger — saaledes, ogsaa aandelig talt; thi det er et meget stort Spørgsmaal, om Friskolekredsen i sig selv havde haft Kraft nok til at bære „Dagens Byrder og Besvær“, om ikke Kirken „Som Hønen klukker mindelig“ havde været Lægiveren, ogsaa for de smaa, som færdedes og legede paa dens Solside.

Naar der er saa faa Friskoler i Vestjylland, som der er, har det sin forklarlige Aarsag. Det er jo bekendt nok, at Vestjyden af forskellige Grunde gik imod Skoleordningen af 1814, ikke fordi man var Modstander af en god Undervisning og Oplysning, men fordi man ønskede selv at have Haand i Hanke med en Ordning efter Børnenes Tarv og efter de stedlige Forhold. Det var i den Anledning, at den stoute vestjydske Bonde, Ole Kirk (fra Ulfborg), fremtraadte i Viborg Stænderforsamling som Talsmand for Forældrenes Ret til selv at ordne deres Skolevæsen — og fremsatte i 1836 følgende „For-

slag til Forandringer af Skoleundervisningen paa Landet". Han foreslog:

I. At al tvungen Skolegang maa ophøre, naar vedkommende ved Eksamen godtgør, at Børnene har nydt en med deres Alder passende Undervisning.

II. At det ikke maa være Forældre eller andre, som træder i deres Sted, forment selv at undervise deres Børn.

III. At Læreren ikke maa være bundet af nogen bestemt Læremetode, saa længe det befindes, at Børnene ikke staar tilbage for Metodens Skyld.

IV. At det tillades Præsterne at konfirmere ethvert Barn, der ved den lovbefalede Alder havde gjort tilstrækkelig Fremgang i Religion og Indenadslæsning.

Ole Kirk udtalte bl. a. ved ovenstaaende Forslags Behandling følgende: „Staten kan og bør ikke direkte indlade sig paa Opdragelse og Børneundervisningen, det er Forældrenes Sag, og den maa derfor ikke indblande sig, undtagen hvor virkelig Forsømmelse og skødesløs Ligegyldighed viser sig; den bør give Lejlighed til, at alle kunne nyde den Undervisning og Dannelse, der er nødvendig for at vorde gode og nyttige Borgere.“

At Ole Kirk ikke var ene i sin Opfattelse af Børneopdragelse og et sundt, naturligt Skolevæsen, er jo en Kendsgerning, idet man jo næsten overalt

i Vestjylland gik uden om Loven og lavede en egen Skoleordning, „den vestjydske“, som indtil den Dag i Dag paa en god og tilforladelig Maade har hævdet sin Berettigelse.

Men at denne Skoleordning har været en Hindring for den frie Børneskoles Indgang i Vestjylland, er jo ikke mere end naturligt.

Aarsagen til de enkelte Friskolers Fremkomst maa derfor søges paa andre Felter, og herom har den gamle kendte Højskole- og Friskolemand Knud Thøgersen skrevet følgende (Lemvig Folkeblads Julenummer 1924):

„Man kan vel med en vis Ret hævde, at Friskolen er et af de ejendommeligste Udslag af den saakaldte grundtvigske Livsanskuelse, men historisk kan dette dog ikke fastholdes, thi Kendsgerningerne viser, at mange alvorlige og grundtvigske Folk mangler aandelig Sans for Friskolens sande Væsen og Fortrin.

Hvad er det da, der fremkalder Friskolebevægelsen og gør den til et Livskrav, som finder særskilt Fyldestgørelse i de smaa Friskolekredse, hvor Læsset drages af store og smaa, som har eet i Sinde?

Jo, det simpleste Svar maa blive: Friskolen er Udtryk for Trangen til at holde Børnene uforstyrret i inderligste og naturligste Samliv og Vækst med de Livskræfter, der holder et Hjem oppe aandeligt, sjæleligt og materielt, og da man indser, at den offentlige Tvangsskole ikke i Følge sin Oprindelse

og Arbejdsmaade sidder inde med Betingelser, der svarer til de Forventninger, man med Rette kan stille til en Skole, som bevidst fremgaar af et personligt Ansvar overfor Børnene, saa træder Friskolen, saa snart dens Tilstedeværelse er en fuldbragt Kendsgerning, i umiddelbar Modsætning til Statsskolen. Derved bliver Friskolens Stilling mere udsat, end Skolen i Følge sin egentlige stille, fordringsløse hjemlige Opgave har godt af" ...

„Friskolens Selvhævdelse er hvilende i Forældrenes Haand og Værge, og Friskolens Lærere og Lærerinder vil helst stille og uforuroliget udøve deres tjenende Gerning med mindst mulig Hensyntagen til offentlig Indblanden.“

De fortvivlede Forhold i den offentlige Skole hist og her (ogsaa i Bøvling) var en sørgelig Kendsgerning og har ofte været medvirkende til, at ansvarsbevidste Forældre brød med denne for selv at paa tage sig deres Børns Oplærelse og Undervisning, og det har sikkert ogsaa været en af Grundene til, at Bonden Mads Agger i Kjølhede (i Bøvling) i 1865—67 begyndte en Hjemskole for sine — og flere af Naboernes Børn. En Præstesøn fra Dybe, Jørgen Kornerup (der den Gang var Malersvend, men siden blev en kendt Friskolelærer), blev af Mads Agger valgt som Hjælper ved Undervisningen, og det har uden Tvivl været et godt Valg ,eftersom Jørgen

Kornerup var en dygtig og levende Lærer og Fortæller.

Forholdene i Kommuneskolen var paa den Tid rent fortvivlede. Her sad den fordrukne Lærer Clausson i Embedet, om hvem der gaar mange — ikke just opbyggelige Fortællinger. Saaledes fortæller en nu afdød Gaardmand, Niels Storbjerg, i sin Levnedskildring: „Jeg gik i Skole hos en Degn (Clausson), der havde læst til Præst. Han var saa forfalden, at han ofte gik hen i en Krog af Skolestuen og tog sig en Slurk. Han var ellers striks. Kunde vi ikke vore Ramser, skulde vi sidde inde. Forsaa vi os i Skolen, fik vi Tamp.“ — En anden, Missionær Niels Eriksen, har fortalt, at det knob svært med Disciplinen. Naar f. Eks. Børnene om Vinteren gled paa Isen uden for Skolen, var det umuligt for Degnen at faa dem ind igen, naar saa endelig under stærke Trusler Børnene besindede sig, vidste de, at Degnen stod ved Indgangsdøren med Spanskrøret for at uddele et Rap over Ryggæn til hver enkelt. Ved saadanne Optrin tog den store Per Kjølhede (senere Præst og Biskop i Amerika) den lille Niels Eriksen under sin Beskyttelse ved at lade ham stikke Hovedet ind under sin Trøje, for saa at storme forbi Degnen og ind i Skolen.

Undervisningen var elendig, og tit var Børnene overladt til sig selv, fordi Degnen var falden i Fri-

stelse for Nydelsen af vaade Varer i Selskab med lignende Kanutter.

Det var derfor ikke uden Grund, at den unge Mads Agger, der var udgaaet fra et godt Hjem under aandelig og sjælelig Paavirkning af en god og from Mor, ikke kunde overlade sine Børn til en saa meningsløs og elendig Undervisning, som Kommuneskolen i Bøvling dengang bød.

Ved Bøvling Valgmenigheds Dannelse 1875 var Skoleforholdene helt anderledes, idet der i Kommuneskolen nu var ansat en meget dygtig og anset Lærer, Kr. Sørensen, der snart vandt Børnenes og deres Forældres Hengivenhed. Han havde bare den Fejl, at han var grundtvigsk paavirket og sluttede sig med inderlig Varme til Valgmenigheden og blev endog dens første Kirkesanger til Trods for, at han ogsaa var Kirkesanger i Sognekirken.

Spørgsmaalet om Oprettelse af en Friskole i Tilknnytning til Valgmenigheden var en Sag, der vilde fremkalde en tragisk Stilling for den afholdte Lærer Sørensen, idet han jo i saa Fald vilde miste Tilhørsforholdet til de Hjem og den Menighed, han delte religiøst Livssyn med; men tiltrods herfor mente Mads Agger — og mange med ham — at Menighed og Skole bør høre sammen. Vil man Frihed det ene Sted, maa man ogsaa have Frihed det andet. Vil man have Valgmenighed, maa man ogsaa have Friskole, thi

„Mest dog lig en Barnemoder (er Menigheden)
 Herren kalder den sin Brud,
 ved dens Mælk opvokser Poder
 som ved Bække Pileskud.“

To Aar efter (1877) var Friskolen stiftet, og Lærer Sørensen, som efter Sigende vart tilbudt Pladsen som Friskolelærer, kunde ikke bekvemme sig dertil, men søgte andet Steds hen.

Fra Bøvling-Tiden (1896—1933).

Som alt nævnt fik jeg uventet og ad underlige Veje Forbindelse med Friskolekredsen i Bøvling. Efter at jeg var bleven færdig med min Foredragsrejse paa Fyn og Sjælland og var kommen tilbage til vort midlertidige Hjem, laa der Brev fra Friskolens Bestyrelse om, at den gerne vilde i personlig Forbindelse med mig. Man ønskede mit Besøg, og samtidig skulde jeg holde et Foredrag for Forældre-kredsen for at klarlægge mit Syn paa Friskolen og dens Opgave.

Jeg besøgte Kredsen sidst i Marts (1896) og boede hos Pastor Nielsen. Det var en Søndag, Marias Bedudelsesdag, jeg var her, og da Valgmenigheden var uden Kirkesanger den Dag, spurgte Nielsen mig, om jeg ikke vilde synge ved Gudstjenesten, og det lovede jeg. Men min Førsteoptræden som Kirkesanger faldt højst uheldig ud. Vi skulde synge foran Prædiken: „Nu kom der Bud fra Englekor“. Jeg

kunde godt nok Melodien, men min Stemme blev helt overdøvet af Menigheden, og den slog over i Melodien: „Som Hønen klukker mindelig“, der jo afgjort ikke passer til Versformen, saa da vi kom til næstsidste Linie: „og blandt os gaa“, blev der en kort Pause, der var nemlig en halv Linie for lidt. Men et begavet Menneske stemte i med Gentagelse af Linien :, og blandt os gaa :, og saa gik det.

Jeg blev vel nok baade flov og mistrøstig over Nederlaget og var bange for, at mine Udsigter til Pladsen nu var forspildt. Men Nielsen smilede og sagde: „Det skal nok gaa.“ — Siden fik jeg at vide, at det var gaaet mine to Forgængere paa samme Vis med nævnte Salme, og det gav min Formand, Marius Møller, Ideen til at skrive en Vise paa tre Vers om „de tre uheldige“, hvoraf det tredie Vers omhandlede mig:

(Melodi: Nu kom der Bud fra Englekor).

„Den tredie var en lille én
 med Fuldskæg og med Kone,
 med mlide Øjne, tynde Ben
 og spinkel Syngetone.
 Han sang La-la (maadelig)
 :, men dog endda :,
 han vandt sin Sejerskrone.“

Marias Bebudelsesdag blev siden hen en Mærkedag baade for Præst og Degn, hvor vi i stille Glæde trykkede hinandens Hænder med følgende Udbrud:

Nielsen: „I Dag er det (saa mange) Aar siden, jeg holdt min første Prædiken!“ — Jeg: „Ja, og i Dag er det (saa mange) Aar siden, jeg første Gang optraadte som Degn (i Bøvling Valgmenighed) og kom saa ynkeligt fra det!“

Om Eftermiddagen holdt jeg Foredrag for en stor Forsamling, og her var jeg nok mere heldig end i Kirken, i alt Fald kom der faa Dage efter Meddelelse fra Bestyrelsen om, at min Hustru og jeg var antaget som Lærerfolk ved Friskolen, og jeg som Kirkesanger i Valgmenigheden. Lønnen var — syntes jeg — overvældende imod, hvad vi var vant til at faa. Vi skulde have 430 Kr. i fast Løn plus fri Bolig med Have og frit Brændsel, og dertil Offeret fra Kirken (ca. 300 Kr. aarlig) og ellers, hvad Folk frivilligt vilde yde os „in Natura“ (det sidste var et uberegneligt, men vægtigt Tillæg til Lønnen. Vi har f. Eks. et Aar faaet 16 Ænder og en Gaas til Julen). — Desuden skulde der samme Sommer bygges en ny Skole, saa Beboelseslejligheden vilde blive tidsvarende og god. — Aa ja! Hvor tit har jeg ikke maattet sande, at Gud er Daarernes Formynder. Vi løb fra vor kære, lille Friskole i Norup — maatte opleve en streng Fimbulvinter for derefter ved Forsynets faste Tag at føres ind i Lykkens herlige Rige,

Jo, „Gud! vi er i gode Hænder,
dine Hænder, gode Gud!
som alt ondt med Visdom vender,

saa det godt maa falde ud,
trods al Synd og Død og Pine,
godt for dig og godt for dine.“

I Lykkens Land kan der ogsaa være tunge og mørke Skyer, og det kan vel ikke være anderledes, om Lykken skal være fuldkommen.

I Lykkens Land findes ogsaa Dagværk, som vil tyngte vort Sind, og Arbejd', som vil blege vor Kind.

„Der er Stubbe og Sten paa vor Vej,
der er Modgang for dig og for mig;
men hvad Glæde
har vel den, der ej kendte at græde?

Men „Strør vi Frøkorn, hvor fremad vi gaar,
vil det blomstre en Dag i vort Spor,
og det tunge
smelter bort i hver Lovsang, vi sjunge.

Og „vort Liv, det skal forme sig rigt
som et straalende, yndefuldt Digt,
naar vi pløje,
selv hvor Høsten er skjult for vort Øje.“

(Kristian Østergaard).

Jeg som Organist og Degn.

Menigheden havde jo nok paa Fornemmelsen, at min Sangstemme ikke kunde hamle op med min Forgængers, der synger om sig selv i fornævnte Vise:

„hans Sang man højt beundrede
 :: den dundrede, ::
 saa Folk faldt eje i Dvale.“

„Men det er der Raad for,“ sagde min musikalske Nabo, Søren Aagaard, med Tilslutning af Sognets Spillemand, Skræddermester Søren Borg, o. fl. „Vi køber et Harmonium til Kirken hos Andreasen i Ringkøbing, og saa maa Jørgensen baade være Organist og Kirkesanger.“ Og saadan blev det. Jeg kunde udmærket klare Melodistemmen; men naar jeg samtidig skulde skele baade til Salmebogen og Noderne, saa var det ikke altid, at Harmonien var upaaklagelig, og jeg fik da ogsaa at vide dengang af en musikkyndig, at min højre Haand var mere trænet end min venstre.

Men det gik jo, og det gik i otte Aar til Menighedens almindelige Tilfredshed. Den sang af et godt Hjærte. Min Nabo saa med himmelvendte Øjne mod Loftet og fandt det „ret saa stemningsfuldt“; en enkelt vuggede med Kroppen til Takten, og mange Trimulanter og Krøller, som nogle iblandt Kvinderne pyntede (!) Melodierne med, forsvandt efterhaanden, saa vi fik en god Sang i Kirken uden andre Bilyde end dem, Organisten lavede.

Det blev en velsignet Lykke, at jeg foruden at være Lærer tillige blev Valgmenighedens Forsanger, og naar jeg nu ser tilbage paa min Virksomhed her — der jo næsten omfattede hele min Manddoms-

gerning, saa er mit Hjærte fyldt med den dybeste Tak baade til *ham*, der kaldte mig til Gerningen her, til Kredsen, der vilde bruge mig, og til Menigheden, der for mig blev det Samfund, hvorfra jeg Søndag efter Søndag hentede Næring til mit Sjælelivs Vækst og til min Gernings Udfoldelse. Og min Tak maa gaa videre til vor gode gamle Pastor Nielsen, som altid var i fuld Forstaaelse med os og vor Gerning, og med hvem jeg i de mange Aars Samliv ikke har skiftet et eneste „vredent“ Ord.

Naar Forholdet blev saa inderligt imellem os, skyldes det Nielsens store Overbærenhed, naar der skete Fejlgreb fra min Side — og hans aandelige Frisind i de kirkelige Handlinger. Om os skrev Knud Thøgersen ved Bøvling Valgmenigheds 50 Aars Fest: „Nielsen og Jørgensen Borup staar alt med hinanden i et vist samhørende patriarkalsk Forhold overfor Bøvling Valgmenighed, skønt den sidste er Aar yngre, men væsentlig lige saa hvidhaaret som Præsten. Den stille betænksomme Friskolelærer og Kirkesanger og hans kvikke Hustru er nu paa en smuk Maade vokset sammen med Menigheden og dens Præst og danner — for ikke at stile for højt — et nødvendigt Tilbehør for et sandt historisk Billede af Bøvling Valgmenighed paa dens 50 Aars Fødselsdag.“

Efterhaanden som Aarene gik — og især i Nielsens sidste Aar, hvor Alderen gjorde sig gældende,

og Hukommelsen svigtede, blev vi mere uundværlige for hinanden. Vi var bleven Du's. „Du er jo min Kapellan, saa der er ingen Mening i, at vi, der har saa meget med hinanden at gøre, gaar og siger De til hinanden.“ Altid var han taknemmelig, naar jeg kunde hjælpe ham. „Jeg er saa tryk, naar Du er i Nærheden“, sagde han ofte, og i mange Aar maatte jeg hjælpe ham med Uddelingen af Brødet under Altergangen (noget, jeg faar Lov til den Dag i Dag efter Pastor Lomholts Ønske).

Som gammel Præst — kort før sin Død — udtalte han, da min Kone og jeg tog Afsked fra vor Gerning i Friskolen: „Det, som I to har levet og ejet gennem Samliv og Samarbejde, er af den evige Rigdoms Art. Naar Livsglæden kommer frem ved rige Minder, saa er dog det bedste tilbage: Rigdommen i det evige Livs vidunderlige Herlighed. Her har vi kun en svag Anelse om, hvilken Herlighed det er at blive frelst fra Synd og faa et rent Hjærte. Det er Maalet, som ligger bagved alt, hvordan det end gaar. Der er én, som staar bagved, og han magter at føre et bange Hjærte igennem.

Jeg vil sige jer begge Tak for Samlivet mellem os; det har givet mig noget af den rigeste Lykke. Jeg ønsker, at det, I hungrer og tørster efter, maa naa jer i en rig Stund og vokse Livets Vækst i det bedste, I har tilbage for jer selv og jeres Børn“.

Han kunde sige, da vi var rykket frem i Alderen:

„Vi, som nu begynder at graane, har faaet sunget for vor Vugge om Herrens Gerninger, men Livet skal føres videre og forplantes fra os i den kommende Slægt. Det gælder om altid ikke alene at kunne se sin Opgave eller sit Kald, men som Apostelen udtrykker det: vandre værdig i det Kald, med hvilke I er bleven kaldede (Ef. 4, 1)“

Nielsen vandrede værdig i sit Kald som den bedende, trofaste og frisindede Præst, han var. Det var ham saa meget om at gøre, at Gudstjenesten i vor lille Kirke maatte forløbe stille og rolig uden Opstyltning, men levende og værdig, og derfor gjorde det ham ondt, naar f. Eks. Salmesangen gik for træg og uden Varme, og han kunde da blive nervøs og i daarligt Humør. „Hvad var der i Vejen med os i Dag?“ kunde han sige. „Menigheden sang saa daarlig, og jeg kunde ikke komme i Aande“. Og jeg blev ikke glad, naar Folk under Altergang ikke sang med, men i Stedet for listede ud af Kirken. (Vi havde Altergang hver Søn- og Helligdag). Jeg havde nemlig oplevet baade i Vartov og Vallekilde, hvor velsignet og opløftende det kan være, naar et nedtrykt og modløst Menneske, som knæler ved Alterbordet, bliver baaret af Menighedens levende Sang: „Guds Menighed syng for vor Skaaber i Løn!

Engle synger med!“

I Vallekilde Korskirke oplevede jeg som purt

ungt Menneske Nadverens Velsignelse og følte mig saa forunderlig lykkelig og befriet, naar Pastor Hoff bag efter Uddelingen af Nadveren gik langs Altersranken og gav hver enkelt Gæst et mildt Blik og et varmt Haandtryk med et „Tillykke og Velsignelse“ mens Menigheden i Kor sang:

„O Jesus, søde Jesus, dig
ske Hjærtens Tak evindeligt“ o. s. v.

Da gik det saa smaat op for mig, hvilken Lykke det er at være indlemmet i en „hellig Menighed og i de helliges Fællesskab“, som det lyder til os i vor Daabspagt.

I Bøvling Valgmenighed betroede Nielsen (og siden ogsaa hans Efterfølgere) mig altid at vælge Altersalmerne, hvad jeg har været meget taknemmelig for. Jeg maa tilstaa, at jeg maaske ofte har favnet lidt for vidt i mit Udvalg af Salmer, der ikke har været strængt begrænset til de faa Altersalmer, som almindeligvis synges — og saa mange Steder kun synges af Degnen. Jeg har med god Samvittighed valgt Salmer som: Til Himlene rækker din Mis-kundhed, Gud. Frelseren er mig en Hyrde god. Min Jesus, lad mit Hjærte faa en saadan Smag paa dig. Der stander et Hus og mangfoldige andre. Der er jo en Rigdom af Salmer, der ypperlig kan bruges, og jeg har oplevet den store Glæde, at Menigheden nu altid synger levende med, og det er jo Maalet, der bør stræbes efter overalt, saa det maa kendes:

„Nu høres de glødende Tungers Røst
Saa liflig vi leger for Herren.

— Aanden er os nær —

som bringer os altid den evige Trøst.

Fra Skolen. Naar jeg ret ofte ved festlige Lejligheder er bleven vel omtalt og rost for mit Arbejde i Friskolen, saa har jeg tit følt: Ja, det er mig, der roses, men det er min Kone, der har Æren, og som ogsaa burde have Rosen. Uden hende var jeg aldrig naaet frem. Da det ramlede for os, var hun den, der ikke tabte Hovedet, endskønt hun havde mere end Grund nok dertil. Vi kunde græde sammen og bede sammen — jeg modløs, men hun i den sikre Tro, at „Han, som har hjulpet hidindtil, han hjælper nok herefter“. Og hun fik Ret.

I Bøvling fik vi nok at bestille — især min Kone. Her var 75 Børn, da vi overtog Skolen, og Børnetallet voksede ret snart til omkring 100 — fordelt i 4 Klasser, saa vi maatte have Hjælp baade i Skolen og i Huset. I en halv Snes Aar (fra 1906—16) havde vi tillige Efterskole og som Regel fuldt Hus, ca. 20 Elever, hvoraf indtil 12 boede hos os som Kostelever. Selv fik vi efterhaanden 10 Børn, og Naboernes 12 Børn syntes godt om Selskabet hos os, saa dem havde vi ogsaa meget af Tiden i Huset. Min Kone havde i Skolen som faste Fag Historie og Geografi i de to ældste Klasser og i Efterskolen og desuden enkelte Fag i de øvrige

Klasser + Ledelsen af Husvæsenet, saa det var ikke saa sært, at hun kunde være træt efter Skoletiden; men saa lod hun Hvilen falde paa sig ved at lade „Pindene liste ved“ paa sin „Bindhose“, samtidig med at hun forberedte sig til næste Dags Historie- eller Geografitime. Vore Børn vilde jo ogsaa have lidt Moderkærlighed, og en lille Historie, Aftensang og Aftenbøn, naar de var lagt til Ro til Natten. Og saa var der gerne en Mængde Huller, der skulde stoppes. Lediggang kendte min Kone ikke, og dog fik hun meget læst og havde den forunderlige Evne, at hun altid kunde huske og genfortælle, hvad hun havde læst endog for mange Aar siden. Hun havde altid travlt, men dog aldrig travlere, end hun kunde faa Tid til at hygge om os og bede for os hver Dag.

Naar jeg var træt efter Skoledagen, tog jeg min Bøsse, og gik til Fjorden en Timestid for at skyde *efter* Ænder — et herligt Friluftsliv, og det hændte da ikke saa sjældent at „a skjøtt en Aand“, som en ung Jæger sagde, da han havde været saa heldig. Men sikken Forskel, der kan være i en travl Kones og en Drivert til Mands Tilværelse.

Efterskolen maatte vi - til min store Sorg - opgive, den gik ellers saa godt. Vi var glade ved at arbejde med de store Børn, men vi havde for lidt Plads, og grundet paa Tidernes Ugunst under Verdenskrigen, og ogsaa fordi min Arbejdskraft blev stærk beslag-

lagt som Formand for Dansk Friskoleforening, saa vi os nødsaget til at holde op med denne.

Ved Fronten. Ved et Fællesmøde, som „Dansk Friskoleforening“ lod afholde i Bøvling 1902, og ved hvilke der skulde foretages Valg til Bestyrelsen, blev jeg indvalgt i Stedet for Folketingsmand Kr. Knop, Mors, som havde frabedt sig Genvalg. Bestyrelsen kom da til at bestaa af følgende: Laurs Rasmussen, Ringe (Formand); Landstingsmand Jørgen Pedersen, Odense; Højskoleforstander Jens Lund, Vejstrup (disse tre dannede Forretningsudvalget), endvidere Højskoleforstander Holger Begtrup, Frederiksborg; Friskolelærer Jørgen Andersen Bo, Testrup; Bygmester A. Bentsen, Vallekilde; Boelsmand, fhv. Friskolelærer Kr. Rasmussen, Sønderup v. Slagelse; Grdm. Jens Daugaard, Fredsted v. Kolding; og saa mig som nyvalgt. Alle de nævnte var mine Kendinger og gode Venner, og især Laurs Rasmussen (Foreningens Formand fra 1885 til 1915) havde jeg — siden Norup-Tiden — staaet i inderlig Forbindelse med og havde i ham fundet en god, trofast og hjælpsom Ven. Dette Venneforhold inden for Bestyrelsen var formodentlig medvirkende til, at jeg straks blev betroet Hvervet som Næstformand — et Hverv, som siden gav mig god Indsigt i Foreningsarbejdet, fordi L. R. paa Grund af svigtende Helbred efterhaanden fik mere og mere Brug

for min Hjælp, f. Eks. ved Tilrettelæggelse af de aarlige Friskolekursus og undertiden ogsaa som Leder af samme, ved Udformning af Lovønsker vedrørende Friskolernes Retsstilling og Økonomi m. m., noget der mest overlodes til Formanden at udarbejde — til Afpudsning af den samlede Bestyrelse, til Vedtagelse med eller uden Ændringer ved et Landsmøde og siden til Behandling i Rigsdagen, indtil der omsider fremsattes et Lovforslag, som ikke altid heltud blev efter det, vi havde Ønsket. K. M. Klausen, Vilh. Rasmussen, Borgbjerg, o. m. fl. med deres Parti vilde som oftest ogsaa være medbestemmede i, hvor megen Frihed, der bør tilstilles danske Forældre, der selv vil sørge for deres Børns Oplærelse og Opdragelse.

Ja, og naar saa Loven ikke blev, som den var ønsket, saa vaagnede Kritikken mod „den sovende“ Bestyrelse, og især maatte Formanden staa for Skud. — Hvem af vi ældre husker ikke 1908. Det var dette Aar, Alberti blev afsløret som en slem Kumpan, og Klaus Berntsen blev beskyldt for, at han havde sin store Andel i, at Friskolen fik den „fæle Protokol“, som vilde føre til, at Friskolen nu sang paa sit sidste Vers. Friskolens Bestyrelse og især Laurz Rasmussen fik paa Hatten for Underfundigheder imod Friskolen, og tænk! han havde indført Eksamen (en meget uskyldig Afgangsprøve) i sin Uddannelsesskole for Lærere og Lærerinder.

Uha! (Læs herom i Højskolebladet og Bavnens, der har Lyst til at opfriske disse Sager). Kl. Berntsen var med Hensyn til Protokollen gaaet noget paa egen Haand, syntes vi, og L. R. lod ham ikke dø i Synden, og det førte til en fornem Kølighed imellem Kl. B. og Bestyrelsen, saa vi en Tid fandt det mest passende at tiltale hinanden med De i Stedet for det sædvanlige venskabelige Du.

Jeg har Breve liggende fra L. R. fra den Tid, hvori han vaander sig under de meningsløse Angreb — især paa hans Person, og han var stærkt inde paa, at hele Bestyrelsen helst maatte gaa — i alt Fald vilde han ikke være med længere. Det blev dog ikke vedtaget i Bestyrelsen, og L. R. vilde den ikke af med endnu.

I 1915 udtraadte han af Bestyrelsen paa Grund af Sygdom, og jeg afløste ham som Formand, et Embede, jeg baade i Solskin og Haglvejrbeklædte til 1929.

Jeg har mange skønne og gode Oplevelser fra min Formandstid, og jeg vandt mig en stor Vennekreds iblandt Friskolens og Højskolens Lærere og Lærerinder, som jeg hvert Aar kom i Forbindelse med ved vore herlige Høstgilder (Kursuser). Ogsaa de var med til at opdrage mig og give mig Lyst og Mod til min Gerning i Friskolens Tjeneste.

Men her maa jeg standse med dette Afsnit. Hvad galt eller rigtigt jeg har været med til sammen med

den øvrige Bestyrelse, maa Friskolens Historie udrede. Der er Kilder nok at øse af. (Se f. Eks. Dansk Friskoleforenings Aarsberetninger 1910 og 1915, Bavnem, Højskolebladet og K. A. Lange: Den danske Friskole).

Kun skal her medtages, hvad min gode Ven, Friskolelærer Martin Rudum, sendte mig i Anledning af, at jeg skriftlig havde bebrejdet ham, at han havde „hippet“ efter Jakob Appel, der var indvalgt i „Den store Skolekommission“ som Friskolernes Repræsentant.

O du store alvorsmand
i de jyske lande,
nu med graad og taarevand
jeg for dig mon stande
for et nip og for et nap,
for et hip og for et hap,
jeg har hippet Jakob.

Lydhør er man manges sted,
ogsaa udi Bøvling,
tager riset straks herved
til tilbørlig høvling
til et hip og til et hap,
til et skrip og til et skrap
til den fæle Martin.

Gamle Morten Eskesen
han stod til mig fadder,
tænk om han, min gamle ven!

skærmed mig for sladder,
 jeg et nip og jeg et nap,
 jeg et et hip og jeg et hap
 aldrig mer gav Jakob.

O, jeg fæle grinebier
 i det fynske vænge,
 højt op mod et kongespir
 jeg har stiklet længe
 med et grib og med et grab,
 med et hip og med et hap,
 med et hip til Jakob.

O, jeg arme Martin dog,
 hvor jeg dog maa klage,
 nu et fæle skrukkefrog
 er jeg alle dage
 for et hip og for et hap,
 for et nip og for et nap,
 jeg har hippet Jakob.

— og hippet til alle anderledes tænkende lige fra
 minister Appel og til Rørdams mindste modstander.

Hjærtesukket synges paa melodien: „Komme hvo
 som komme kan“, og lyder bedst til mandolin
 og lire. *(Martin Rudum).*

Afslutningen paa vor Lærervirksomhed.

I 37 Aar var vi to — min Kone og jeg — Lærere
 i Bøvling Friskole, og i lige saa lang Tid var jeg
 Kirkesanger i Valgmenighedskirken. Mange fest-

lige Stunder har vi oplevet, og meget kønt er der baade sagt og skrevet om os; det betyder dog ikke, at alt er gaaet, som det skulde eller burde. Begge havde vi en „Pæl i Kødets“. Hun kunde godt være fæl kritisk, naar jeg ikke var, som hun vilde have mig, og jeg, som har en Smule svensk Blod i Aarerne, kunde — som Bjørnson udtrykker det — blive „sindt“ og gaa og „mule“ en Dags Tid eller to, men saa var det godt igen. Men hører det ikke med til et lykkeligt Samliv, at der engang imellem maa være Tordenvej, for at Luften kan renses, saa vi bagefter ret kan skønne paa Livets Solskin, hvori Sjælesæden: Kærligheden kan vokse sin Vækst? Og saa opdager vi, at:

„Vi stolte Adams Slægter kun saare lidet mægter,
og meget ved vi ej;
vi efter Skygger jage og mangen Kunst opdage
og kommer længre fra vor Vej“.

Men vi opdager ogsaa, at vi engang imellem trænger til at bede:

„Gud Fader i det høje, lær mig at skelne nøje
det sande fra dets Skin!
Og mens jeg er i Live, lad lig et Barn mig blive,
skænk mig et fromt, enfoldigt Sind.“
(*Matthias Claudius*).

Naar jeg nu ser tilbage (og det maa jeg jo nok have Lov til i den Alder, jeg nu har), saa er der

meget at sige Tak for — først og fremmest for, at vi to — min Kone og jeg — fik vore Ungdomsdrømme og Længsler saa vel udfyldte i en stor og skøn Gerning, som blev os betroet. Hvorledes vi har røgtet den, kan jeg — i alt Fald for mit eget vedkommende — ikke bedømme. Ros har vi faaet meget af (mon Gud ogsaa vil rose os som gode Tjenere?). Megen Glæde og nogen Modgang og Bekymring har ligget paa vor Vej; men det er alt bleven til Velsignelse for os. — Tit har jeg maattet minde mig selv om, hvad Jakob skriver (3, 1): „Kære Brødre! bliv ikke Lærere alt for mange af jer, husk paa, at vi har desto større Ansvar. Vi støder jo allesammen an i mange Ting, og den, der kan lade være at støde an i Ord, skal være et fuldkomment Menneske.“

Ja Ansvaret! Tit har jeg vaandet mig derunder, naar jeg syntes, det gik saa smaat for os. Vi vil jo gerne se Frugten af vort Arbejde, men i Aandens Værksted faar vi ikke meget deraf at se. Tit har jeg været forsagt og ment, at jeg maaske var trængt ind i en Helligdom, hvor jeg ikke havde hjemme, ja, jeg har endogsaa prøvet at løbe fra min Gerning, men blev ført tilbage med fast Haand og med Paamindelse om: „Hvad du har paataget dig, min Ven, det gør du færdig, om du vil kaldes en ærlig Svend!“

Naar vi to stod med en Børneflokk omkring os,

som det blev vor Gerning at tage os af aandelig talt, saa blev det til stor Lykke og Hjælp i vor Opdragergerning, at vi selv fik en Rigdom af Børn (4 og et halvt Dussin kunde jeg prale af, naar nogle spurgte), hvorved det klaredes for os, at Hjemmet først og fremmest skal være Barnets første og bedste Skole, og at intet er mere bestemmende for dets Fremtid end den Opdragelse og Undervisning, der ydes der.

„Livet er en underlig Ting“. Saadan har fhv. Valgmenighedspræst Niels Pedersen, Vallekilde, sagt, og han føjede til: „Det er, som det har et Værn i sig selv, et Forsvar mod Fordærvelse. Men det er paa den anden Side som sorgløst og prisgivet Fordærvelsen, hvis det ikke værnes, og der er tilsidst intet andet Værn for Menneskelivet end Aand og aandeligt Liv. Derfor maa alle endelig have Del i aandeligt Livs Gaver og føres ind under dets krævende og befalende Myndighed. Det skal helst ske fra den tidlige Barndomstid af og maa siden holdes vedlige gennem ny Næring.“

En af de gode Mænd, jeg ogsaa har mødt, og som jeg har haft stort Udbytte af at kende, er Professor H. C. Frederiksen (ogsaa kaldet Friiser) har i „Barndom og Kristendom“ udtalt følgende: „Skal Barnet ikke opdrages i den Grund-Vildfarelse, at Kristendom kun er noget, der skal læres, da er det

ikke gjort med, at der tales med dem om Jesus, det skal leve med Jesus, se ham selv, som han giver sig tilkende i de Menneskers Liv, i hvem han bor, høre ham selv i de Menneskers Tale, der drives af hans Aand."

Vil vi gøre os klart, hvad det vil sige, vil det ogsaa gaa op for os, hvilken Lykke og Velsignelse det er, om Forældre har en levende Forstaaelse af deres Ansvar og Pligt overfor de dem betroede Børn, og at det ikke er ligegyldigt, hvilken Skole Børnene siden overgives til.

RETTELSER

- Side 26. 15. L. f. o. staar Roskilde — skal være Rosilde.
— 30. 7.—8. L. f. o. staar Friskolelærer — skal være Friskolevennen.
— 47. 3. L. f. o. et „den“ for meget.